

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Petri Segerholm

Jos olisi tietoa ja uskallusta

Kohti sateenkaarevaa lastensuojelun perhehoitoa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Päivämäärä 1.11.2019

Tekijä Otsikko	Petri Segerholm Jos olisi osaamista ja uskallusta Kohti sateenkaarevaa lastensuojelun perhehoitoa	
Sivumäärä Aika	91 sivua 1.11.2019	
Tutkinto	Sosionomi YAMK	
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma	
Ohjaaja	Lehtori Miia Ojanen	
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella niitä toimintatapoja ja prosesseja, jotka edistävät tai estävät perhehoidon sosiaalityössä yhdenvertaisuutta sateenkaarisijaisperheiden rekrytoinnin ja sijoitusprosessin osalta. Opinnäytetyö tarkasteli tätä asiaa työntekijöiden ja organisaation näkökulmista, eli miten organisaatioissa oli asiaa käsitelty ja pyritty ratkaisemaan. Erityisesti kiinnostuksen kohteena opinnäytetyössä oli tarkastella työntekijöiden kriittistä ajattelua ja sitä, miten he näkivät rakenteiden estävyyden samaa sukupuolta olevien pariin hakeutumisessa perhehoitajiksi.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisina viitekehyksinä olivat heteronormatiivisuuden, rakenteellisen ja kriittisen sosiaalityön teoriat sekä yhdenvertaisuuslaki. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja sen aineisto kerättiin anonyymina ja eläytymismenettelmää hyödyntävänä verkkokyselynä sosiaalialan korkeakoulutetuilta, jotka työskentelivät lastensuojelun perhehoidossa tai muussa lastensuojelun työssä. Kerätty aineisto analysoitiin teoriaohjaavasti. Analyysi toteutettiin teemoittelulla ja tyypittelyllä, ja sen lukutapana käytettiin myös lähilukua.</p> <p>Keskeisimmät tulokset olivat, että työntekijöillä on halua toimia yhdenvertaisuutta edistäen, mutta heillä ei aina ole siihen riittävästi osaamista ja rohkeutta. Kriittisessä sosiaalityössä pyritään aktiivisesti vaikuttamaan rakenteisiin ja prosesseihin, ja vaatii rohkeutta murtaa heteronormatiivista kaavaa, vastustaa heteronormatiivista puhetta ja kritisoida olemassa olevia asioita ja rakenteita, kuten käsityksiä tietynlaisesta perheestä</p> <p>Tulosten mukaan perhehoidon olisi sitouduttava vahvasti asiaan ja julistautua sateenkaarimyönteiseksi toimijaksi, jonka prosessit vastaavat aidosti arvolutapausta ja yhdenvertaisuuslain henkeä. Opinnäytetyön johtopäätöksiä voidaan sanoa, että perhehoidossa tehtävä työ sateenkaariperheiden lisäämiseksi ei voi olla menestyksekkästä, jos koko prosessia ei ole tarkasteltu yhdenvertaisuuslain näkökulmasta ja tehty konkreettisia toimia sen eteen.</p>		
Avainsanat	Perhehoito, lastensuojelu, heteronormatiivisuus, Sosiaalityö	sateenkaariperheet,

Author Title	Petri Segerholm If Only There Was More Knowledge and Courage. Towards a Rainbow Family Friendly Foster Care
Number of Pages Date	91 pages November 2019
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructor	Miia Ojanen, Senior Lecturer
<p>The purpose of this Master's Thesis was to examine the practices and processes that advance or prevent equality of foster care agencies, the recruitment of rainbow families and the placement process. This thesis studied the issue from the employees' and organization's point of view and the ways the organizations dealt and tried to solve it. A special interest was to examine the critical thinking of employees and how they saw the restriction of existing structures when same-sex couples apply as a foster family.</p> <p>The theoretical frameworks for the thesis were theories of heteronormative, structural and critical social work, and the Non-discrimination Act. The thesis was carried out as a qualitative study. The data was collected by empathy-based story method through a web-based anonymous questionnaire sent to social welfare graduates who worked in foster agencies as well as other child welfare work. The collected material was analyzed theoretically. The analysis was done with theming and typification. Close reading was also used to analyse the material.</p> <p>The results showed that employees are willing to act for equality, but they do not always have the skills nor courage to break the heteronormative formula and criticize existing matters and structures, such as conceptions of a family. It takes courage to resist heteronormative speech and act in critical social work, actively influencing structures and processes.</p> <p>The conclusion of the thesis is that the work done to increase rainbow families as foster families cannot be successful if the whole process has not been looked at from the point of view of the Equality Act and concrete action taken. According to the results, increasing the number of rainbow families in foster agencies would require a strong commitment to the issue, as well as a public outcome as a rainbow-friendly actor, where the processes truly reflect open-minded values and spirit of the Non-discrimination Act.</p>	
Keywords	foster care, social work, heteronormativity, rainbow families, social work

Sisällys

1	Esipuhe	1
2	Johdanto	2
3	Historian ja nykyhetken vaikutus perhehoidon kehittämiseen	4
3.1	Syrjivä historia	4
3.2	Aikaisempi tutkimus	7
3.3	Väriä perhehoitoon -hanke	8
4	Heteronormatiivisuus ja perhe	10
4.1	Heteronormatiivisuus	10
4.2	Heteronormatiivisuus ja reaalimaailma	12
4.3	Sateenkaari-ihmiset	14
4.4	Heteronormatiivinen puhe perheestä	15
4.5	Sateenkaariperhe	16
4.6	Lapsen etu heteronormatiivisessa puheessa	17
5	Sosiaalityön teoriat työtä ohjaamassa	19
5.1	Sosiaalialan korkeakoulutus ja sosiaalialan perusta	19
5.2	Rakenteellinen sosiaalityö	20
5.3	Kriittinen sosiaalityö	21
6	Lastensuojelu ja perhehoito	24
7	Yhdenvertaisuuslaki sosiaalityötä määrittelemässä	28
8	Tutkimusasetelma	30
8.1	Tutkimuskysymys	30
8.2	Tutkimusmenetelmä	31
8.2.1	Eläytymismenetelmä	32
8.2.2	Kehyskertomuksen laatiminen	33
8.3	Kohderyhmän valinta ja rajaus	36
8.4	Eläytymistarinoiden kerääminen	36
8.5	Aineiston analysointi	38
9	Tulokset	45
9.1	Positiivinen tarina	45

9.1.1	Ulkopuolinen muutosvoima edistäjänä	47
9.1.2	Ammatillinen vaikuttaminen ja reflektio edistäjänä	48
9.1.3	Normatiivisuuden purkaminen työn arjessa	50
9.1.4	Muutos ja oppimisprosessi edistäjänä	53
9.2	Negatiivinen tarina	57
9.2.1	Normatiivisuus rajoitteena	58
9.2.2	Tiedon ja osaamisen puute esteenä	62
9.2.3	Passiivinen toiminta esteenä	62
10	Johtopäätökset	65
11	Lopuksi	70
	Lähteet	80

1 Esipuhe

Tämän opinnäytetyön siemenet kylvettiin jo vuonna 2014 osallistuessani Sateenkaariperheet ry:n perhehoitohankkeen suunnitteluun. Opiskelin tuolloin sosionomi (AMK) -tutkintoa, mutten vielä silloin päätenyt tekemään opinnäytetyötä tästä aiheesta – ja hyvä niin. Koen, että aika ei olisi ollut vielä silloin kypsä, toisin kuin nyt perhehoitohankkeen toteutuessa, jolloin voin yhdistää aiheen sosionomi (YAMK) -tutkintooni. Toivon, että tämän opinnäytetyön lukijakunta löytyisi sosiaalialan ammattilaisista, jotka haluavat kehittää yhdenvertaisuutta esim. lastensuojelun perhehoidossa ja saisivat siihen oivalluksia sekä työvälineitä opinnäytetyöstäni.

Haluan esittää kiitokset opinnäytetyön ohjaajalleni Miia Ojaselle uskostasi, että sekavasta suunnitelmasta tulisi kelpo opinnäytetyö. Kiitos Sari Miettiselle, ilman apua en olisi selvinnyt ja saanut otetta kaikista sukupuolentutkimuksen käsitteistä. Kiitokset myös Virpi Takalalle, ajastasi yhteiselle pohdinnallemme. Kiitos myös Heidi Puustiselle kommentoinnista.

Isoimman kiitoksen haluan antaa lapsilleni Samulle sekä Liljalle, jotka olette syy tälle opinnäytetyölle!

Petri Segerholm

Helsinki, Marraskuu 1, 2019

2 Johdanto

Vuonna 2018 oli sijoitettuna kaikkiaan 18 544 lasta, ja 45 % huostaanotetuista lapsista oli sijoitettuna laitoksiin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019). Osalle lapsista laitossijoitus on tosin ainoa vaihtoehto, koska he eivät haasteidensa vuoksi pysty asumaan perheissä. Lastensuojelulain velvoite perhehoidon¹ ensisijaisuudesta edellyttää kuitenkin perhehoitajien jatkuvaa rekrytointia, ja toimijat joutuvatkin kilpailemaan perhehoitajista. Pula perhehoitajista on konkreettinen ja akuutti. Erityisen haastavaa on löytää sijaisperheitä nuorille ja isommille sisarusparville. Kun perhehoitajista on jatkuvasti pulaa, on syytä kysyä, osataanko rekrytoidessa ottaa huomioon kaikki potentiaaliset sijaisperheet.

Voidaan olettaa, että esimerkiksi samaa sukupuolta olevia pareja ei välttämättä osata ottaa huomioon rekrytoinnissa. Samaa sukupuolta olevilla pareilla on muodollisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet toimia perhehoitajina. Samaa sukupuolta olevat parit näyttävät tutkimuksien ja empirian mukaan ryhmänä, jota ei hyödynnetä tarpeeksi potentiaalisina sijais- ja adoptiovanhempina (ks. Mallon 2011). Yhdysvalloissa tutkimusraportin mukaan vuonna 2007 kaikista sijaisperheistä sateenkaariperheitä² oli 3 % ja adoptiovanhempina 4,1%³ (Gates & Lee Badgett & Macomber & Chambers 2007: 8, 15.) Vuonna 2014 Iso-Britanniassa sijoitettiin 480 lasta sateenkaariperheisiin (Great Britain, Department for Education, 2015) ja vuonna 2018 Iso-Britanniassa adoptioiden määrä oli 12%⁴ (CoramBaaf 2018). Voidaan olettaa, että vähintäänkin sama potentiaali olisi hyödynnettävissä myös Suomessa, jossa nyt on vain kourallinen sijaisperheitä, joissa vanhemmat ovat samaa sukupuolta. Olisi kuitenkin perusteltua ja lapsen edun mukaista, että tarjolla olisi mahdollisimman laaja kattaus perheitä, joista voisi valita lapselle sen sopivimman.

2015 julkaistun eurobarometrin mukaan 51% suomalaisista ilmoittivat, että suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu syrjintää seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten osalta. 12 % vastaajista ilmoitti kokevansa epämiellyttävänä sen jos työtoveri

¹ Perhehoito on tutummin sijaisvanhemmuutta. Perhehoito määritellään luvussa 5.

² Sateenkaariperhe on perhe, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta. Sateenkaariperhe määritellään myöhemmin luvussa 3.

³ Adoptioilla tarkoitetaan tässä perheen ulkopuolista vieraan lapsen adoptiota

⁴ ks. edellinen viite (3)

kuuluisi seksuaalivähemmistöön (Eurobarometri 2015.) Kuitenkin 74% barometrin vastaajista oli sitä mieltä, että seksuaalivähemmistöllä tulisi olla samat oikeudet kuin seksuaalienemmistöön kuuluvilla (Eurobarometri 2015). Samaa sukupuolta olevat parit hyväksytään nykyään paremmin, mutta raja näyttäisi menevän lapsiperheellistymisessä ja asenne on kielteinen erityisesti miesparien perheellistymisen suhteen (Nikander, Salin & Hakovirta 2016: 524).

Tämän opinnäytetyön merkittävimpana viitekehystenä toimi heteronormatiivisuus, jossa ydinajatus tätä työtä vasten on se, että heteronormatiivisuutta ylläpidetään tiedostamattomilla käsityksillä mutta toisaalta myös ääneen lausutuilla normeilla, jotka suosivat heteroseksuaalisuutta ja esittävät sen itsestään selvänä vaihtoehtona (Rossi 2006: 19). Sosiaalityö itseoikeutetusti näyttelee pääosaa, ketkä tulevat hyväksytyksi sijaisperheiksi ja ketkä eivät. Kuten missä tahansa työssä ja ammatissa, myös sosiaalityössä esiintyy niin negatiivisia kuin positiivisiakin ennakkokäsityksiä, asenteita, odotuksia ja luuloja sateenkaari-ihmisiä kohtaan (Cosis Brown & Cocker: 24; Mallon 2011: 11.)

Viitekehys ja tietoperusta tässä työssä muodostuvat sosiaalialan praksiksesta sekä siihen oleellisesti kuuluvista teoreettisista viitekehyksistä, kuten rakenteellisen sosiaalityön teoriasta ja kriittisestä sosiaalityön teoriasta, sekä yhdenvertaisuuslainsäädännön velvoitteista. Syvennän tätä vielä lisäämällä näkökulmaksi heteronormatiivisuuden, joka toimii asiakkaan ja työntekijän toiminnan reunaehtojen sanelijana. Kysyn opinnäytetyössäni, millaisia ovat ne haasteet, jotka estävät samaa sukupuolta olevien parien hakeutumisen ja pääsyn sijaisvanhemmiksi. Tarkastelen tätä asiaa työntekijöiden ja organisaation näkökulmista, eli miten organisaatioissa on asiaa käsitelty ja pyritty ratkaisemaan. Erityisesti kiinnostuksen kohteena on työntekijöiden kriittinen ajattelu ja se, miten he näkevät rakenteiden estävän samaa sukupuolta olevien parien hakeutumista sijaisperheiksi Pitkään olemassa olleeseen perhehoitajapulaan voitaisiin pieneltä osin vastata mahdollistamalla samaa sukupuolta olevien parien hakeutuminen sijaisvanhemmiksi ja mahdollistaa useammalle lapselle koti sekä perhe kasvuympäristönä laitoksen sijaan.

Opinnäytetyön aineisto on kerätty eläytymismenetelmää käyttäen, josta saatua sisältöä on analysoitu aineistolähtöisesti ja teoriaohjaavasti. Analyysi on toteutettu teemoittelulla sekä tyypittelyllä. Aineiston lukutapana on käytetty myös lähilukua.

3 Historian ja nykyhetken vaikutus perhehoidon kehittämiseen

Tarkastelen tässä luvussa tarkemmin sitä, että miksi perhehoidon kehittämisessä tulisi huomioida sateenkaari-ihmisiä syrjivä ja toiseuttava historia. Kuvaan myös miten perhehoitoa on lähdetty kehittämään hanketyönä järjestövoimavaroilla.

3.1 Syrjivä historia

Historiaa tarkastelemalla voidaan todeta, että yhteiskunta on vahvasti pyrkinyt kriminalisoimaan ja patologisoimaan muuta kuin heteroseksuaalista⁵ käyttäytymistä. Esimerkiksi virallisen tautiluokituksen mukaan homoseksuaalisuus oli Suomessa sairaus vuoteen 1981 saakka. Samaa sukupuolta olevien seksi oli vuoteen 1971 kielletty rikoslaisissa, ja vuoteen 1999 saakka oli laitonta julkinen kehottaminen samaa sukupuolta olevien väliseen haureuteen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että esimerkiksi kuvasto, jossa oli kaksi miestä tai naista kuvattuna parisuhteessa, oli teoriassa kehoituskiellon vastainen. Eduskunta hyväksyi lain rekisteröidyistä parisuhteista vuonna 2001. Vuonna 2014 eduskunta hyväksyi avioliittolain muuttamisen niin, että kaksi samaa sukupuolta olevaa ihmistä voivat jatkossa solmia avioliiton samoilla oikeudellisilla oikeuksilla ja velvollisuuksilla kuin aiemmassa avioliittolaisissa mies ja nainen; laki astui voimaan vuonna 2017.

Vuonna 2019 astui voimaan äitiyslaki, joka mahdollistaa kahden juridisen äidin tunnustamisen ilman tarvetta perheen sisäiseen adoption, jos lapsi on saanut alkunsa virallisista hedelmöityshoidoista. Lainsäädäntöä tarkastelemalla huomataan, että vasta viime vuosina on otettu askeleita, jotka tuovat juridisen turvan kaikille kansalaisille. Paljon on kuitenkin vielä korjattavana, kuten translaissa oleva lisääntymiskyvyttömyyden vaatimus, useamman huoltajan mahdollistaminen lapselle ja niin edelleen.

---

⁵ Heteroseksuaali on henkilöä, joka kokee kiinnostusta vastakkaista sukupuolta kohtaan vs homoseksuaali.

Ihmisten ja perhesuhteiden moninaisuus on noussut viime vuosien aikana enemmän näkyville suomalaisessa yhteiskunnassa, minkä ansiosta myös moninaisuuteen, kuten samaa sukupuolta oleviin pariin ja heidän muodostamiinsa perheisiin, suhtautumisessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tästä kaikesta edistyksestä huolimatta ”yleinen” käsitys perheestä on edelleen usein varsin kapea: ydinperheen nähdään muodostuvan vain ja ainoastaan yhdestä äidistä, yhdestä isästä sekä lapsesta tai lapsista. Kyse on hyvin tiukkaan rajatusta perhekäsityksestä, joka istuu melko huonosti ”perheiden moninaistumiseen ja reaalityökaluuden osalta. (Castrén & Högbäck 2014: 106.) Osittain nämä asenteet ovat aina olleet julkisessa keskustelussa kielteisiä, ja kielteisyys on näyttäytynyt myös 1980-, 1990- ja vielä 2000-luvun alussa sateenkaari-ihmistenkin omana asennoitumisena vanhemmuutensa mahdottomana (Moring 2013, 189–191).

Suomalaisessa keskustelussa on ollut myös vuosia esillä pula sijaisperheistä, ja aihe on noussut esille muun muassa seuraavan kaltaisten uutisotsikoiden kautta: Sijaisperheistä huutava pula – sadat lapset tarvitsevat perhehoitoa⁶, Sijaisperheiden pula ei hellitä⁷, Lasten kiireellisistä sijoituspaikoista on pula koko maassa⁸, Huostaan otettuja lapsia sijoitetaan yhä useammin perheisiin laitosten sijaan – sijaisvanhemmista silti pulaa⁹ ja Sijaisperheistä huutava pula¹⁰.

Kun tarkastellaan tilastoja toteutuneiden huostaanottojen määrästä sekä perhehoitajien määrästä ja huomioidaan velvoite perhehoidon ensisijaisuudesta, voidaan todeta, että perhehoitajista on suurta vajetta. Vuonna 2018 huostaanotettuja lapsia oli 10 861, joka on 2,6 % enemmän kuin edellisenä vuonna.”. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019). Lastensuojelulain mukaan perhehoito on aina ensisijainen sijaishuollon muoto lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa (Lastensuojelulaki 2007/417 § 50). Vuonna 2018 55 % huostaanotetuista lapsista olikin sijoitettuna perhehoitoon, ja kunnilla oli 4 872 perhehoidon toimeksiantosopimusta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Miten nämä kaksi teemaa, eli samaa sukupuolta olevat parit sekä pula sijaisvanhemmista, liittyvät toisiinsa. Tarkastelen asiaa tässä opinnäytetyössä sekä

⁶ YLE, uutiset 2011 <https://yle.fi/uutiset/3-5422184>

⁷ Turun Sanomat 2013 <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/468912/Sijaisperheiden+pula+ei+hellita>

⁸ YLE, uutiset 2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10407921>

⁹ MTV, uutiset 2019 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/huostaan-otettuja-lapsia-sijoitetaan-yha-useammin-perheisiin-laitosten-sijaan-sijaisvanhemmista-silti-pulaa/7434482>

¹⁰ KSM, uutiset 2019 <https://www.ksml.fi/keski-suomi/Sijaisperheist%C3%A4-huutava-pula/244826>

perheellistymisen kysymyksenä että ammatillisena kysymyksenä lastensuojelun perhehoidon kehittämisenä. Perheellistyminen on tosiasiallisesti haastavampaa itsellisille miehille ja miespareille kuin itsellisille naisille ja naispareille. Suomessa ei ole mahdollista kaupallinen eikä altruistinen sijaissyntyys, mikä rajaa itsellisten miesten ja miesparien perheellistymisen keinoja merkittävästi, etenkin tilanteessa, jossa halutaan toimia lähivanhempana. Klinikoiden hedelmöityshoidot sekä koti-inseminaatio ovat mahdollisia sekä itsellisille naisille että naispareille. Hedelmöityshoitojen hinta voi olla kuitenkin useita tuhansia euroja, eikä siihen ole kaikilla taloudellista mahdollisuutta. Koti-inseminaatiossa taas tulee pohdittavaksi se, kuka on siittiöiden luovuttaja, miten juridiset asiat sovitaan ja miten vanhemmuus jaetaan mahdollisesti useamman kuin kahden vanhemman kesken. Jo vuosien ajan samaa sukupuolta olevat ihmiset ovat joutuneet pohtimaan näitä asioita ja perustamaan perheitä, joiden synty tapa poikkeaa huomattavasti heterosuhteisten ihmisten perheellistymisestä.

Perhehoitajuus tarjoaa laajemman mahdollisuuden perheellistymiseen, erityisesti miespareille. Samaa sukupuolta olevien hyväksyminen sijaisvanhemmiksi auttaisi pieneltä osin myös sijaisvanhempipulaan sekä tarjoaisi mahdollisuuden laajentaa yleistä perhekäsitystä. Tämä perhekäsityksen laajentumisen mahdollisuus auttaisi hyödyntämään myös sellaisten ihmisten halua ja toivetta ryhtyä sijaisvanhemmaksi, joita ei nyt sijaisvanhempina juurikaan ole. Näin kuvasto voisi muuttua valkoisesta, hetero- ja ydinperhekeskeisyydestä moninaisemmaksi.

Samaa sukupuolta olevat parit ovat toki toimineet sijaisvanhempina siellä täällä, mutta tällaisista tapauksista ei ole tilastotietoa, eikä tietoa kerätä Suomessa. Kyse on kuitenkin erittäin pienestä määrästä. Toisaalta olisi perusteltua saada jonkinlaista tilastotietoa asiasta, koska tilastot luovat kokonaiskuvaa ja antavat paremman käsityksen tilanteesta. Ne ohjaavat mielikuvia, asenteita, päätöksentekoa sekä rahoitusta. Tilastojen ulkopuolelle jää tällä hetkellä paljon samaa sukupuolta olevien perheistä tilastoitumatta tilastoteknisistä syistä (Tilastokeskus 2019.) Näiltä osin ei siis ole saatavissa eksaktia tietoa, vaan joudumme turvautumaan arvioihin niistä perheistä, joissa on samaa sukupuolta olevat vanhemmat, riippumatta siitä, millainen heidän perhemuotonsa on ja miten heidän lapsiperheellistymisensä on tapahtunut

3.2 Aikaisempi tutkimus

Perheitä, joissa on samaa sukupuolta olevat vanhemmat, ja erityisesti niissä elävien lapsien hyvinvointia on tutkittu kansainvälisesti paljon erityyppisistä konteksteista käsin, joista yksi on sosiaalityö. Suomalaista tutkimusta aiheesta ei ole tehnyt kuin vasta viime vuosina, ja pääosa tästä tutkimuksesta on tehty sateenkaariperheellisyydestä sukupuolentutkimuksen piirissä. Viimeisimmät suomalaiset tutkimukset ovat käsitelleet sateenkaariperheiden muotoutumista, lasten hyvinvointia sekä sateenkaariperheiden vanhempien hyvinvointia, ja nämä tutkimukset on tuotettu Väestöliiton tutkimusraportteina. Tutkimusten tuloksena on todettu, että sateenkaariperheiden lapset voivat yhtä hyvin (ja huonosti) kuin muut ikätoverinsa (ks. Aarnio, Kallinen, Kylmä, Solantaus & Rotkirch 2017). Sateenkaariperheissä vanhempien välit lapsiinsa olivat keskimääräistä lämpimämmät. Vanhemmat panostivat lapsiinsa. Kuitenkin vanhemmat kokivat tietynlaista turvattomuutta seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi sote- ja kasvatustalvelujen piirissä. Tulokset olivat yhdensuuntaisia myös kansainvälisten tutkimusten kanssa (ks. Aarnio, Kallinen, Kylmä, Solantaus & Rotkirch 2018; Aarnio 2014). Huomioitavaa tutkimuksissa on se, että tutkittavissa ei tietääkseni ollut yhtään sijaisperhettä, jossa perhe olisi muodostunut sijaisvanhemmista ja heille sijoitetusta lapsesta.

Suomalaista (relevanttia) tutkimusta, joka yhdistelisi sijaisvanhemmuutta sekä samaa sukupuolta olevia perheitä, ei tietojeni mukaan ole. Opinnäytetöitä, väitöskirjoja sekä tutkimuksia on toki tehty, enemmän tai vähemmän asiaa sivuuttaen. Aihepiiriä on käsitelty sosiaalityön maisteritutkintojen opinnäytetyössä, jossa tarkastellaan, millaisia erityispiirteitä sosiaalityöntekijät tunnistavat sateenkaariperheen sijoitusprosessissa. Tuloksissa nousi esille, että työntekijät tunnistavat perheiden erityisyyden, joka on samalla haaste. Sateenkaariperheisiin liitetyt ennakkoluulot ja käsitykset koettiin estäviksi tekijöiksi lasta sijoitettaessa. (Ks. Puustinen 2015.) Muissa pro gradu -tutkielmissa tai YAMK-opinnäytetöissä en ole nähnyt tätä aihetta käsiteltävän, enkä myöskään väitöskirjoissa tai post doc -tutkimuksissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2017 julkaisemassa työpaperissa on tarkasteltu samaa sukupuolta olevien vanhempien rekrytointia sijaisvanhemmiksi. Kyseinen työpaperi pohjautuu Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) tuotettuun lastensuojelun työpajatyöskentelyn mallinnusraporttiin, jossa todetaan seuraava:

Uusien perhehoitoperheiden saatavuutta voidaan edelleen helpottaa tarkastelemalla avarakatseisesti olemassa olevia erilaisia perheitä. Perhehoitajuuteen liittyvää markkinointia ei Suomessa toistaiseksi ole erityisesti suunnattu kulttuuriorientoituneesti, tai esimerkiksi yksin eläville aikuisille tai sateenkaariperheille. Kansainvälisesti onkin todettu, että esimerkiksi sateenkaarivanhempiin on rekrytoinnissa parempi suhtautua yhtenä potentiaalisena rekrytoinnin kohderyhmänä muiden joukossa sen sijaan, että heistä rakennettaisiin jonkinlaista erityiskohtelua vaativaa ryhmää. (Heino & Säles 2017: 56.)

Tätä erityiskohteluun liittyvää teemaa ei edellä mainitussa raportissa avata enempää. Siinä kuitenkin viitataan yhdysvaltalaiseen perhehoito- ja adoptiojärjestöjen katsaukseen¹¹ omaiseen ohjeeseen.

Kansainvälisiä tutkimuksia, joissa yhdistyvät samaa sukupuolta olevat parit, sekä sijais- ja/tai adoptiovanhemmuus, on useita. Pääosin ne on tuotettu englanninkielisissä maissa, kuten Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa sekä Australiassa. Viimeisin merkittävä julkaisu on vuonna 2015 julkaistu laaja kirjallisuuskatsaus, jonka tuloksissa esille nousi heteronormatiivisuus tavalla, joka estää samaa sukupuolta olevien parien hakeutumisen sijais- ja adoptiovanhemmiksi (ks. Cosis Brown, Sebba & Luke 2015).

3.3 Väriä perhehoitoon -hanke

Suomessa ei ole aikaisemmin toteutettu koordinoitusti valtakunnallista hanketta, jonka tarkoituksena olisi ollut nostaa esille samaa sukupuolta olevia pareja ja sijaisvanhemmuutta sekä kehittää perhehoitoa, joka mahdollistaisi samaa sukupuolta olevien parien aktiivisemmän mukaantulon. Yksittäisiä toimijakohtaisia kehittämisprosesseja on saattanut olla. Sateenkaariperheet ry on vastannut tilanteeseen toteuttamalla hankkeen nimeltä Väriä perhehoitoon. Hanke on Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoittama kolmevuotinen hanke vuosille 2018–2020.

---

¹¹ Julkaisun sisältö perustuu pääosin yhdysvaltalaisen sosiaalityön professori Gerald Mallonin aikaisempiin tutkimuksiin ja julkaisuihin. https://adoptuskids.org/_assets/files/strategies-for-recruiting-LGBT-foster-adoptive-kinship-families.pdf.

Hankkeen kuvauksessa mainitaan seuraavaa:

Väriä perhehoitoon – sateenkaariperheet perhehoitajiksi (2018–2020) on vaikuttamis-, tiedottamis- ja koulutustyön hanke, jonka tavoitteena on lisätä perhehoitoon pääsevien lasten osuutta lastensuojelun sijaishuollossa edistämällä sateenkaari-ihmisten mahdollisuuksia ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Hankkeen tavoitteena on lisätä lastensuojelun ammattilaisten tietoisuutta sateenkaariperheistä ja sateenkaariperheiden tietoisuutta sijaisperheenä toimimisesta, jotta perhehoidossa voitaisiin hyödyntää paremmin tämä vielä osin käyttämätön resurssi. Hankkeen aikana pyritään tavoittamaan perhehoidon toimijat niin julkisen, järjestösektorin kuin yksityisten palveluntuottajien osalta. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

Väriä perhehoitoon -hankkeen kumppaneina toimivat Helsingin kaupungin lastensuojelu, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa lapset ry, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy, Perhehoitoliitto ry ja Pesäpuu ry sekä CoramBAAF – Adoption and Fostering Academy.

Olen kirjoittanut nyt hieman lastensuojelun perhehoidosta sekä sateenkaariperheistä ilman tarkempia määrittelyjä. Avaan seuraavissa teorialuvuissa ensin heteronormatiivisuutta, joka on yksi opinnäytetyöni keskeisiä teoreettisia käsitteitä, ja pyrin kuvailemaan myös sitä, miten normatiivisuus vaikuttaa meihin kaikkiin. Määrittelen myös sateenkaariperheyttä käsitteenä, jotta olisi helpompi operoida terminologian viidakossa. Olen ottanut tähän opinnäytetyöhön teoreettisen tarkastelun lähtökohdiksi myös rakenteellisen sosiaalityön sekä kriittisen sosiaalityön teoriat. Tämän jälkeen huomioni kiinnittyy lastensuojeluun ja lastensuojelun perhehoitoon, joka on myös oleellinen määriteltäväksi, sillä niillä voidaan käsittää melko lailla erilaisia asioita. Avaan myös, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslaki liittyy käsittelemääni teemaan, eli perhehoitoon ja samaa sukupuolta oleviin pariin.

4 Heteronormatiivisuus ja perhe

Opinnäytetyöni tukeutuu heteronormatiivisuuden käsitteeseen, ja jossain määrin tarkastelen tutkimuskysymystäni myös kriittisen perhetutkimuksen näkökulmasta tai ainakin sinnepäin kallistuen. Kriittinen perhetutkimus pyrkii laajentamaan perinteistä käsitystä perheestä kyseenalaistamalla näennäisen itsestään selvää ja stereotyyppistä ajattelua perheestä. Hannele Forsbergin (2007) mukaan tämä kriittinen perhetutkimus ”korostaa perhe-elämää muovaavien yhteiskunnallisten, ideologisten ja eriarvoistavien prosessien tutkimisen tärkeyttä” (Forsberg 2007: 7). Queer-teoria ja kriittinen perhetutkimus tuottaa paineita perinteiselle perhetutkimukselle siitä, millaiset intiimi- ja huolenpitosuhteet ymmärretään perhesuhteiksi ja miten niistä tulee oikeita ja tosia perhesuhteita (Kuosmanen 2008: 146). Queer-teoriassa sukupuolta ja seksuaalisuutta tarkastellaan kriittisesti ja puretaan käsitystä selkeärajaisista ja binäärisistä identiteetikategorioista, kuten homo–heteroseksuaalinen, mies–nainen (Koivunen & Liljeström 1996: 13; Matero 1996: 24). Tarkastelen tässä opinnäytetyössäni yleisesti rakenteiden vaikutuksia ja etenkin sitä, miten rakenteet vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin sosiaalialan ammattilaisen toimiessa portinvartijana. Jotta rakenteiden vaikutuksia voitaisiin ymmärtää ja mahdollisesti purkaa, pitää ne ensin tehdä näkyviksi. Tässä työssä olen kiinnostunut siitä, miten tietyt perhehoitoon liittyvät rakenteet, jotka ovat usein heteronormatiivisia, vaikuttavat erityisesti seksuaalivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin. Opinnäytetyöni pääpaino on siis yhteiskuntakriittisyydessä ja siinä, miten rakenteet ohjaava toimintaamme niin yksilön kuin yhteiskunnallisella tasolla

4.1 Heteronormatiivisuus

Käytän tässä opinnäytetyössäni melko väljästi feministisen ja queer-teorian käsitteitä. En ole sukupuolentutkija, ja olenkin perehtynyt edellä mainittuihin teorioihin lähinnä oman mielenkiintoni suuntaamina. Opinnäytetyöni teemaan liittyvät kuitenkin oleellisesti käsitykset sukupuolesta ja sukupuolista sekä siitä, millaiseen seksuaali-identiteettiin perheen perustaminen halutaan yhdistää. Feministisen teorian tehtävänä on sukupuoleen ja valtaan liittyvien rakenteiden ja ajatusmallien purkaminen ja niiden uudelleen koostaminen (ks. Saresma, Rossi & Juvonen 2017). Feministinen

tutkimussuunta ei ole pelkistettävissä yhteen tutkimusmenetelmään. Siinä kyseenalaistetaan valtarakenteita ja hierarkioita. (Suoranta & Ryynänen 2014: 130-131.)

Tutkimuskirjallisuudessa heteroseksuaalisesta (valta)järjestelmästä käytetään useita eri nimityksiä eri teoreetikkojen osalta (ks. esim. Monique Witting ja Adrienne Rich ja Judith Butler), jotka voidaan ymmärtää hyvinkin eri tavoin. Näitä käsitteitä ovat muun muassa heteromatriisi, heteronormatiivisuus, heterohegemonia, heteroseksuaalinen sopimus sekä pakollinen heteroseksuaalisuus. Tartun itse heteronormatiivisuuden käsitteeseen, joka on peräisin Judith Butlerilta (ks. Butler 1990). Heteronormatiivisuuden käsitteen ymmärrän Jukka Lehtosen (2003) tapaan, joka tuntuu itselleni selkeimmältä tähän kontekstiin sekä rajoittuneen ymmärrykseni suhteen sukupuolentutkimuksen teorioista.

Olen tutkimuksessani päätenyt käyttämään vuodesta 1998 lähtien heteronormatiivisuuden käsitettä, joka on sanana sopiva ja terminä liittyy ajatuksen valtaan ja kuriin. Se sopii mielestäni hyvin sosiologian käsitteeksi. Heteronormatiivisuus-käsitteellä voin mielestäni tutkia sekä sukupuolta että seksuaalisuutta. Heteronormatiivinen ajattelumalli heijastuu instituutioihin, rakenteisiin, ihmissuhteisiin ja käytäntöihin niin, että niiden välityksellä heteroseksuaalinen maskuliinisuus ja heteroseksuaalinen feminiinisyys edustavat luonnollisia, oikeutettuja, toivottuja ja usein ainoita mahdollisuuksia olla ihminen. Angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa on alettu varsinkin 1990-luvun loppupuolella käyttää usein heteronormatiivisuuden (heteronormativity) käsitettä. (Lehtonen, 2003: 32.)

Jukka Lehtonen (emt.) kuvaa siis normia ja normatiivisuutta vallan ja kurin käsitteillä. Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämä Kielitoimiston sanakirja määrittää sanan *valta* seuraavasti: 'jonkun tai jonkin oikeus tai mahdollisuus hallita jotakin, määrätä tai päättää jostakin' (Kielitoimiston sanakirja 2019). Kielitoimisto määrittää sanan *kuri* seuraavasti: 'järjestys, kuuliaisuus, tottelevaisuus, komento' (emt). Heteronormatiivisuudessa olisi Lehtosen mukaan kyse vallasta ja sen käyttämisestä, millä ylläpidetään heteronormatiivista järjestystä ja komentoa yllä. Tuula Juvonen (1997) kuvaa heteronormatiivisuutta luonnollisuuden harhaisuutena ja ajatuksena siitä, että se olisi normaali tapa järjestää ihmisten välisiä suhteita (Juvonen 1997: 12); Leena-Maija Rossi (2006) tiivistää saman seuraavasti: "Heterous ei ole normaalia, se on vain normitettua ja yleistä" (Rossi 2006: 19). Kirkko ja valtio ovat aikojen saatossa omalta osaltansa ylläpitäneet voimakkaasti käsitystä heteronormatiivisuudesta, jossa miehisyyden ja naisellisuuden sekä sukupuolten välisen seksuaalisen vetovoiman ylläpitämiseksi on pitänyt käyttää valtaa. Tämä normalisoiminen toiston kautta herättää kysymyksen siitä, että jos heteroseksuaalisuus on luonnollista, miksi sen ylläpitämiseen on tarvittu käyttää

niin paljon voimaa (ks. Butler 1990). Näin ollen heteroseksuaalinen halu näyttäytykin mielestäni enemmän kuin vain olemisena: se on aktiivista tekemistä ja siihen sitoutumista sekä erityisesti toistamista. Avaan seuraavassa kappaleessa enemmän tätä heterouden tekemistä, toistamista ja siihen sitoutumisesta sekä sitä, miten se vaikuttaa ei-heteroseksuaalisiin ihmisiin.

4.2 Heteronormatiivisuus ja reaali maailma

Heteroseksuaali todennäköisesti tulee varsin harvoin pohtineeksi omaa heterouttansa siinä, missä homo- ja biseksuaali henkilö pohtii omaa seksuaalista suuntautumistaan. Heterous on identiteettinä niin vahva juurikin sen takia, että se on yhteiskunnassamme normalisoitua ja yhteiskunnan rakenteet on tehty tukemaan sitä – sen normatiivisen luonteen vuoksi. Tämän takia heteroseksuaalin on esimerkiksi vaikeampi huomata omia sosiaalisia etuoikeuksia suhteessa muihin (ks. Juvonen 1997: 15), sillä kaikki arjen eläminen ja siihen liittyvät toiminnot on rakennettu tukemaan normia eli heteroseksuaalisuutta. Esimerkiksi (sijais)perheiden ajatellaan olevan ensisijaisesti miehen ja naisen muodostamia heteroperheitä/parisuhteita, koska yhteiskunnassamme perhekäsitystä ohjaa heteronormatiivisuus. Tämä heteronormatiivinen oletus perhemallista taas vaikuttaa käytäntöihin, eli esimerkiksi siihen, miten sijaisperheitä rekrytoidaan, millainen on perheen kuvasto ja miten toimitaan, kun joku perhe rikkookin sitä kuvastoa olemalla kahden isän tai äidin perhe. Ihminen on täysin tietämätön (omasta) heteronormatiivisuudestaan kunnes joutuu tilanteeseen, jossa asiat eivät noudata hänen oppimaansa tapaa, käsitystä tai logiikkaa, esimerkiksi kun toisen sukupuoli ei vastaa omaa tai yleistä käsitystä tai kun sukupuoliroolit ovatkin pääläellään.

Heteroutta ja heteronormatiivisuutta voidaan tarkastella myös eri tasoilla, joita ovat institutionaalinen heterous, heterous identiteettinä, heteroseksikäytäntöjen taso ja sosiaalinen, suoraan seksiin kytkeytymätön heterous (Rossi 2016: 23). Yhtä lailla myöskään homoseksuaaliset identiteetit eivät ole jaettuja kokemuksia ja sieltäkin löytyy eri tasoja kuten heteroudestakin. Homoseksuaaliset ihmiset eivät myöskään myöskään sorrar tai etuoikeusaseman osalta jaa välttämättä aina samoja kokemuksia. Tarkoitin tällä sitä, että jos kysyisimme usealta eri ihmiseltä, miten hän määrittää oman bi-, hetero- tai homoseksuaalisen identiteettinsä, saisimme hyvin erilaisia vastauksia. Käsitteenä *heteronormatiivisuus* onkin tuonut avun, jolla on voitu tarkastella lähemmin ja kiinnittää

huomiota heteroseksuaalisuuden ja Cis-sukupuolten ¹²valtarakenteisiin ja hegemoniseen asemaan, joka perustuu niiden luonnollistamiseen ja etuoikeuttamiseen. Heteronormatiivisuus siis ilmenee tapoina ja käytänteinä, joita toistetaan ja joiden näin väitetään niiden olleen ikaikaaisia.

Ei-heteroseksuaalisessa identiteetissä on kyse myös (mukavuuden) tunteesta ja siitä, mihin heteroseksuaalin ja ei-heteroseksuaalin oma keho ja identiteetti sopivat ja mahtuvat. Kun yksilö noudattaa heteronormatiivisen elämän kaavaa eli ilmentää heteroseksuaalisuutta ja elää siihen liitettyjen oletusten mukaisesti, elämä mukautuu hyvin yhteiskunnan toiveisiin ja rakenteisiin, jolloin epämukavuuden tunnetta ei pääse syntymään. Normin rikkominen taas on yksilölle aina haastavampaa ja tuottaa epämukavuutta. Heteronormatiivisuutta toistaessa esimerkiksi parisuhteen ja perheen osalta ne peilautuvat maailmasta takaisin yhteiskunnan ihanteena (Ahmed 2018: 193). Helppous, eli mukavuus ja rentous, on mahdollista vain tietynlaisille. Mukautuminen siis jää ainoaksi vaihtoehdoksi, sillä normin pakottavuudesta seuraa se, että sitä ei voi hylätä. Toisaalta mukautuminen on väkivallantekemistä omalle olemisellensa tai olemisen tavalle (Moring 2013: 49.) Mukavuuden tunnetta voidaan tarkastella myös vammattoman kehon normin kautta: asioita suunnitellaan ja rakennetaan olettaen, että ihmiset ovat vammattomia ja kehot tietyllä tapaa kykeneviä. Tätä ei-vammattomuuden normia ei kuitenkaan usein sanota ääneen, tunnusteta ja kyseenalaisteta. Jos vammattomuus ei olisi lähtökohtana, miten se muuttaisi moniakin asioita yhteiskunnassamme? (Vrt. jos heteroseksuaalisuus ei olisi normi.) Voidaan myös pohtia, millaisia ovat ne tilanteet ja hetket, joissa ei-heteroseksuaalit ihmiset ja tunteet eivät tunnu epämukavuutena ja millaiset mahdollisuudet yksilöillä on vaikuttaa niihin tilanteisiin.

Anna Moring (2013) tiivistää heterohegemonian¹³ seuraavasti: heterohegemonia ei rakennu niinkään säännöksiin vaan nimenomaan ideaaleina – ihanteina esitettyjen ja ”oikealta tuntuvien” toimintatapojen kautta (Moring 2013: 48). Heteronormatiivisuus toisaalta myös pakottaa, ja siitä irtautuminen ei ole tahdon asia; vaikka siihen pyrkisi, se palautuu aina takaisin heteronormatiiviseen ihanteeseen. Tämä mahdottomuus irtautumisesta kuvaa normatiivisuuden ideaalia ja hallitsevuutta. (Moring 2013: 48–49.) Heteronormista irrottautumiseen pyrkivä hetero toimii väärin heteronormatiivisuutta kohtaan. Tämä väärin tekeminen on esimerkiksi re-produktiosta kieltäytyminen, joka rikkoo ajatusta suvun jatkumisesta. Myös nuori mies ja vanha nainen parisuhteessa

¹² Cis-sukupuolinen on henkilö, joka ei koe sukupuoliristiriitaa vs. trans-sukupuolinen (ks luku 4.3)

¹³ Moring käyttää heteronormatiivisuuden sijaan heterohegemonia termiä.

rikkovat samoin heteronormatiivisuutta ja voivat helposti aiheuttaa avointakin paheksuntaa, kun taas vanhempi mies ja nuori nainen nähdään enemmän mahdollisuutena, juurikin re-produktion mahdollisuutena. Heteronormatiivisuus on siis toistettavissa olevaa, mutta sitä vastaan voi myös tehdä väärin eli rikkoa normia. Heterouden väärintekeminen ei ehkä ole varsinaisesti tiedostettua ja heteronormia vastaan suunnattua toimintaa, eikä sitä toteuttava heteroseksuaali välttämättä tarkastele sitä kieltäytymisen mahdollisuutta oman etuoikeutuksensa mahdollistamana (Rossi 2006: 23–24). Etuoikeutta, eli mukavuuden tunnetta, on vaikea tiedostaa, kun siihen on tottunut. Tunnetta voi kyseenalaistaa, ja silloin (oma)mukavuus tuntuu vähemmän mukavalta, mutta kuitenkin se on mukavuutta, johon voi solahtaa aina takaisin. Normatiivisuus on mukavaa niille, jotka pystyvät siihen asettumaan. (Ahmed 2018: 193.)

4.3 Sateenkaari-ihmiset

Homoseksuaali tai homo tarkoittaa miestä, jonka seksuaalinen kiinnostus kohdistuu toiseen mieheen, ja lesbo tarkoittaa naista, jonka seksuaalinen kiinnostus kohdistuu toiseen naiseen. Heteroseksuaali taas kokee kiinnostusta vastakkaiseen sukupuoleen. Kun henkilö kokee kiinnostusta molempia sukupuolia kohtaan, on käytetty *biseksuaalisuus*-käsitettä. Kuitenkaan ihmisten koettu sekä heidän ilmentämänsä sukupuoli ja siihen liittyvä kiinnostus toista ihmistä kohtaan ei ole esitetyn kaltainen ja dikotominen. Nämä ovat yleisimmät seksuaaliset orientaatiot eli suuntautumiset, mutta reaali maailmassa kirjo on laajempi. Käytän tässä työssä kattokäsitettä *sateenkaari-ihmiset* kuvaamaan ei-heteroseksuaalisia seksuaalivähemmistöjä.

Seksuaalinen suuntautuminen voidaan nähdä laajana käsitteenä monenlaisia seksuaalisia orientaatioita, joista heteroseksuaalisuuskin on vain yksi ilmenemismuoto. Seksuaalinen orientaatio voidaan ymmärtää eroottisena ja/tai emotionaalisena kiinnostuksena toista ihmistä kohtaan, kuten ihastumisena, rakastumisena tai seksuaalisena haluna. Seksuaalinen orientaatio yleensä kuvataan hyvinkin tarkkarajaisena määritteenä, ja se sisältää diskursseja niin lääketieteen, biologian kuin psykologian saralta. Yleensä seksuaalisuutta tarkastellaan vain heteroseksuaalisuuden näkökulmasta, ja keskustelua määrittää yhdyntäkeskeisyys, reproduktio ja sukupuolitus niin, että miehet ajatellaan aktiivisiksi toimijoiksi ja naiset passiivisiksi kohteiksi

(Lehtonen 2003: 24). Seksuaalisuuden tai sukupuolen kokemusta ei kuitenkaan voida rajata vain johonkin kiinteään kategoriaan, joka olisi pysyvä ja stabiili tila läpi elämän.

Sukupuolivähemmistöön kuuluva voi olla seksuaaliselta orientaatioltaan niin hetero kuin bi- tai homoseksuaali. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat voivat kokea ja ilmaista myös sukupuoltaan hyvin monella eri tavalla. Transsukupuolinen henkilö kokee ristiriitaa syntymässään määritellyn sukupuolen ja sukupuolikokemuksensa välillä. Muunsukupuolinen henkilö taas ei välttämättä koe kuuluvansa erityisesti mihinkään sukupuoleen. Henkilöstä, jolla ei ole ristiriitaa syntymässä määritellyn ja sukupuolikokemuksensa välillä, käytetään termiä *cissukupuolinen*. Transsukupuolisen ja cissukupuolisen väliin mahtuu erilaisia variaatiota sukupuolen kokemuksesta ja ilmaisusta, kuten transvestiitit, intersukupuoliset ja sukupuolettomat. Sukupuolivähemmistöjen osalta tutkimustietoa perhehoitoon liittyen ei ole, kun taas sateenkari-ihmisten osalta kansainvälistä tutkimusta on saatavissa. Tämä ei tarkoita sitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen olisi toisistansa poissulkevaa.

4.4 Heteronormatiivinen puhe perheestä

Perheen ja perheellisyyden problematisointi pitää sisällensä ajatuksen siitä, että perhe ei olisi käsityksenä staattinen ja ikaikainen. Perhettä kuitenkin normalisoidaan ja normaalistetaan, se liitetään luontoon ja sitä biologisoidaan, ja samalla väistetään se tosiasia, että perhe voidaan nähdä myös historiallisena ja sopimuksellisena tapana toteuttaa yhdessä asumista ja olemista, lapsilla tai ilman (Yesilova 2009: 201–207; Moring 2013: 40). Perhekäsitystä tarkasteltaessa on aina läsnä historiallinen konteksti, olemassa olevat lait ja yhteiskunnan muut rakenteet. Nykyisen kaltainen ydinperhe on ollut normi vasta vähän aikaa historiassa. Ydinperheen synty ajoittui Suomessa 1900-luvulle. (Yesilova 2009.) Ydinperheen ajatuksessa oli kaksi oleellista seikkaa: aviosuhde ja vanhemmuus, joista molemmista tuli yhteiskunnallisen kiinnostuksen ja ohjauksen kohteita (Castren & Högbäck 2014: 108).

Normit ja käsitykset syntyvät aina tietyssä historiallisessa kontekstissa, ja siksi ne myös muuttuvat. Yesilovan mukaan perhe käsitteenä ja perhe ihanteena ovat käsikkäin kulkeva ajatuspari, mutta käsite kuvaa ihannetta, ei todellisuutta (Yesilova 2009: 17). Se, mitä pidetään aina vallinneena toimintatapana, voikin lähemmässä tarkastelussa osoittautua vain tietyn aikakauden käsitykseksi siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä

normina. Tarkastelutavasta (ja kulttuurista) riippuen perhe voidaan nähdä erilaisena. Anna-Maija Castrén ja Riitta Högbacka kuvaavat perhekäsitystä *inklusiivisuuden*, eli joustavuuden ja rinnakkaisten perheasemien kautta, jossa on moninaisia suhteita, tai *eksklusiivisuuden*, eli tiukasti rajatun heteroydinperheen kautta, jossa on vain yksi äiti, yksi isä ja heidän lapsensa ja lapsilla on geneettiset kytkökset molempiin vanhempiin. (Castrén, Högbacka 2014: 106–108.) Perhe on liukuva käsite ja maali, jota ei ehkä aina saada kiinni, jos perhekäsitystä yhteisessä keskustelussa ei määritellä enakkoon.

4.5 Sateenkaariperhe

Olen kirjoittanut heteronormatiivisesta ideaaliperheestä, joka on hyvinkin helposti tunnistettavissa ainakin ideaaleina kuvitelmina, mutta miten määritellä sateenkaariperhe, joka käsitteenä on rauhattomampi kuin ikiaikaiselta kuulostava ydinperhe ja joka ei istu totuttuun ajatteluun. Tukeudunkin määrittelyssä Sateenkaariperheet ry:n määritelmään sateenkaariperheestä:

Sateenkaariperheet ovat lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Erilaisten sateenkaariperheiden kirjo on laaja ja perheet ovat keskenään hyvinkin erilaisia. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

Sateenkaariperheet voivat rakentua monin eri tavoin. Ne voidaan liittää ydinperheen käsitteeseen, jossa nähdään yksi talous ja perhekunta, jossa on kaksi vanhempaa ja lapsi tai lapsia. Tarkempi tarkastelu saattaa osoittaa, että kyse onkin apilaperheestä¹⁴ tai kumppanuusvanhemmuudesta, jossa vanhemmuus jaetaan ilman, että siihen liittyy parisuhdetta. Perhe on voinut syntyä sateenkaariperheeksi, tai se on esimerkiksi uusperheenä voinut muotoutua aikaisemmasta heteromuotoisesta suhteesta, tai se voi olla sateenkaariuusperhe. Sateenkaariperheissä vanhemmuus voi olla juridista, sosiaalista, biologista tai geneettistä. Lähtökohtaisesti ns. heteroperheissä vanhemmuus harvoin on muuta kuin geneettistä ja juridista. Sateenkaariperheellisyys identiteettinä on jokaisen itsensä määriteltävissä, kuten myös oma seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen kokemus. Sateenkaariperhe ja sateenkaariperheellisyys rikkoo jo

¹⁴ Apilaperheessä vanhemmuus jaetaan useamman kuin kahden vanhemman kesken, eikä se edellytä romanttista suhdetta tai yhteistä asumista vanhempien välillä. Apilaperhe voi olla esim. naispari + mies tai miespari + naispari.

olemassaolollansa käsitystä (ydin)perheestä sekä heterouden luonnollisuudesta, olipa sateenkaariperheen synty- ja muotoutumistapa mikä tahansa.

Aiemmin mainitsemani perheiden eksklusiivisuus ja inklusiivisuus tuo mukanaan jännitteen, joka osoittaa heteronormatiivisuuden harhan perheen (ja vanhemmuuden) suhteen. Se jännite tuo mukanaan kysymyksiä siitä, mitä on sukulaisuus – onko se sosiaalista, biogeneettistä vai ko molempia? Miten suhtaudutaan sosiaalisten suhteiden uusmuotoutumiseen? Uusperheeseen tulee uusia vanhempia ja sisarusia; miten suhtaudutaan ex-puolison lapsiin. Mitä tapahtuu perheelle rakenteena, miten se hajoaa ja erityisesti, miten se muotoutuu uudelleen, kun geneettinen kytkös onkin poissa (Castren & Högbacka 2014: 118–120; Moring 2013: 71–73.)? Ja miten perheellisuuden ja perheyden käsite määrittyy sijaisperheyden kontekstissa, jossa ei ole juridista eikä biologista tai geneettistä kytköstä?

Jatkossa käytän samaa sukupuolta olevien parien osalta sateenkaariperhe-termiä sekä rinnalla naispari ja/tai miespari tai sateenkaari-ihminen. Tiedostan taas, että kyseessä on tyypistämistä ja sellaista, joka ei täysin vastaa reaalimailmaa.

4.6 Lapsen etu heteronormatiivisessa puheessa

Monissa narratiiveissa samaa sukupuolta olevat vanhemmat esitetään joko täysin aseksuaaleina¹⁵ olentoina, jotka ovat olemassa vain lapsen tarpeisiin vastaajina, ja samalla unohdetaan se fakta, että kaikki ihmiset ovat seksuaalisia olentoja tavalla tai toisella. Kääntöpuolena on se narratiivi, jossa seksuaalisuus ylikorostuu ja sateenkaari-ihmiset nähdään vain seksuaalisesti kyltymättöminä ja siveettöminä, erityisesti miesparien kohdalla (Hicks 2008: 134; Moring 2013:106–110); heteroparin osalta taas ajatus siitä, että heitä tarkasteltaisiin puhtaasti heidän seksuaalisen suuntautumisensa kautta, olisi outoa ja tavatonta (Cocker Brown & Cosis 2008: 25.) Heteronormatiivisuudessa lapset nähdään tulevina heteroseksuaalisina vanhempina, joiden kasvu heteroseksuaalisuuteen voi olla uhattuna, jos vanhemmuuden malli poikkeaa mies–nainen- ja maskuliininen–feminiininen-jaosta. Tämä kaikki lapsen edun, kasvatuksen ja kasvun turvaaminen nähdään heteronormissa turvana yhteiskunnan

---

¹⁵ Aseksuaalisuus tarkoittaa sitä, ettei koe seksuaalista vetoa toisia kohtaan, tai ei koe tarvetta toteuttaa seksuaalisuutta muiden kanssa.

järjestykselle ja sen säilymiselle. (Eräranta 2005: 27.) Moring (2013: 164–165) viittaa myös Butlerin ajatukseen siitä, että heteroseksuaalisuus ja heterolapsien tekeminen ja kasvattaminen on nationalistisessa – jyrkän heteronormatiivisessa – ajattelussa kansakunnan olemassaolon ja heteronormatiivisuuden perustaa. Kaikki muut perhemuodot näyttävät sairauksina tai mahdottomuuksina ja uhkana ja vaarallisina (lapsille). Sateenkaari-ihmiset uhkaavat puhtaan ja viattoman lapsen kuvastoa, jossa kukaan ei halua satuttaa lasta (Moring 2013: 165; Hicks 2009: 236). Puhe lapsen edusta toimii kaiken muun perustelun poispyyhkivänä argumenttina, kun halutaan perustella lapsen tarvetta isään ja äitiin Argumentoimalla lapsen edun kautta voidaan jättää artikuloimatta homofobian tai pedofilian pelosta, erityisesti miespareista puhuttaessa (Moring 2013: 222). Samalla tullaan liittäneeksi implisiittisesti homoseksuaalisuus ei-hyväksyttäväksi seksuaalisuuden muodoksi osaksi jatkumoa, jonka toisessa päässä on seksuaalinen väkivalta, insesti sekä pedofilia (Moring 2013: 108–109, 235). Yesilova kuvailee samaa tematiikkaa sillä, että yhteiskunta voidaan nähdä organismina, joka rakentuu miehen ja naisen välissä ja ydinperheessä. Kun miehet ja isät sekä naiset ja äidit käyttäytyvät sukupuolellensa tyypillisesti, turvaa se lapsen kehittymisen. (Yesilova 2009: 204.) Ydinperheen ongelmat heijastuvat yhteiskuntaan, jolloin sen turvaaminen on yhteiskunnan kannalta tärkeää, koska se oikeuttaisi kontrollin (emt).

5 Sosiaalityön teoriat työtä ohjaamassa

Tarkastelen tässä luvussa sosiaalityötä sekä sosiaaliohjausta käsitteinä sekä miten sosiaalialan tietoperustaa.

5.1 Sosiaalialan korkeakoulutus ja sosiaalialan perusta

Käytän opinnäytetyössä termiä *sosiaalityö*, jolla viitataan itse sosiaalityöhön professiona, mutta myös sosiaalityöhön teoreettisena käsitteenä, jonka pohjalle rakentuu sosiaalialan korkeakoulutus Suomessa, kuten sosionomi (AMK)- sekä sosionomi (YAMK) -tutkinnot.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry kuvaa sosionomi (AMK) -tutkintoa seuraavasti:

Sosionomikoulutuksen tavoitteena on kouluttaa asiantuntijoita ihmisten hyvinvoinnin, elämänhallinnan ja osallisuuden tukemiseen ja edistämiseen. Elämänhallintaa ja osallisuutta tarkastellaan huomioiden ihmisten väliset suhteet ja yhteiskunnan rakenteet. Sosionomikoulutuksessa vastataan myös työelämän tuleviin osaamistarpeisiin. Sosionomi (YAMK) -tutkinnossa painopisteinä ovat asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuuden vahvistaminen, palveluohjaus, sosiaalinen kuntoutus, asiakaslähtöinen kehittäminen, soite-alan kehittäminen ja johtaminen, ikäosaaminen, digitalisaatio, yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017a: 6–8.)

Sosiaalityötä on kuvattu Sosnet-yliopistoverkoston kuvauksessa seuraavasti:

Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Sosnet 2018.)

Sosiaalityötä opetetaan ja käytetään yhdistävänä viitekehyksenä useilla ammatillisilla tehtäväalueilla (Honkakoski 2005: 216). Sosiaalityö ei ole siis vain yliopistojen sosiaalityöntekijän pätevyyden tuottava oppiaine. Puhuessani jatkossa sosiaalityöstä tarkoitan sillä sosiaalityötä teoreettisena ymmärryksenä, oppiaineena, joka on tiede ja ammattikorkeakouluissa sosiaalialan ytimessä ja josta ponnistavat sosiaalityön ja -ohjauksen käytännöt.

Sosiaalityö tuottaa omia teorioita ammatillisesta käytännöstä, eli empiriasta, ja tieteellisestä tutkimuksesta, ja sosiaalityö myös lainaa muiden tieteenalojen teorioita (Raunio 2009: 131–132). Kyösti Raunio (2009) kuvaa sosiaalityön professiota, ja hänen mukaansa professio vaatii tieteellistä pohjaa erityisesti silloin, kun puhutaan ammattialan kehittämisestä (Raunio 2009: 125). Sosiaalityön kehittäminen ei voi siis tapahtua irrallaan akateemisesta tutkimuksesta ja teoreettisista malleista, minkä takia tämäkin oppinnäytetyö tukeutuu akateemiseen tutkittuun tietoon. Raunio kuvaa tarkemmin, että sosiaalityö itsessään tuottaa teoriaa, mutta se voi erota sosiaalialan käytännöstä, jolloin työ tuottaa erilaista tietoa kuin teoria. Tällöin olisi mielekkäämpää puhua mieluummin sosiaalityön perustasta kuin pelkästä teoriasta. (Raunio 2009: 27.) Sosiaalityön tehtävä on lyhkäisyydessänsä tuottaa hyvää ja toimia kuten sosiaalityön määritelmiin kuuluukin. Toisaalta sosiaalityö voi myös tuottaa ongelmia, leimata ja vastuuttaa asiakkaita sellaisesta, jolle he eivät ole voineet mitään (Kivipelto 2004: 249). Mikä on se hyvä, jota tuotetaan lastensuojelun sosiaalityössä? Ja kenen näkökulmasta hyvää? Mikä on se hyvä, jota sijoituksilla sijaisperheisiin tavoitellaan? Ymmärrän itse sen tavoitteeksi perhearjen mahdollistamisen, sillä lapsen arki yhteiskunnassa yleensä rakentuu perheen ympärille. On perhemarketteja, joihin mennään yhdessä ostoksille, perhepuistoja, joissa perhe voi leikki yhdessä, ja perhekokoisia ruokapakkauksia, joista nauttii useampi henkilö. Perhe on se yhteiskunnallinen normitus ja psykologinen kasvuympäristö lapselle. Tätä ei laitoshoido pysty tuottamaan.

5.2 Rakenteellinen sosiaalityö

Rakenteellinen sosiaalityö on kehittynyt 1970–1980-luvulla, jolloin sitä leimasi usko poliittiseen vaikuttamiseen (Raunio 2009: 77). Rakenteellinen sosiaalityö näkyy määrittelynä muun muassa sosiaalihuoltolain 7 §:ssä, jossa mainitaan, että rakenteellisen sosiaalityön tehtävä on huolehtia sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittämisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, § 7).

Rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen sisällöissä mainitaan esimerkkinä se, mitä rakenteellinen sosiaalityö konkretiassa on: Se on julkisuustyötä, viestintää ja tiedon tuottamista vaikuttamisen välineeksi. Se on valtaistamista, osallisuutta ja

oikeudenmukaisuustyötä. Se on myös toimintaympäristöjen ja palvelujen kehittämistä sekä arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksien tuottamista rakenteellisen sosiaalityön välineeksi. (Sosnet yliopistoverkosto n.d.)

Pohjola, Laitinen ja Seppänen (2014) kuvaavat rakenteellista sosiaalityötä siten, että se voidaan käsittää toimintana, jonka ytimessä on muutos ja siihen vaikuttaminen, ja että se perustuu kriittisyyteen, oikeudenmukaisuuden edistämiseen ja poliittisuuteen (Pohjola, Laitinen ja Seppänen 2014: 281–283). Raunio mukaan 2000-luvulla rakenteellinen sosiaalityö on saanut selkeämmän muodon, ja se on määrittynyt osaksi työntekijän työtä. Tämän ajatuksen mukaan työntekijälle kertyy tietoa asiakastyöstä, joka tulisi saattaa päätöksentekijöille tiedoksi, ja työntekijän tehtävä olisi jalostaa tietoa ja tuottaa sitä. (Raunio 2009: 79.) Yhteiskunnan rakenteet on luotu vain ihmisiä varten, heitä palvellakseen, jolloin henkilökohtainen elämä kietoutuu rakenteellisuuteen hyvässä ja pahassa. Rakenteita kuvaa monikerroksisuus, ja ne voivat ilmetä toiminnallisuudessa, instituutioissa tai ideologioissa; ne voivat olla näkyvissä tai näkymättömissä ja syvärakenteissa, ja niitä kaikkia kuitenkin yhdistää keskinäiset välitysmekanismit. (Emt.) Kuitenkaan rakenteellinen sosiaalityö ei anna moraalista kompassia viitekehystenä, vaan se pitää löytää muista sosiaalityön teorioista, kuten sorronvastaisesta (*anti-oppressing*), feministisestä, kriittisestä tai radikaaleista sosiaalityönteorioista, jotka vastaavat siihen, mihin rakenteellisen toiminnan tulisi keskittyä ja miksi – millainen on se parempi, mitä haluamme sosiaalityöllä tavoitella? Tältä osin rakenteellinen sosiaalityö on enemmänkin epistemologiseksi määrittyvää. (Pohjola 2014: 16–22.)

5.3 Kriittinen sosiaalityö

Sosiaalityössä kriittinen teoria on vaikuttanut maailmalla noin 1960-luvulta lähtien, ja sen syntypaikkana voidaan pitää Isoa-Britanniaa. Kriittinen sosiaalityö on moniulotteinen suuntaus, se on nostanut tarkasteltavaksi esim. sortoon ja epäoikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Oleellisin Kriittisessä sosiaalityössä sorrettujen ryhmien puolelle asettuminen. Kriittinen sosiaalityö korostaa myös asiakkaan ja työntekijän välistä dialogista suhdetta. Kriittinen teoria eroaa sortoa vastustavasta teoriasta, mutta oleellista niissä molemmissa on erityisesti sosiaalialan ammattilaisen fokuksen kiinnittäminen siihen, miten yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat eri vähemmistöihin, mikä taas mahdollistaa lisää työntekijän ymmärrystä sensitiivisyydelle (Payne 2005: 269 Tarve

työskennellä niin etnisten, sukupuoli- ja seksuaali- kuin muidenkin vähemmistöjen kanssa on synnyttänyt sosiaalityössä erilaisia teoreettisia viitekehyksiä. Cockerin ja Cosisin (2010) mukaan nämä eivät kuitenkaan täysin sovi siihen arviointiprosessiin, johon mies- ja naisparit joutuvat hakeutuessaan sijais- tai adoptiovanhemmiksi. (Cocker & Cosis 2010: 21–22.)

Kriittisille sosiaalityön teoriasuuntauksille oleellista ja yhdistävää on erilaisten yhteiskunnallisten rakenteellisten vaikutuksien summa joka muokkaa sosiaalisia suhteita sekä niihin liittyviä vuorovaikutustilanteita. Kriittinen teoriasuuntaus pyrkii rakenteiden muuttamiseen (Healy 2000: 3.) Kriittisissä sosiaalityönteorioissa pyrkimys on aina oikeudenmukaisuuteen ja sorrosta vapauttamiseen ja tasa-arvoon. Näitä kriittisiä teorioita on kritisoitu siitä, että niissä työntekijällä on kuitenkin valtapositiio suhteessa asiakkaaseen, eikä oikeudenmukaisuus käsitteenä ole riittävän tarkka, vaan näyttäytyy liian yleispätevältä (Kivipelto 2004: 268–270.) Kriittistä sosiaalityön teoriaa on kritisoitu myös siitä, että se ei tarjoa keinoja arjen sosiaalityöhön (Payne 2005: 247).

Sosiaalityön hyvään pyrkimisen ongelmat ja haasteet vaativat Kivipellon (2004) mukaan tarkastelua ja purkamista niin, että käytänteet nostetaan esille ja niitä kyseenalaistetaan. Kivipelto (2004) toteaa, että kriittinen arviointi on se keino, jolla edellä mainitut voidaan purkaa ja tehdä näkyviksi. Kriittisessä arvioinnissa voidaan tarkastella sekä toimintaa että sen vaikutuksia. Kriittinen arviointi voi myös kohdentua vain yhteen osa-alueeseen tai kokonaisuuteen, niin että esimerkiksi sukupuolistuneita merkityksiä ja käytänteitä voidaan purkaa ja muuttaa (Kivipelto 2004: 249, 264–266.) Raunio nimittää samaa tematiikkaa yhteiskuntakriittiseksi perspektiiviksi, jonka perusta on yhteiskunnalliseen tilanteeseen vaikuttaminen (Raunio 2009: 191–194). Se kyseenalaistaa, ja sen funktiona on muuttaa yhteiskunnallista tilannetta eikä niinkään vaikuttaa yksilötasolla. Kriittisyys vaatii ja olettaa työntekijöiltä, että he refleктоivat omaa asemaansa ja sen vaikuttavuutta asiakkaiden alistaisen aseman ylläpitäjinä tai vahvistajina (emt.)

Kirjoitin luvussa 4.1 rakenteellisuudesta ja siitä, että rakenteet ovat olemassa ihmistä varten, palvellakseen heitä. Sosiaalityö ja sosiaalityöntekijät ovat osa tätä samaa rakenteellisuutta Työntekijän tulisi aktiivisesti tiedostaa oma positionsa yhteiskunnan rakenteissa sekä se, miten ne rakenteet vaikuttavat asiakkaaseen. Tähän reflektion tarvitaan kriittisyyttä, jotta voidaan ymmärtää rakenteellisuuden mahdollistama valtapositiio sosiaalialan ammattilaisena ja huomioida se, että uusintaako työntekijä asiakkaan alistettua tai marginalisoitua asemaa vai pyrkiikö hän vapauttamaan asiakasta

siitä. Kirsi Juhilan (2006) mukaan tulokselliseen sosiaalityöhön tarvitaan toimivaa vuorovaikutusta ja kohtaamisia, jotta sosiaalityön sisällöt voisivat määrittyä oikein ja asiakkaan tarpeiden sekä yhteiskunnan asettamien velvoitteiden mukaisesti (Juhila 2006: 11–12). Kohtaamiset määrittyvät vuorovaikutustilanteiksi, joissa vastuu niiden onnistumisesta on sosiaalityön ammattilaisella (emt.). Minna Kivipelto sekä Tuija Kotiranta (2014) pohtivat, miksi suomalaisessa sosiaalityön arvioinnissa ei ole riittävällä tavoin todentunut sosiaalityön ammattieettiset arvot (Talentia 2017), joita ovat muun muassa epäoikeudenmukaisuuden ja syrjinnän vastustaminen (Kivipelto & Kotiranta 2014:177). Heidän näkemyksensä mukaan se johtuu siitä, että kriittistä ja emansipatoriaan pyrkivää tutkimusperinnettä ja menetelmän hallintaa ei ole riittävästi, koska Suomessa sosiaalityö ei kohdistu rakenteisiin (emt.).

6 Lastensuojelu ja perhehoito

Lapsella on aina oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1). Kaikesta yhteiskunnan tuesta huolimatta tämä edellä mainittu lapsen oikeus ei kuitenkaan aina toteudu, jolloin lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaista sosiaalityön interventiota, sijoitusta ja/tai huostaanottoa. Huostaanottopäätös voidaan tehdä, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 2007/417 § 40). Ensisijaisesti lapsen hoidosta, kasvatuksesta, terveydestä ja muusta huollosta vastaa hänen vanhempansa tai huoltajansa. Lasten osalta viranomaisilla on vastuu lapsen turvallisuudesta, oikeudesta tasapainoiseen kasvuympäristöön. Lastensuojelu on yksi sosiaalityön erikoistumisaloista, niin koulutuksellisesti kuin työn organisointimuotona. Lastensuojelun sosiaalityötä ja -ohjausta ohjaa tärkeimpänä lastensuojelulaki. Lastensuojelu voidaan myös nähdä laajempänä kokonaisuutena kuin vain sosiaalityön ja -ohjauksen kenttänä. Sen voi ymmärtää koskevan kaikkia viranomaisia ja aikuisia ja velvoittavan heitä ottaman vastuuta lapsen hyvinvoinnista. Määrittelen lastensuojelun tässä opinnäytetyössä ammatilliseksi työksi, jota tekevät sosiaalialan korkeakoulutetut ja laillistetut ammattihenkilöt kuten sosiaalityöntekijä ja/tai sosionomi (AMK tai YAMK) lastensuojelulain puitteissa.

Käytän tässä opinnäytetyössäni perhehoitaja- ja sijaisvanhempia-nimityksiä rinnakkain. Puhun perhehoitajuudesta, kun on kyse juridishallinnollisesta asiasta, ja sijaisvanhemmuudesta, kun on kyse yksilöistä, perheestä ja reaali maailmasta. Lastensuojelun perhehoidolla eli sijaisvanhemmuudella tarkoitetaan perheessä tapahtuvaa hoitoa, ja se ymmärretään vastakohtana laitoshoidolle, jota edellyttää aina sijoitus ja/tai huostaanotto.

Huostaanotto voi realisoitua tilanteissa, joissa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joissa lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla

käyttäytymisellään (Lastensuojelulaki 2007/417 § 40). Esimerkiksi Helsingin kaupungin kuvauksessa lastensuojelun sijoituksen sosiaalityö määrittyy seuraavasti:

Sijoituksen sosiaalityön asiakkaina ovat huostaan otetut lapset ja nuoret, jotka asuvat sijaisperheessä, ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa.

Lapsille järjestetään ensisijaisesti asuinpaikka sukulaisperheestä, läheisverkostosta löytyvästä perheestä tai sijaisperheestä. Lapsia sijoitetaan lastenkoteihin vain erityisistä syistä. Siitä, siirtyykö lapsi asumaan sijaisperheeseen vai lastensuojelulaitokseen, on tehty arvio alueen avohuollon vastuusosiaalityöntekijän kokoaman hakemuksen pohjalta. (Helsingin kaupunki 2018 n.d.)

Sijoituksen sosiaalityö vastaa huostaanotettujen lapsien asumisen ratkaisusta, huolehtii lapsen lakisääteisestä sosiaalityöstä – lapsen asioista vastaava työntekijä – sekä rekrytoi uusia sijaisperheitä, valmentaa heidät ja valvoo perhehoidon toimintaa.

PRIDE-valmennus 2. tapaaminen 1. dia

Palvelutarpeen arvio

Kuvio 1. Lastensuojelun palvelutarpeen arviointiprosessi (Pesäpuu ry n.d).

Kuviossa 1 kuvataan lastensuojelun prosessia aina palvelutarpeen arviosta eri toimenpiteisiin, joita ovat sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen järjestäminen,

lastensuojelulain mukaisten palvelujen järjestäminen. Lastensuojeluasiakkuus voi päätyä lopulta mahdolliseen huostaanottoon ja jälkihuoltoon Palvelutarpeen vireille tulo tapahtuu lastensuojeluilmoituksella tai huoli-ilmoituksella, jonka voi tehdä kuka tahansa, jolla on huoli lapsen ja perheen tilanteesta. Prosessit voivat ilmetä eri toimijoilla eri tavoin, mutta kuitenkin pääperiaatteet ovat samat, ja niitä ohjaavat juuri lastensuojelulaki sekä sosiaalihuoltolaki.

Huostaanoton ja sijoituksen yhteydessä pohditaan sitä, mikä olisi juuri kyseiselle lapselle sopiva sijaisperhe. Missä lapsen tarpeet tulisivat huomioiduksi, ja mikä perheistä vastaisi niihin parhaiten? Kyse ei ole siis lapsen etsimisestä perheelle, vaan lapsen näkökulmasta sopivimman perheen etsimisestä. Tämän vuoksi perheitä tulisi olla laajalti, jotta jokaiselle lapselle löytyisi hänen tarpeitansa vastaava perhe. Esimerkiksi teini-ikäisellä ja leikki-ikäisellä on hyvin erilaiset tarpeet, joihin esimerkiksi nuoremmat tai jo ikääntyneemmät sijaisvanhemmat pystyvät vastaamaan hyvin eri lailla. Lapsi saattaa myös oireilla niin, että saatetaan tarvita perhe, jossa on ammatillista osaamista vastata oireiluun. Lapset tulevat hyvin moninaisista taustoista ja perheistä, minkä vuoksi myös sijaisperheitä tulisi olla käytettävissä vastaavilla variaatioilla.

Seuraavaksi tarkastelen hieman lähemmin itse perhehoitoa sekä perhehoitajuutta. Perhehoitoa voidaan tuottaa lapsille ja nuorille, vanhuksille, vammaisille ja mielenterveyskuntoutujille. Tässä yhteydessä perhehoito rajautuu lasten ja nuorten perhehoidoksi, joka arkisimmin kuvattuna on sijaisvanhemmuutta. Perhehoitoa tarvitaan silloin, kun lapsen kasvu ja kehitys vaarantuvat hänen asuessaan huoltajiensa kanssa. Tämä vaarantuminen johtaa interventioon, joka realisoituu sijoittamalla lapsi kodin ulkopuolelle esimerkiksi kuntouttavaan perhehoitoon tai yhdessä huoltajan kanssa perhekuntoutukseen, jolloin kyseessä on tilapäinen avohuollon sijoitus, ja se perustuu aina huoltajan kanssa yhteisymmärryksessä tehtyyn päätökseen. Avohuollon tukitoimista huolimatta voidaan päätyä tilanteeseen, jossa todetaan, että toistaiseksi voimassa oleva huostaanotto olisi lapsen edun kannalta paras vaihtoehto.

Perhehoitoa säätelee perhehoitolaki, joka kuvaa perhehoitoa seuraavasti:

1 § Lain tarkoitus ja tavoite

Tämän lain tarkoituksena on turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen perhehoito.

Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan. (Perhehoitolaki 2015/263.)

Perhehoito on julkisen vallan perhehoitajille siirtämää hallinnollinen tehtävä, jonka ajatuksena on lapsen kasvattaminen ja hoivaaminen perheessä, koska sosiaalityö ei instituutiona pysty sitä itse toteuttamaan. Sijaisvanhemmuus määrittyykin epätyypilliseksi julkisen ja yksityisen rajapinnoilla toimimiseksi, kun lasta kasvatetaan ja hoidetaan yksityisessä perheessä julkishallinnollisena tehtävänä. Perhehoitolaissa todetaan myös, että perhehoitajille on järjestettävä riittävästi tukea, ja sitä varten tulee nimetä sijaisvanhemmille myös oma vastuutyöntekijä (Perhehoitolaki 2015/263 § 15)

Vanhemmuutta jaetaan yhdessä biologisten vanhempien sekä sosiaalityöntekijän kesken. Perhehoitaja vastaa lapsen arjen hyvinvoinnista sekä siihen liittyvistä kasvatuksellista päätöksistä arjessa. Biologisten vanhempien tehtävä on tukea lapsen kasvua uudessa ympäristössä ja olla linkkinä lapsen historiaan. Sosiaalityöntekijä puolestaan edustaa huostaanottanutta tahoa, joka viime kädessä päättää lapsen asuinpaikasta, kasvatuksesta ja terveydestä.

7 Yhdenvertaisuuslaki sosiaalityötä määrittelemässä

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden osalta käytän tässä opinnäytetyössäni yhdenvertaisuuslain määritteitä. Tasa-arvo määrittyy laissa sukupuolten väliseksi tasa-arvoksi, eikä esimerkiksi mahdollisuuksien tasa-arvoksi tai alueelliseksi tasa-arvoksi. Tarkastelen kuitenkin enemmän yhdenvertaisuutta, ja liitän sen tässä työssäni yhdenvertaisuuslakiin.

Yhdenvertaisuuslaki (2014/1325) uusittiin 2015, ja lain tehtävänä on turvata ja edistää ihmisten yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslain perusteella ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on myös kiellettyä riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 § 8–10.)

Yhdenvertaisuuslain 5 §:ssä mainitaan viranomaisen velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta:

Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 § 5.)

Yhdenvertaisuuden edistäminen on syrjintää ja siihen puuttumista laajempi asiakokonaisuus. Yhdenvertaisuutta ja sen edistämistä voidaan arvioida esimerkiksi eri väestöryhmien yhdenvertaisuuden (syrjintäperustelähtöinen tarkastelu), organisaation toimintojen tai hyvien väestösuhteiden näkökulmista. Yhdenvertaisuutta arvioitaessa on hyvä kiinnittää huomiota sekä muodollisen että tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen työyhteisössä ja toiminnassa (Oikeusministeriö n.d:15). Muodollisessa yhdenvertaisuudessa kaikkia kohdellaan samanarvoisesti, kun taas tosiasiallisessa yhdenvertaisuudessa huomioidaan eri ryhmien asema(t) ja pyritään aktiivisesti vaikuttamaan tilanteeseen poikkeamalla samanlaisen kohtelun periaatteesta.

Kuvio 2 avaa näiden kahden eri yhdenvertaisuuden eroja. Vasemman puoleisessa kuvassa kaikilla on yhtä isot kivet, joiden päällä olla vedessä. Kuitenkaan kaikki leikkijät eivät ole saman pituisia, joten siitä ei ole apua joukon lyhyimmälle. Leikki ei siis onnistu. Oikeanpuoleisessa kuvassa jokainen pystyy leikkimään, koska tilannetta tasataan kivien koolla, joka huomioi leikkijöiden pituudet.

Kuvio 2. Yhdenvertaisuuden erot. (Oikeusministeriö n.d.:15)

Yhdenvertaisuuslain edistämisvelvoite ei tarkoita, että toteutettaisiin lain määrittämää minimitasoa. Velvoite tarkoittaa, että yhdenvertaisuuden toteutumista tulisi arvioida säännöllisesti sekä ryhtyä konkreettisiin ja riittäviin toimenpiteisiin. Sosiaalialan työntekijöillä on viranomaisina ja sosiaalialan ammattilaisina velvollisuus toimia yhdenvertaisuuslain mukaan ja edistää omalla toiminnallaan yhdenvertaisuutta.

Olen edellä pohjustanut opinnäytetyön taustaa ja tarkoitusta, avannut käsitteitä, määritelmiä sekä esitellyt teorioita. Heteronormatiivisuuden kautta tarkasteltuna normit määrittävät sitä, mikä koetaan normaaliksi, tavalliseksi ja mahdolliseksi ihmisille. Yksi normeista on parisuhde ja perheellisyys, jotka määrittyvät helposti vain heteroihmisten muodostamiksi ydinperheiksi, ilman että sitä etuoikeutta aina osataan kyseenalaistaa. Rakenteellisen ja kriittisen sosiaalityön ymmärryksen mukaan sosiaalialan ammattilaisten tulisi aktiivisesti tehdä työtä eri rintamalla sen suhteen, että marginaalissa olevien ja rakenteiden pois sysäämät ihmiset, kuten yhteydessä sateenkaariperheet, saisivat samat mahdollisuudet kuin ne, joita rakenteet ja valtajärjestelmät suosivat. Sosiaalialan ammattilaisia koskee myös yhdenvertaisuuslain mukanaan tuoma velvoite aktiivisesti ja suunnitelmallisesti edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan, kuten lastensuojelun perhehoidossa.

8 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni, eli mitä tarkemmin ottaen tavoittelen tässä opinnäytetyössä. Kerron myös aineistoni hankinnan sekä analyysin menetelmistä ja kuvaan niitä tarkemmin.

8.1 Tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on pyrkiä nostamaan esille niitä toimintatapoja ja prosesseja, jotka edistävät tai estävät sateenkaarisijaisperheiden yhdenvertaisuutta sijoituksen ja perhehoidon sosiaalityössä rekrytoinnin ja sijoitusprosessin osalta. Tarkastelen analyysissäni sosiaalialan ammattilaisten vastaustarinoita muodostamani teoriatriangulaation suodattamina – heteronormatiivisuuden, rakenteellisen sekä kriittisen sosiaalityön ja yhdenvertaisuuslain kautta. Kysymys on siitä, miten nämä edellä mainitut lastensuojelun perhehoidon prosessit näyttäytyvät suhteessa teorioihin ja lainsäädäntöön, joissa valta ja vastuu on organisaatioilla ja työntekijöillä niitä toteuttaessa. Miten parhaiten saavutettaisiin yhdenvertaisuus sekä myös sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain henki? Tarkastelen analyysissäni myös sitä, miten sosiaalialan ammattilaiset kuvaavat mahdollisuuksia ja miten he näkevät oman positionsa.

Kysyn tässä opinnäytetyössäni seuraavaa:

Miten sosiaalityössä voitaisiin edistää seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten hakeutumista perhehoitajiksi?

Lisäkysymyksinä:

- Millainen merkitys toteutuneilla sateenkaariperhesijoituksilla on työntekijälle ja/tai organisaatiolle?
- Millaisia haasteita työntekijät tunnistavat sateenkaariperheiden määrän lisäämisessä perhehoitajina ja miten niitä on pyritty ratkomaan?

- Mitkä seikat tukevat työntekijöitä ja organisaatiota yhdenvertaisuuden edistämässä sateenkaariperheiden osalta?
- Miten heteronormatiivinen ajattelutapa ja siitä kumpuava käsitys perheestä ja vanhemmuudesta tuottaa epätasa-arvoa sateenkaariperheitä rekrytoitaessa ja lasta sijoittaessa sateenkaariperheeseen?

Näen, että heteronormatiivisuus tuo opinnäytetyöhöni selitysmallin sille, miksi ja miten tietyt asiat ovat olemassa. Sosiaalityön teoriat taas tuovat sen vastauksen, miten heteronormatiivisuuden selittämään voidaan puuttua ja miksi se on sosiaalityölle oleellista. Yhdenvertaisuuslaki taas tuo konkretiaa tähän kenties filosofisellakin tasolla pyörivään keskusteluun heteronormista ja kriittisestä sosiaalityöstä. Näiden yhdistelmästä rakentuvat myös tutkimuskysymykseni. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvata ihmisten toimintaa ja niitä arvoja ja asenteita jotka ohjaavat heidän toimintaansa, jotka ovat välittömän tarkastelun ulottumattomissa ja ymmärtää sitä paremmin ilmiönä (Kananen 2015:71; Vilkkä 2009:98).

8.2 Tutkimusmenetelmä

Tieto, joka halutaan saavuttaa, on mahdollista kahdella eri tavalla, joko laadullisella tai määrällisellä tutkimusmenetelmää käyttämällä tai niiden yhdistelmillä (Vilkkä 2009: 49.) Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena tuottaa ymmärrystä tekstien avulla ja kuvata ihmisten toimintaa ja sitä millaisia merkityssisältöjä niihin liittyy, kuten esimerkiksi arvoja ja asenteita, kun taas määrällisessä pyritään yleistämiseen ja ennustamiseen lukujen kautta ja ne pitää voida mitata ja muuttaa testattavaan muotoon (Kananen 2015: 66; Vilkkä 2009: 50.) Opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmä pitkälti jo määrittä sen, että kyseessä on laadullinen tutkimus. Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda selkeyttä aineistoon ja tuottaa tutkittavasta asiasta uutta tietoa. Analyysin pyrkimys on tiivistämään aineistoa hävittämättä siitä sen sisältämää informaatiota. Pyrkimys on kasvattaa informaatioarvoa tuottamalla hajanaisestakin aineistoa selkeää ja mielekäästä. (Eskola & Suoranta 1998: 138.)

8.2.1 Eläytymismenetelmä

Käytin aineistoni keräämiseen eläytymismenetelmää, koska se sopii hyvin opinnäytetyöni luonteeseen ja tutkimuskysymyksiin. Menetelmä mahdollistaa anonyyminä pysymisen, ja se antaa myös tilaa vastaamiselle.

Eläytymismenetelmä on laadullinen aineistonkeruutapa, jossa tutkittavat kirjoittavat eläytymistarinan. Eläytymistarinassa tutkija antaa tutkittaville, eli informanteille, orientoivan kehyskertomuksen, jonka jatkoksi kirjoitetaan tarina tai muu vastaus. (Eskola ym. 2017: 267.) Menetelmä on kehitetty Yhdysvalloissa 1960-luvulla, ja sillä on haluttu ratkaista eettisiä pulmia, joita syntyy aineistonkeruussa. Eläytymismenetelmää voidaan käyttää kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on aktiivinen eläytyminen, joka on roolileikkiä, ja toinen tapa on passiivinen eläytyminen, jossa eläydytään teemaan kirjoittamisen kautta (Eskola & Suoranta 2005, 111–112). Eläytymistarinasta ja sen passiivisesta mallista on tullut leimallisesti suomalainen aineistokeruumenetelmä, jota on käytetty Suomessa monella eri tieteenalalla (Eskola ym. 2017: 266–268). Menetelmässä ei ole mahdollista saavuttaa sitä, mitä vastaajat ovat jostakin mieltä. Vastaajat vastaavat tarinan kautta siihen, miten jokin asia voisi olla ja miten se voitaisiin käsittää, ja se soveltuukin hyvin tulevaisuuden tutkimiseen ja erilaisten mahdollisuuksien selvittämiseen (Eskola ym. 2017: 267–268; Posti-ahokas, Haveri, Palojoki 2015: 324). Itse en ollut niinkään kiinnostunut siitä, mitä henkilökohtaisesti ihmiset ajattelevat, vaan tavoittelin juuri sitä, miten he näkevät asiat ja miten he sitä kuvaavat sitä ilmiötasolla. Halusin houkutella heitä kuvailemaan kirjoittamisen kautta niitä mahdollisuuksia ja esteitä, joita asiaan liittyy tai on liittymättä, sekä analysoida vastauksia.

Eläytymismenetelmän toinen mielenkiintoinen näkökulma liittyy tarinoiden variointiin, eli siihen, että on jokin muuttuja, jota (eli kehyskertomusta) muokkaamalla voidaan saada erilaisia lopputuloksia ja näkökulmia tutkittavaan aiheeseen (Eskola ym. 2017: 272). Tämä variointi mahdollistaa aineiston analysoinnin kahteen kertaan: ensimmäisellä kerralla analysoidaan kuten laadullista aineistoa yleensä, ja toisella kerralla voidaan pysähtyä ja analysoida varioinnin tuomaa muutosta – mikä muuttui, kun yhtä muuttujaa peukaloitiin (Eskola ym. 2017: 269)? Kehyskertomuksen variointeja voi olla useampi kuin kaksi, mutta omassa aineistonkeruussani päädyin kahteen variaatioon, sillä useampi kehyskertomuksen variaatio olisi nostanut sen riskiä, että en olisi saanut tasaisesti kaikkiin variaatioihin vastauksia, jolloin vertailu niiden välillä ja saturaatio olisi ollut heikompaa. Tämä edellä mainittu huoleni liittyy aikaisempaan toteamukseeni

lastensuojelun sosiaalityön kiireestä ja vaihtuvista työntekijöistä. Eläytymismenetelmä on kirjallisuuden mukaan (ks. Eskola ym. 2017) toteutettu pääosin henkilökohtaisesti, jolloin tutkija on lähestynyt henkilökohtaisesti informanteja ja kirjoitukset on tuotettu juuri siinä hetkessä tai sen välittämässä yhteydessä, esimerkiksi palaverien tai oppituntien yhteydessä. Vaihtoehtona minulla olisi ollut pääsy palavereihin, joissa olisin voinut esitellä opinnäytetyöni aiheen ja pyytää osallistujia kirjoittamaan, mutta totesin muutaman yhteydenoton jälkeen sen melko lailla mahdottomaksi. Päädyin siis sähköiseen tapaan, ja tiedostin samalla myös sen tuoman riskin pienestä vastausmäärästä.

8.2.2 Kehyskertomuksen laatiminen

Kehyskertomuksen laadinta on usein näennäisestä yksinkertaisuudestaan huolimatta varsin haastavaa. Kehyskertomukset ovat eläytymismenetelmän kulmakivi, ja kehyskertomuksen laadintaan kannattaa käyttää aikaa. Eskola ym. (2017) ohjeistavat, että kehyskertomus pyritään suunnittelemaan huolellisesti, niin että se ohjaisi ja johdattelisi informanteja mahdollisimman vähän (Eskola ym. 2017: 284). Kehyskertomusta tehtäessä on hyvä huomioida vastaajaryhmän osalta, että käytetyt käsitteet ja sanat ovat ymmärrettävissä ja ne herättäisivät samantyyppisiä mielikuvia suurimmassa osassa vastaajia. Perinteisesti kehyskertomuksen tekemistä on ohjeistettu niin, että kehyskertomus olisi mahdollisimman lyhyt, jotta se suuntaisi vastaajien kertomuksia toivottuun suuntaan. (Emt. 270.) Lyhyemmässä kehyskertomuksessa johdattelun määrää voidaan minimoida, ja variaatioiden vaikutus on helpommin pelkistettävissä. Lyhyt kehyskertomus mahdollistaa sen, että kirjoittaja voi kirjoittaa juuri niin kuin hän haluaa. (Eskola ym. 2017: 271–276.) Kehyskertomus voi olla myös liian suppea tai pieni, mutta mitään varsinaista rajaa tai ohjetta kehyskertomukselle ei muutoin ole olemassa. Suppeuden osalta se ongelmaksi muodostuvat esimerkiksi avoimuus tai rajaamattomuus pelkistämisenä vuoksi. (Eskola ym. 2017: 276–277.)

Lopuksi kehyskertomuksen suunnittelussa tutkija siirtyy vaiheeseen, jossa yksittäistenkin sanavalintojen osalta tarkistetaan niiden merkitys perustelujen kautta. Se saattaa kuulostaa pieneltä ja merkityksettömältä, mutta sillä voi olla suurikin merkitys näkökulmien osalta; vastaajan halutaan kuitenkin orientoituvan halutulla tavalla asiayhteyteen kehyskertomuksen kautta. Vastaajajoukko ei kuitenkaan koskaan ole

täysin homogeeninen, vaan he eroavat sekä tutkimuksen tekijästä että toisistansa monin tavoin. Eri vastaajat saattavat esimerkiksi ymmärtää kysymyksen eri tavalla, ja heidän maailmankuvansa voivat olla hyvinkin erilaiset. (Mäkinen 2005: 103.) ”Sanoilla ja niiden ymmärtämisellä on merkitystä monella tapaa. Miten vastaaja tulkitsee esimerkiksi sanat organisaatio, työyhteisö tai työpaikka? Entä miten ja millaisen eron tuovat sanat muutokset ja tapahtumat? Vastaaja voi helposti takertua tai ymmärtää koko kehyskertomuksen väärin yhden sanan vuoksi. (Eskola ym. 2017: 276–277.) Eläytymismenetelmä on saanut kritiikkiä siitä, että se tuottaisi liiaksi stereotyyppisiä vastauksia ja karikatyyrisiä kuvauksia, jotka eivät olisi todellisen tuntuisia; toisaalta stereotyyppiset vastaukset ja tarinat saattavatkin olla kaikkein todellisimpia ja merkityksellisimpiä (Salonen 2000: 76). Toisaalta itse en etsi tai pyri tuottamaan faktoja tai yleistämään – jos se edes laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista – vaan pyrin nostamaan esille erilaisia ajatuspolkuja ammattilaisilta ja osittain myös sitä, miten he asiat näkevät. Eläytymismenetelmän aineisto antaakin tutkijalle virikkeitä, jotka ruokkivat tutkijan mielikuvitusta. Eläytymismenetelmän aineisto myös kertoo siitä, mitä vastaajat jo tietävät. (Eskola & Suoranta 2005: 118.)

Suunnittelin kehyskertomukset huolella ja testasin niitä muutamien vapaaehtoisten tuttavieni avulla, joista osa oli sosiaalialan ammattilaisia. Pohdin pitkään esimerkiksi sitä, miten saan muotoiltua kertomuksen niin, että vastaaja ei omassa tarinassaan peilaisi oman työskentelyorganisaatioonsa, vaan kyse olisi kuvitteellisesta organisaatiosta. Kukaan vastaajista tuskin pystyy siirtämään sivuun omaa työympäristöänsä ja siellä vaikuttavia asioita, jotka varmasti väkisinkin heijastuivat kirjoituksiin. Pyrkimys oli kuitenkin irrottautua reaali maailman työstä ja tuottaa jotakin kuvitteellisesta organisaatiosta ja näin saavuttaa jotakin, mikä ei muutoin olisi mahdollista. Toinen pohtimani sanamuoto ja ajatus liittyi siihen, mitä ja mistä halusin informanttien kirjoittavan. Tarkastelin tutkimuskysymyksiäni ja totesin, että minua kiinnostaisi tarkastella prosesseja ja siihen liittyviä ajatuskulkuja sekä kausaalisia syy-seuraussuhteita. Lopuksi päädyin ratkaisuun, jossa pyysin kuvaamaan kuvitteellisen organisaation nykytilaan vaikuttaneita syitä, eli millainen prosessi on ollut, jotta kyseiseen tilanteeseen on päästy. Ajattelin näin pääseväni kiinni tähän kuvitteellisen organisaation kuvitteelliseen prosessiin ja informanttien kertovan myös siihen liittyvistä ajatuskuluista ja tapahtumista. Kolmas pohtimani seikka liittyi siihen, miten muotoilen sateenkaari-ihmiset tarinaan niin, että se sisällyttäisi sekä mies- että naispareja. Mies- ja naisparien perheellistymiseen ja vanhemmuuteen suhtaudutaan kuitenkin eri tavalla. Naisparien vanhemmuus on enemmän ”valtavirtaa” ja ”näkyvillä” kuin miesparien, ja

naisparien perheellistymistoiiveeseen ja sen realisoitumiseen suhtaudutaan lähtökohtaisesti suopeammin kuin miesparien. Miesparien perheellistymiseen ja vanhemmuuteen suhtaudutaan kriittisemmin, ja se nähdään vähemmän hyväksyttynä. Yleistäen kirjoittaja voisi päästä ikään kuin helpommalla, jos kehyskertomuksessa olisi naispari; miespari taas haastaisi ajattelua enemmän. Valitsin sanamuodoksi kehyskertomukseen mies- ja naisparit, joka on myös informatiivisempi nimitys kuin vaikka sateenkaaripari tai samaa sukupuolta oleva pari. Testasin vielä kehyskertomusta, ja saadun palautteen perusteella korjasin ohjeistusta sekä kehyskertomusta lopullisiin muotoihinsa ja pyrin pitämään ne mahdollisimman lyhyinä. Muokkasin vielä lopuksi positiivisen tarinan kehyskertomusta niin, että toteutunut sijoitus olikin toteutunut miesparille ja pieni vauva olisi sijoitettu heille, jolloin muodostuikin useampi kuin yksi muuttuja. Kirjallisuuden mukaan menetelmässä varioidaan pääsääntöisesti vain yhtä muuttujaa muun kehyskertomuksen elementtien pysyessä samoina. Useamman kuin yhden variovinnin tekeminen on kuitenkin myös mahdollista, kunhan se on tutkimuskysymyksen ja itse tutkimuksen kannalta oleellista ja harkittua. (Eskola ym. 2017: 272.) Lisäsin muuttujien määrää, koska mies- ja naispareihin liittyvien oletusten ja ajatustapojen perusteella kirjoittaja olisi voinut tahtomattaankin ajatella, että sijoitus olisi ollut naisparille, juuri sen ajattelun ”helppouden” vuoksi. Tätä ajattelun helppoutta olen kuvannut aiemmin teorialuvuissani 4 & 5, muun muassa heteronormatiivisuuteen liittyvien oletusten kautta. Tältä osin kehyskertomuksen muuttujia ei ollutkaan yksi, vaan kaksi (miespari vs. mies- ja naispari sekä vauva). Edellä kuvaamani kytkeytyvät vahvasti myös lopullisen tutkimuksen tulosten ja sieltä tehtävien johtopäätösten luotettavuuteen sekä pätevyYTEEN.

Lopulliset kehyskertomukset muotoutuivat seuraaviksi:

Tarina 1:

Työskentelet organisaatiossa, jossa on toteutettu useita sijoituksia mies- ja naispareille. Viimeisimpänä miesparille pieni vauva. Kerro, miten nykytilanne on tässä organisaatiossa muotoutunut kuvatus kaltaiseksi.

Tarina 2:

Työskentelet organisaatiossa, jossa ei ole ollut toteutuneita sijoituksia mies- tai naispareille. Kerro, miten nykytilanne on tässä organisaatiossa muotoutunut kuvatus kaltaiseksi.

Tarinasta 1 käytetään jatkossa nimitystä positiivinen kehyskertomus ja tarinasta 2 negatiivinen.

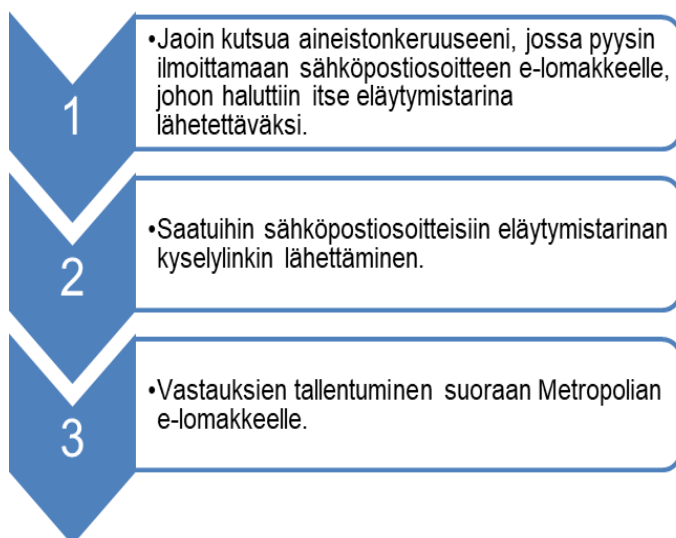
8.3 Kohderyhmän valinta ja rajaus

Päätin valita kohderyhmäksi lastensuojelun perhehoidossa, sijoituksen sosiaalityössä sekä muussa vastaavassa työssä työskentelevät sosiaalialan korkeakoulutetut. Parhaimman tuloksen olisin saanut valitsemalla vain ne työntekijät, jotka työskentelevät perhehoitajien rekrytoinnin ja valmennuksen parissa sekä itse sijoitusprosessissa. Teknisistä ja käytännöllisistä syistä päätin laajemman vastaajajoukon olevan validi kohderyhmä, sillä he tuntevat kyseiset prosessit ja niihin liittyvät reunaehdot. Lisäksi suppean joukon tavoittaminen olisi ollut ajallisten rajoitteiden puitteissa haastavaa.

Päätin, että en kerää vastaajista mitään taustatietoja, koska halusin pitää vastaamisen mahdollisimman houkuttelevana sekä helppona, jotta aineisto olisi mahdollisimman runsasta määrällisesti. Myös tutkimuksen eettisyyteen liittyvät asiat pohdituttivat, kuten tunnistettavuus, joka olisi voinut toteutua, jos aineisto olisi jäänyt todella pieneksi. Tämänkin vuoksi taustatietoja olisi pitänyt kerätä hyvin suppeasti. Totesin, että mahdollinen saatava hyöty hävisi riskeille, joita olivat aineiston saannin hankaluus ja pienuus sekä tunnistettavuus.

8.4 Eläytymistarinoiden kerääminen

Keräsin lopulta aineistoni tekemälläni Metropolian e-lomakkeella. Aineistonkeruun kulku oli seuraavanlainen (kuvio 3):

Kuvio 3. Aineistonkeruun prosessikuvaus.

Tein esittelyn jossa kerroin opinnäytetyöni aiheesta, itsestäni ja lyhyesti aineistonkeruun menetelmästä ja analyysistä. Jaoin tämän esittelyn sekä linkin vastauslomakkeeseen (jossa kysyttiin vain sähköpostiosoitetta) sosiaalisessa mediassa. Jakopaikkoina olivat suljetut sosionomien uraverkosto, sosiaalityöntekijöiden uraverkosto, Pesäpuun PRIDE-valmentajien FB-ryhmä, jonka kautta tavoittaisin valtakunnallisesti laajalti eri alueen toimijoita, sekä oma FB-sivuni. Näin pystyin kontrolloimaan sitä, että kyselyyn ei vastaa kuka tahansa ja että vastaajalla on sosiaalialan korkeakoulututkinto. Jotta tavoittaisin paremmin kohderyhmää edellä mainittujen lisäksi, lähetin Väriä perhehoitoon -hankkeen ohjausryhmälle sähköpostia, jossa pyysin mukana olevia toimijoita (Helsingin kaupunki, Perhehoitokumppanit Suomessa, Pesäpuu ry, Lastensuojelun keskusliitto, Perhehoitoliitto) jakamaan linkkiä omassa organisaatiossansa parhaaksi katsomallansa tavalla. Julkisista toimijoista laitoin viestiä Kymsoten, Vantaan sekä Espoon kaupungin perhehoidon johtaville työntekijöille. Valitsin pääkaupunkiseudun kunnat, koska niin tavoittaisin ison määrän työntekijöitä kerralla. Valitsin vielä joukkoon Kymsoten, koska muutama siellä työskentelevä oli ilmoittanut halunsa vastata. Halusin tavoittaa muitakin kuin julkisia toimijoita, ja lähetin vielä SOS-lapsikylän, Familiarin sekä Attendon yleiseen sähköpostiin kutsun aineistonkeruuseeni.

Toisessa vaiheessa, kun olin jo saanut vastauksiksi sähköpostiosoitteita, lähetin vuorotellen valitsemani kehyskertomuslinkin aina neljän vastaanottajan nipuissa saamiini osoitteisiin, aloittaen kehyskertomuksesta 1. Vuorottelun syynä oli se, että lähettäisin tasaisen määrän niin positiivisen kuin negatiivisenkin kehyskertomuksen linkkejä ja saisin tasaisemmin vastauksia molempiin. Se, miksi lähetin kerralla aina linkin

neljään eri osoitteeseen, perustui vastaajien anonymiteetin suojaamiseen. Jos olisin lähettänyt linkkejä yksitellen, olisin voinut mahdollisesti päätellä vastaajan e-lomakkeen datasta, jos hän olisi vastannut nopeasti. Tällä tavalla en tiennyt, kuka neljästä vastasi ensin Sähköpostiosoitteita ei siis pysty yhdistämään jälkikäteen vastaukseen.

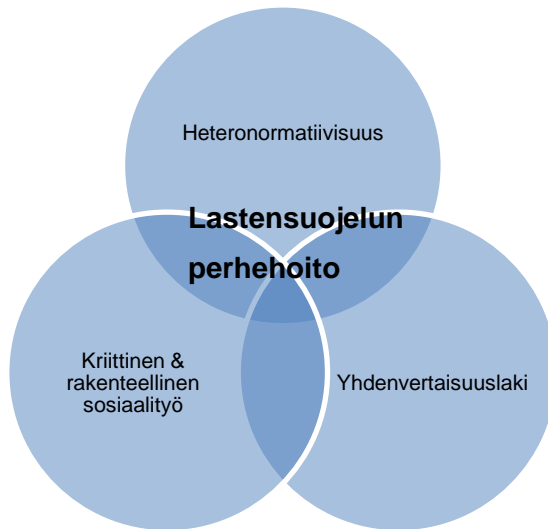
Aineistonkeruulomake oli avoinna 17.2.–17.3.2019 välisenä aikana. Suurin osa vastauksista tuli ensimmäisen kahden viikon aikana, eikä viimeisen puolentoista viikon aikana tullut enää uusia vastauksia. Sain kerättyä yhteensä 28 sähköpostiosoitetta, joista lopullisia vastauksia sain yhteensä 13 kappaletta. Tarina 1 sai 7 vastausta ja tarina 2 sai 6 vastausta. Eskola ym. (2017) kuvaavat, että saturaation ajatus liittyy vahvasti eläytymismenetelmään, ja se olisi noin 15–20 vastausta per kehyskertomus (Eskola ym. 2017: 285). Omassa aineistonkeruussani laskin, että tavoittelisin 10 vastausta per kehyskertomus, eli 20 vastausta yhteensä. Aineiston lopullinen koko oli yhteensä 5 sivua tekstiä pistekoolla 12 ja rivivälillä 1,5, ja yhteensä 1402 sanaa. Lyhyin vastaus oli yhden virkkeen mittainen ja laajimmat vastaukset noin 300–350 sanaa. Yhden vastauksen hylkäsin, johon oli vain kirjoitettu ”en ymmärrä kysymystä”.

8.5 Aineiston analysointi

Aineiston analyysi perustuu aina tutkijan päättelyyn, jossa tekijän tulkinta ja esiyymmärrys korostuvat (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108). Teorialähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että aineiston analyysiä ohjaa aiemman tiedon perusteella luotu esiyymmärrys, ja aineistolähtöisyydessä pyritään pitämään ajattelu avoinna ilman teoreettisten mallien mukaan tuomista analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2009: 97). Tämän tutkimuksen yhteydessä analyysiäni ohjaa siis aiempi tieto heteronormatiivisuudesta sekä kriittisen ja rakenteellisen sosiaalityön teorioista. Pyrkimykseni on viedä aineistoa viitekehukseen, joka tässä tapauksessa on sateenkaarisensitiivisyys ja syrjivät rakenteet.

Aineiston analysoinnin lähestymistapa on teoriaohjautuva eli abduktiivinen teemoittelu, joka hahmottuu aineisto- ja teorialähtöisen lähestymistavan välimaastoon sekä tyypittelyn ja lähiluvun muodostamaan analyysitriangulaatioon. Triangulaatiolla tarkoitetaan neljää eri vaihtoehtoista yhdistelmää, joita ovat useamman kuin yhden teorian yhdistäminen aineiston tarkastelua varten, useampi kuin yksi tapa kerätä aineistoa (esim. haastattelu ja kysely), eri tutkimusmenetelmien yhdistäminen (esim. laadullinen ja määrällinen data) sekä kaksi tai useampi tutkijaa, jotka työskentelevät

ristiin aineiston analyysin osalta. Myös kaikkia näitä neljää voidaan käyttää yhtä aikaa. (Thyer 2010: 365–366.) Teoriatrangulaatioissa yhdistän kuvion 4 mukaisesti heteronormatiivisuuden teoriaa sosiaalityön teoriaan rakenteellisesta ja kriittisestä sosiaalityöstä, jossa tarkastelun fokus on lastensuojelun perhehoidon kehittämisessä tutkimuskysymysteni mukaisesti.

Kuvio 4. Teoriatrangulaatio.

Liitän nämä teoriat tässä opinnäytetyössä sosiaalityön ja -ohjauksen ammatilliseen toiminnan viitekehykseen, joka lisää tutkimukseni ammatillista ja soveltavaa näkemystä, joka on ammattikorkeakoulutuksen ja tutkimuksen peruseriaatteita (Vilkka 2009: 11–13).

Pertti Alasuutari puhuu siitä, miten laadullisessa tutkimuksessa etsitään normeja miksi-kysymysten avulla, jolloin tarkastelussa ovat normatiiviset lausumat. Kun tutkija löytää vihjeen normin olemassaolosta, on hän samalla todennäköisesti törmännyt ristiriitaan, jonka äärellä olisi syytä esittää miksi-kysymyksiä sekä tehdä päätelmä (Alasuutari 1999: 224–225).

Haluan tarkastella aineistossa enemmän sitä, mitä ei sanottu ja mitä vihjattiin mutta ei ilmaistu eksplisiittisesti. Tätä lukutapaa kutsutaan lähilukemiseksi (*close reading*), joka on muun muassa kulttuurin- ja kirjallisuudentutkimuksen analyysitapa. Lähilukemisen aineisto voi olla mitä tahansa laadullisen tutkimuksen aineistoa. Lähilukemisessa oleellista on kiinnittää huomiota siihen, mitä sanotaan, mutta myös yhtä oleellista on kiinnittää huomio siihen, mitä jätetään sanomatta (Vänskä 2006: 63). Ymmärrän tämän

lukemistavan Moringin (2013) kuvaamaksi queer-feministiseksi lukemiseksi, jolla hän viittaa Koivusen (2004) ajatuksiin rivien väliin näkemistä niin, että kiinnitetään katse itsestäänselvyyksiin, jotka ovat normeina ja ihanteina itsessään niin selviä, että niitä ei tarvitse lausua ääneen tai kirjoittaa riville. Ne ovat ikään kuin hiljaisuuksia, joihin ideologisuus tiivistyy. (Moring 2013: 40.) Lähiluvussa tekstiä luetaan useaan kertaan, ja teksti aina saa uudella luentakerralla uusia merkityksiä, joita ei ole mahdollista saavuttaa aikaisemmillä kerroilla. Luetaan liittyy myös ajatus aineistolähtöisyydestä. Kuljetan lähilukua mukana pitkin analyysiprosessia aina tulosten kirjoittamiseen saakka. Näin lähiluku ei jää vain yhteen vaiheeseen tai yksittäiseksi tempuksi analyysin syventämisessä, ja se saa mahdollisuuden kertoa uusia asioita, joita en kenties ole huomannut edellisellä analysointikierröksellä. Aineiston analysointiprosessi kulki kuvion 5 mukaisesti:

Kuvio 5. Aineiston analysointiprosessi.

Aloitin aineiston käsittelyn ensin tutustumalla aineistoon lukemalla sitä läpi useaan kertaan. Tein tämän jälkeen alustavia huomioitani marginaaliin, puhtaasti sen mukaan, mitä ajatuksia minulle tuli mieleen. Seuraavassa vaiheessa annoin jokaiselle tarinalle sen tyyppiä vastaavan merkinnän sekä juoksevan numeron tarinan perään, jotta pystyisin myöhemmin löytämään kyseiset tarinat helpommin. Poistin tarinoista merkityksettömät ilmaisut, kuten sidesanat ja muut vastaavat ilmaisut. TS-merkintä tarkoittaa toteutunutta sijoitusta ja ETS- merkintä ei toteutunutta sijoitusta. Vastaukset on numeroitu siinä järjestyksessä kun ne on lomakkeelle tallentuneet ja sieltä tulostettu. Pyrin tarvittaessa pelkistämään ilmaisuja ja ajatuksia, minkä jälkeen ryhdyin luokittelemaan aineistoa. Kuviossa 6 on esimerkin omaisesti aineiston pilkkomisesta pienempiin osiin sekä kommentointini niistä.

Meidän organisaatiossa on jo pidempi perinne tasa-arvosta. Ajan saatossa on syntynyt kokemus ja näkemys perheiden monimuotoisuudesta = perhehoitajien monimuotoisuudesta TS4

Olemme valmentaneet myös useita nais- ja miespareja. Olemme systemaattisesti työskennelleet sen eteen, että silloin, kun olemme arvioineet nais- tai miesparin olevan juuri sopiva sijaisperhe tietyille lapselle, olemme esittäneet heitä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. TS6

Haasteita on ollut siinä, että sijoittavat tahot eivät ole hyväksyneet nais- tai miespareja sijaisvanhemmiksi TS1

Meille on viime vuosina alkanut tulla yhteydenottoja PRIDE-valmennukseen haluavilta nais- ja miespareilta TS2

Petri Segerholm 27 kesäkuuta, 2019
Kokemuksen tuoma ymmärrys organisaation arvopohja

Vastaa Ratkaise

Petri Segerholm Ylpeys kokemuksesta ja siitä että

Petri Segerholm vastarinta / torjunta

Petri Segerholm prosessin käynnistyminen /

Kuvio 6. Esimerkki aineiston pilkkomisesta ja lukemista.

Tein luokittelun melko intuitiivisesti, siirtämällä ja koodaamalla Word-tiedostossa ajatuskokonaisuuksia eri kategorioihin eri väreillä, kunnes sieltä alkoi löytyä selkeitä luokkia. Luokat syntyivät ns. aineistolähtöisesti avoimella koodauksella, sillä pyrin pitämään ajatteluni mahdollisimman avoinna esiyymmärryksestäni huolimatta, enkä kiinnittänyt huomiota vielä tutkimuskysymyksiini tai teoriaan liikaa. Tarkistin luokittelua muutamaan otteeseen, ja korjasin niitä tarvittaessa vastaamaan paremmin keskinäisiä sisältöjensä. Taulukossa 1 näkyy esimerkin omaisesti, millaisia luokkia on syntynyt ja millaisia ajatuskattelmia ne ovat sisällyttäneet.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston luokittelusta.

Luokat	<ul style="list-style-type: none"> Aika Uudet tavat Sitoutuminen Keskustelut Muutosprosessi 	<ul style="list-style-type: none"> Vastarinnan murtaminen Kokemukset 	<ul style="list-style-type: none"> Organisaation toiminta Toimintamallit/työskentelymallit Arvopohja tms.
Luokkien sisällöt	Yhteiskunta ja lainsäädäntö muutos edistää TS2	Hyvien kokemusten kertominen TS6	Sateenkaarisensitiivisyys ollut pitkään osa työtä TS1
	Julkinen keskustelu mahdollisti asian nostamisen TS4	Tilanne ollut vaikea TS2	Monimuotoisuus keskiössä TS4

Luokkia syntyi positiivisen kehystomuksen tarinoista 17 ja negatiivisen kehystomuksen tarinoista 32. Tiivistin vielä luokkia, niin että positiivisessa kehystomuksessa oli enää 11 luokkaa. Negatiivisessa kehystomuksessa luokat tiivistyivät viiteen luokkaan.

Luokittelun jälkeen aloitin teemoittelun, joka olikin aineiston työstämisen haastavin osio tyypittelyn lisäksi. Teemoittelulla on laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan. Mitä kyseisestä aiheesta on sanottu tai mitä asioita siihen katsotaan sisältyvän. Alustavan luokittelun jälkeen aineistosta etsitään varsinaisia teemoja. Teemoittelu on hyvä mutta riskaabeli tapa analysoida aineistoa, sillä teemojen tulisi olla aktiivisen työskentelyn ja ajattelun kautta muodostettuja. Teemat tulisi purkaa auki ja osoittaa niiden keskeisyys, eikä jättää ajelehtimaan itseksensä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemoittelussa otin vahvemmin esille tutkimuskysymyksiäni sekä teorian ja käsitteet, joita vasten peilasin luokkien sisällä olevia ajatuksia ja ajatuskokonaisuuksia. Luin luokittelua useasti läpi ja pohdin, mitä niissä puhutaan ja puhutaanko niissä tutkimuskysymyksiini ja teoriaan vastaten. Tein siis valikoivaa, teoriaohjaavaa koodausta. Pyrin löytämään teorian ja tutkimuskysymysten ohjaamana eri teemaan kuuluvia sanoja ja lauseita sekä ajatuskokonaisuuksia etukäteen teorioideni pohjalta muodostamilleni teemoille. Nimesin aluksi teemat työnimillä heteronormatiivisuudeksi, rakenteelliseksi sosiaalityöksi, kriittiseksi sosiaalityöksi sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koodasin aineistoa eri väreillä, ja siirsin Word-tiedostossa koodaamiani ajatuskokonaisuuksia eri ryhmiin, jotka olivat aluksi hieman hajanaisia ja joita oli useita. Tämän jälkeen teemat (taulukko 2) alkoivat hahmottua hieman paremmin, ja pystyin tarkastelemaan niitä vahvemmin tutkimuskysymyksiäni ja teoriaa vasten.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston teemoittelusta.

Yhteiskunnallisen keskustelu ja lainsäädäntö (ulkopuolinen vaikutus)
<ul style="list-style-type: none"> • Viimeisimmät uutisoinnit mm. tasa-arvoisesta avioliittolaista • Lainsäädännöllisesti sekä erityisesti asennetasolla
Sateenkaari-ihmisten oma vaikutus/esilläolo
<ul style="list-style-type: none"> • Esillä olleet nais- ja miesparisijaisvanhemmat tarinoineen ovat muuttaneet osaltaan yleistä ilmapiiriä. • Kyseinen pari kävi pian kertomassa uusille PRIDE-kurssilaisille elämästään sijaisperheenä.
Rekrytointi (ja viestintä)
<ul style="list-style-type: none"> • Siirryttiin enemmän myös someen, mainostettiin lehdessä ja harrastuspaikoissa • Sijaisvanhemmuudesta kiinnostuneet mies- ja naisparit ovat ymmärtäneet tai tietävät, että yksikkömme PRIDE-valmennukset ovat avoimia myös heille
Ennakkoluulot
<ul style="list-style-type: none"> • Organisaatio sijoittuu pienelle paikkakunnalle, jossa samaa sukupuolta olevat parit eivät näy arkipäivisin katukuvassa. • Sijaishuollossa työskentelee henkilö/henkilöitä, jotka ajattelevat, että sijoitettavien lasten vanhemmat eivät

hyväksy samaa sukupuolta olevia vanhempia sijaisvanhemmiksi.
Toiminnan passiivisuus
<ul style="list-style-type: none"> Ajattelen, että tästä johtuu, ettei heitä ole meidän reservissämme. En tiedä, mistä tämä johtuu, ehkä osittain siitäkin, ettei organisaatiossamme ole haettu näitä pareja mitenkään erikoisotsikoin.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston lopullisista teemoista ja laskennasta.

Luokat/alustavat teemat	Lopulliset teemat	Esiintyvyys
Yhteiskunnallisen keskustelu ja lainsäädäntö (ulkopuolinen vaikutus)	Ulkopuolinen muutosvoima edistäjänä	8 *
Sateenkaari-Ihmisten oma vaikutus/esilläolo		
Rekrytointi (ja viestintä)	Ammatillinen reflektio ja vaikuttaminen edistäjänä	14*
Sisäinen ja ammattialan viestintä/vaikuttamistyö		
Työyhteisön/organisaation sisällä	Muutos- ja oppimisprosessi edistäjänä	17*
Arvot, sitoutuminen ja suunnitelmallisuus		
Kokemuksista oivaltaminen & oppiminen ja muutos		
Syntymävanhemmat	Normatiivisuuden purkaminen työn arjessa	37*
Perhekäsitys		
Suhtautuminen ja asenteet		
Vastarinta		

Ennakkoluulot	Normatiivisuus rajoitteena	14*
Perhekäsitys		
Tiedon/osaamisen puute	Tiedon ja osaamisen puute esteenä	10*
Keskustelemattomuus	Passiivinen toiminta esteenä	14*
Passiivisuus		

Teemoja muodostui lopulta positiivisen kehystomuksen tarinoista neljä ja negatiivisen kehystomuksen tarinoista kolme, ja nimesin ne uudestaan vastaamaan paremmin sisältöjä (taulukko 3). Viimeisenä vaiheena teemoittelussa kirjoitin jokaisen teeman alle

omin sanoin sen, mistä niistä mielestäni puhuttiin, ja poimin kuvaavimman tai tyypillisimmän aineistositaatin edustamaan teemaa.

Analysoinnin haaste on se, että se saatetaan jättää tematisoinnin kautta tapahtuneeksi sitaattikokoelmaksi, ilman tutkijan kommentointia ja tulkintoja tai kytkentöjä teoriaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Eläytymismenetelmässä analyysiä ja tulkintaa ei saisi jättää liian löysäksi, sillä se ei sopisi Eskolan mukaan eläytymismenetelmän analyysiin. Se tulisi viedä pidemmällä tutkijan tekemän tulkinnan kautta. (Eskola 1997: 30.) Jotta aineistoni analyysi ei olisi jäänyt vain teemoittelun varaan, halusin syventää sitä. Syventämisen tein tyypittelemällä. Tällöin eri teemojen sisältä etsitään asioille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä eräänlainen yleistys, tyyppiesimerkki. Tyypittelyssä tavallaan tiivistetään joukko tiettyä teemaa koskevia asioita yleistykseksi. Tässä tyypittelyssä tulisi huomioida tutkijan oma konstruktio, vaikka tyypittelyn pohjana on laskeminen, joka systematisoi sitä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tyypittelyssä pyrin löytämään ne tyypit, jotka esiintyvät koko aineistossa mahdollisimman suuressa osassa vastauksia tai kaikissa niissä. Ensin tarkastelin vain yksittäisten teemojen sisällä esiintyviä mahdollisia tyyppejä. Laskin, kuinka monesti teemat esiintyivät tarinoiden sisällä. Jatkoin tyypittelyä vielä tarkentamalla ja laskemalla toisen kerran, jotta edellinen laskenta vahvistuisi. Tämän jälkeen hain aineistosta eksplisiittisiä ilmaisuja, jotka liittyivät teemoihin ja sitä kautta tyyppiin, ja näin sain konstruoitua keskimääräisimmän tyyppin jokaisesta teemasta. Huomasin lopussa, että aineisto oli sen verran pieni, että oli kuitenkin mielekkäämpää lähteä hakemaan yleisintä tyyppiä koko aineistosta eikä esitellä pienestä aineistosta useaa eri tyyppiä. Päätin yhdistää teemoista muodostamani tyypit yhteen tyyppiin per kehyskertomusvariaatio. Lopuksi sain konstruoitua yleisimmän tyyppitarinan negatiivisen ja positiivisen kehyskertomuksen vastaustarinoista. Pyrin sisällyttämään tarinaan oikeita sitaatteja vastaustarinoista, joita muokkasin hieman, jotta tyyppitarinan luettavuus olisi sujuvampaa. Tyyppitarinan halusin tehdä siksi, että lukija saisi paremman käsityksen aineistosta ja tuloksia varten tarkastelupintaa.

9 Tulokset

Avaan tässä aineiston analyysin keskeisimpiä tuloksia teemoittain. Kuljetan tuloksien rinnalla tuloksien pientä tulkintaa sekä pienien johtopäätöksien tekoa, ja luvun lopuksi tiivistän tulokset yhteen. Esittelen teemat erikseen kehyskertomuksittain, ja esittelen ennen muuhun syventymistä kehyskertomusvastauksien pohjalta luodun tyyppitarinan. Näin lukija voi saada parhaimman käsityksen siitä, mitä kehyskertomusvariointi tuotti ja millaisia ajatussisältöjä niistä teemoista nousi, ja vertailla niiden eroja itsekin. Olisin voinut myös yhdistää teemat positiivisen ja negatiivisen tarinan osalta ja käsitellä niitä samassa nipussa. Koen, että olisi silloin tullut tehneeksi väkivaltaa aineistolle, kokonaisuus ei olisi ollut eheä ja samalla olisi kadonnut jotakin eläytymismenetelmän ideasta. Eskolan mukaan (1997) ”vasta vastausten analysointi rinnakkain ja vertailu tarjoaa menetelmälle tyypillisimmän ja antoisimman annin”. Tämä tekee eläytymismenetelmäaineiston analysoimisesta haastavaa (Eskola 1997: 6). Eläytymismenetelmän idea on juuri kehyskertomusvariaatioiden tuottamat erot.

Tuloksia lukemalla voi huomata, että variaatioiden sisällä sekä niiden välillä on toistoa samoistakin asioista ja teemoista. Aineiston sisällä eri teemat risteävät keskenänsä useaan kertaan, eikä kaikkia ajatuskokonaisuuksia ollut helppo typistää vain yhden teeman alle, vaan ne olisi voinut sijoittaa useampaankin teemaan. Toisin sanoen yksittäisen teeman sisältöjä nousi esille muissakin teemoissa ilman, että se olisi ollut mielestäni väärin teemoiteltua sisältöä.

9.1 Positiivinen tarina

Positiivisen kehyskertomuksen teemoja nousi esillä neljä eri teemaa, jotka olen kuvannut kuvioon 7. Ylätasolla olevat ovat teemoja, joiden alla on luokittelusta muodostuneet alatyypit. Positiivisen kehyskertomuksen vastauksissa oli siis jo toteutunut sijoitus sateenkaariperheeseen.

Ulkopuolinen muutosvoima edistäjänä	Ammatillinen vaikuttaminen ja reflektio edistäjänä	Normatiivisuuden purkaminen työn arjessa	Muutos- ja oppimisprosessi edistäjänä
<ul style="list-style-type: none"> •Yhteiskunnallisen keskustelu ja lainsäädäntö (ulko-puolinen vaikutus) •Sateenkaari-ihmisten oma vaikutus/esilläolo 	<ul style="list-style-type: none"> •Rekrytointi (ja viestintä) •Sisäinen ja ammattialan viestintä/vaikuttamistyö 	<ul style="list-style-type: none"> •Syntymävanhemmat •Perhekäsitys •Suhtautuminen ja asenteet •Vastarinnan kokeminen 	<ul style="list-style-type: none"> •Työyhteisön/organisaation sisällä •Arvot, sitoutuminen ja suunnitelmallisuus •Kokemuksista oivaltaminen & oppiminen ja muutos

Kuvio 7. Positiivisen kehystomukset teemat ja alaryhmät.

Seuraavaksi esittelen vastaustarinoiden pohjalta konstruoimani tyyppitarinan, jota edeltää positiivisen kehystomuksen kysymyksen asettelu, eli orientoiva kehystomus:

Työskentelet organisaatiossa, jossa on toteutettu useita sijoituksia mies- ja naispareille. Viimeisimpänä miesparille pieni vauva. Kerro, miten nykytilanne on tässä organisaatiossa muotoutunut kuvatus kaltaiseksi.

Olemme päässeet tähän pisteeseen, jossa olemme saaneet sijoitettua lapsen/lapsia mies/naispareille. Prosessi on vienyt paljon aikaa. Uskomme, että yleinen ilmapiiri on muuttunut, mihin on vaikuttanut uutisointi ja erityisesti avio- liittolain muutoksesta syntynyt keskustelu, jossa ison työn ovat tehneet sateen- kariparit/perheet olemalla esillä. Meillä tilanne oli vuosia sitten se, että emme löytäneet perheitä valmennuksiin, ja tämä trendi oli ollut jo pitkään näkyvissä. Piti pohtia, miten muuttaisimme tilanteen ja saisimme myös mies- ja naispareja. Kokeilimme, auttaisiko laajempi mainonta ja se, jos mainostaisimme paikoissa, joissa liikkuu kaikenlaisia ihmisiä, jolloin saisimme näkyvyyttä. Panostimme myös houkuttelevuuteen. Haimme oppia ja osaamista oman organisaatiomme ulkopuolelta. Päätimme myös keskustella muutoksen tarpeesta työyhteisössä. Kaikki eivät olleet valmiita keskusteluun ja muutokseen, ja he siirtyivät muualle. Saimme kuitenkin tilalle innostuneita työntekijöitä, koska organisaatiomme oli sitoutunut näihin uusiin arvoihin julkisesti. Olemme rohkeasti esittäneet aina mies-naisparia, kun olemme arvioineet sen olevan lapsen edun mukaista. Tätä kautta onnistumisia on tullut, ja niistä olemme voineet kertoa eteenpäin. Teemme myös aktiivisesti työtä asian eteen jo ennen sijoituspäätöstä, jotta sijoitus mahdollistuisi. Tässä olemme huomanneet, että ennakkoluulot eivät pidäkään paikkansa, ja keskustelemalla huolet ja ennakkoluulot on saatu purettua, niin syntymävanhempien kuin sijoittavienkin tahojen kanssa. Olemme innostuneita ja motivoituneita jatkamaan, vaikka tiedämme, että matka on pitkä.

seuraavaksi käsitellään aiemmin esiteltyä neljää teemaa tarkemmin erikseen.

9.1.1 Ulkopuolinen muutosvoima edistäjänä

Toteutuneen sijoituksen tarinoissa tuli monesti esiin se, että jonkinlainen ulkopuolinen muutosvoima on ollut alullepanijana siihen, että sateenkaariperheasiasta on lähdetty keskustelemaan ja nostamaan esille työn ja työyhteisön haasteita. Tietyissä mielessä aineistosta nousee esille jonkinlainen passiivisuus asioiden edistämisen suhteen, mutta toisaalta taas siellä on näyttänyt kytevän tarvetta keskustelulle, jonka ulkopuolinen muutosvoima on sysännyt liikkeelle ja liikkeelle lähdettyään muutos on ollut näkyvää. Yhteiskunnallinen keskustelu ja asioista uutisointi on ollut useassakin tarinassa merkittävässä roolissa siinä, miten asioita on voitu käsitelty työssä. Tarinoissa nousi esiin työntekijän rohkaistuminen, joka mahdollisti asioista puhumisen työpaikalla kahvipöydässäkin. Asioita on siis voitu pohtia vapaamminkin kahvitauolla, kuten myös työtä tehdessä muodollisemmassa kontekstissa, jossa ei aina ole aikaa edes keskustelulle. Tarinoissa viitattiin useimmiten uutisointiin kuten esimerkissä 1 ilmenee, jonka voi suppeasti ajatella pitävän sisällensä vain ”viralliset” uutiset tai laajemmin käsittävän myös iltapäivä- ja aikakauslehdet.

Uskon, että niin ammatillisissa kuin julkisissakin medioissa esillä olleet nais- ja miesparisijaisvanhemmat tarinoineen, ovat muuttaneet osaltaan yleistä ilmapiiriä. (TS1)

Tarinoissa viitattiin useimmiten uutisointiin, jonka voi suppeasti ajatella pitävän sisällensä vain ”viralliset” uutiset tai laajemmin käsittävän myös iltapäivä- ja aikakauslehdet. Tämä sateenkaariperheiden esilletulo on antanut työpaikoilla keskustelulle tilaa, jota siellä ei aikaisemmin ole ollut. Työntekijät kutsuvat kentälle taisteluun heteronormatiivisuutta vastaan niitä ryhmiä, jotka ovat heteronormatiivisten rakenteiden alistamia. Heitä ei kutsuta purkamaan rakenteita niinkään yhdessä sosiaalialan ammattilaisten kanssa vaan tekemään ikään kuin heidän puolestaan työtä. Toisin sanoen sateenkaari-ihmisten on pitänyt ensin normalisoida itsensä ihmisiä, vanhempina ja perheinä, jotta heistä voi puhua arkisemmissakin yhteyksissä sosiaalialan ammattilaisten kesken

9.1.2 Ammatillinen vaikuttaminen ja reflektio edistäjänä

Sijaisvanhemmista on pulaa, mikä on pakottanut organisaatiot miettimään yleisellä tasolla sitä, miten rekrytoida uusia perhehoitajia. Tämä niukkuuden kanssa painiminen on avannut uusia ajatuspolkuja siitä, miten voisi saavuttaa enemmän ihmisiä ja millaiset mainokset ja yhteydenotot houkuttelisivat sateenkaari-ihmisiä.

Kaikki varmaan lähti siitä, että mainostettiin pari vuotta sitten taas uutta Pride-valmennusta ja päätettiin että laitetaan mainontaa laajemmalle, sillä kurseille haki vuodesta toiseen tosi vähän porukkaa (TS4)

Työntekijöiden tekemien havaintojen perusteella samalla lähestymistavalla ei voida saavuttaa laajaa kohdeyleisöä, jolloin mainontaa on pitänyt tehdä laajemmin. Mainontaa ei ole kuitenkaan suunnattu eri ihmisryhmille; on otettu vasta pienen pieniä kokeiluaskeleita, uskaltamatta vielä kohdentaa mainoksia tarkasti.

Positiivisen kehyskertomuksen tarinoissa tarinan kaari kulki työyhteisön pohdinnan kautta kokeiluun, siinä onnistumiseen ja innostumiseen positiivisesta kokemuksesta.

Me ollaan toimistolla inspiroiduttu tästä ja muutettu meidän mainontaa entistä enemmän. (TS4)

Yhdenvertaisuutta on haluttu edistää huomioimalla erilaiset yleisöt ja ihmisryhmät, koska on huomattu, että aikaisemmin pienelläkin muutoksella on ollut vaikutusta. On siis huomattu, että eri ihmisryhmät tulisi huomioida eri tavoin ja että tulisi toimia niin, että tosiallinen yhdenvertaisuus olisi mahdollista. Tämä on osa myös ammatillista vaikuttamista. Tämä kaikki on vaatinut ensin pientä kokeilua, eikä heti saman tien ole uskallettu tai osattu toimia jo kohdennetusti.

Kahdessa positiivisen kehyskertomuksen tarinassa ei viitattu suoraan omaan organisaatioon aktiiviseen vaikuttamiseen, kun puhuttiin siitä, miten sateenkaariperheet ovat tulleet heidän järjestämiinsä valmennuksiin.

Sijaisvanhemmuudesta kiinnostuneet mies- ja naisparit ovat ymmärtäneet tai tietävät, että yksikkömme PRiDE-valmennukset ovat avoimia myös heille (toki edeltävästi tieto, että sijaisvanhemmuus on heille mahdollista). (TS5)

Mukaan tuleminen jätettiin tavallaan avoimeksi ja refleктоimatta, ja vastuutettiin osittain sateenkaariperheitä itseänsä, jotka olivat löytäneet tiensä sinne ja olleet oma-aloitteisia tavalla tai toisella.

Välillisesti todetaan, että sateenkaaripareilla ei kenties ole tietoa siitä, että sijaisvanhemmuus on heille mahdollista, tai että sateenkaari-ihmiset syrjivät itseään eivätkä hakeudu valmennuksiin, koska he eivät koe olevansa siihen oikeutettuja.

toki edeltävästi tieto, että sijaisvanhemmuus on heille mahdollista (TS5)

Jollakin tasolla ammattilaiset tiedostavat syrjivät rakenteen ja syrjivän historian sateenkaari-ihmisiä kohtaan, mutta kuitenkin ei ole löydetty tapaa madaltaa kynnystä omalla toiminnalla. On jäänyt yksittäisten sateenkaari-ihmisten omaksi tehtäväksi hakeutua mukaan, kokeilla kepillä jäätä. Tämä mahdollistaa vain osalle ihmisistä mukaan tuleminen ja osalle ei, elleivät he itse ylitä omia kokemuksellisia ja affektiivisia mielikuvien kulujaan oman perheensä tavallisuuden ja epätavallisuuden välillä.

Sijoittajatahot näyttäytyivät tarinoissa tietynlaisena viimeisenä vastarinnan linnakkeena. Kirjoittajat kuvasivat tarinoissa sitä, miten sitkeää ja toistuvaa yrittämistä ja vaikuttamista heidän työnsä on vaatinut, jotta sijoittajataho on ottanut heidän tarjoamansa sateenkaariperheen vastaan.

Olemme systemaattisesti työskennelleet sen eteen, että silloin, kun olemme arvioineet nais- tai miesparin olevan juuri sopiva sijaisperhe tietylle lapselle, olemme esittäneet heitä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (TS2)

Toteutuneet sijoitukset edellyttävät työntekijöiden omaa aktiivisuutta asioiden edistäjinä ja puolustajina. Työntekijät ovat joutuneet purkamaan vastarintaa sekä perustelevaan ja vakuuttelevaan toimintaansa (sateenkaari)asian edistäjinä. Vaikka aineistosta ei ilmene selkeästi se, että kyseinen ”systemaattisuus” kuuluisi aina organisaation vakiintuneeseen toimintaan, on työyhteisötasolla kuitenkin haluttu sitoutua tiettyihin linjauksiin, enemmän tai vähemmän implisiittisellä tasolla

Vaikuttamistyössä kokemukset olivat tärkeitä referenssejä sille, luottaako ja uskaltaako sijoittajataho tarttua ehdotukseen sateenkaariperheestä perhehoitajina. Tarinoista voidaan lukea, että työntekijöiden tarjoama tuki on suunnattu yhteistyön edistämiseen

lapsen verkostojen kanssa eikä niinkään sijoittavan tahon tueksi, mutta sijoittajataho on pitänyt tätä jonkinlaisena takuuna sijoittamisen onnistumisesta

Olemme saaneet sijoittavat tahot vakuuttuneiksi, että antamamme tukityö sijaisperheille kattaa myös mahdolliset haasteet biologisen verkoston ja nais- tai miesparisijaisvanhempien välillä (TS6)

Pelkkä referenssi ei ole kuitenkaan riittänyt yksistään, vaan yksi mahdollistava tekijä tuntui olevan myös tuen tarjoaminen sijoituksen haasteisiin sateenkaariperheellisyuden osalta. Tarinoista ei selviä, onko tuki realisoitunut oikeasti vai onko se tuonut vain turvallisuuden tunnetta sijoittavalle työntekijälle. Tarinoissa tunnistetaan sateenkaariperheisiin liittyvät syrjivät ennakkoluulot ja normatiiviset rakenteet, jotka haastavat sekä sijoitettavan lapsen lähipiiriä että myös ammattilaisia. Niissä on ikään kuin suostuttu tilanteeseen, jos sosiaalialan ammattilaisten selustaa on varmistamassa toinen ammattilainen.

Referenssien kahtena ulottuvuutena esiin nousivat onnistumisen kokemukset, joilla voi markkinoida sateenkaariperhettä, sekä se, että perheet ovat osaavia ja juuri lapselle sopivia.

Uusien sijoituskyselyiden tullessa olemme voineet kertoa kuntatoimijoille näistä onnistuneista sijoituksista ja kertoa, että meillä on hyviä, vahvoja ja lapsen tarpeita vastaavia valmennettuja sijaisperheitä tarjolla, myös nais- ja miespareja (TS6)

Muutamissa tarinoissa pyrittiin häivyttämään sateenkaariteema pois ja keskityttiin vain vanhemmuuteen, ikään kuin sateenkaariperheellisyys olisi sivuseikka. Sateenkaariperheellisyuden häivyttäminen taka-alalle on kuitenkin ongelmallista, koska siitä saa sen vaikutelman, ettei sillä ole merkitystä sijaisvanhemmuuden kannalta, vaikka kokemusten valossa sillä selvästi on.

9.1.3 Normatiivisuuden purkaminen työn arjessa

Tarinoissa käytiin läpi syntymävanhempiin liittyviä asenteita kahdella tapaa: joko niin, että sateenkaariperheeseen sijoittaminen ei ole ongelma ollenkaan tai että se on ratkaistu tavalla tai toisella. Tilanteita on tarinoissa ratkottu ennakkolisesti keskustelemalla ja työskentelemällä jo sijoitusvaiheessa syntymävanhempien kanssa.

ammattilainen on osannut huolia hälventää – myös juuri nais- tai miesparille sijoittamisesta – dialogisuuden keinoin (TS1)

Syntymävanhempien vastarinta lapsen sijoittamisesta sateenkaariperheeseen nähdään pääosin ratkaistavissa olevana asiana, ja osin asiaa ei tarvitse edes aina ratkoa, sillä se ei ole kaikille syntymävanhemmille mikään este. Syntymävanhemmat olivat esillä monissa tarinoissa mutta myös samojen tarinoiden sisällä useasti. Kuitenkaan näkökulma ei ollut missään positiivisen kehyskertomuksen vastauksissa ongelmakeskeinen. Asia puhututtaa, mutta siihen on päällisin puolin otettu ratkaisukeskeinen ja ammatilliseen osaamiseen perustuvaa ote. Aineistosta ei käynyt ilmi, projisoiko työntekijä omia huoliaan muihin ja nimeää ne heidän huolikseen vai onko kyseessä syntymävanhempien huoli – ja jos on, mitä huoli varsinaisesti koskee

Perhekäsityksen osalta tekstit olivat ensilukemalta melko neutraaleja. Niistä nousi esille pyrkimys valtavirtaistaa sateenkaariperheellisyttä ”tavallisen perheen” retoriikalla ja siten liittää sateenkaariperheitä tavalliseen, pois epätavallisesta. Tarinoissa työntekijät halusivat puhua siitä, että sateenkaariperheisin alettaisiin suhtautua kuten muihinkin perheisiin ja että keskustelu kohdistuisi perhehoidossa oleelliseen, eli (sijais)vanhemmuuteen, jossa lapsen tarpeet ovat keskiössä. Tällä puheella viitattiin siihen, miten kyseisiä perheitä tulisi käsitellä ja miten heistä tulisi puhua, niin valmennettavina perheinä kuin perheinä, joille ollaan sijoittamassa lasta (organisaation sisällä tai sen ulkopuolella). Aineistossa pyrittiin muutoinkin näkemään sateenkaariperheet tavallisina perheinä ja siirtämään huomio pois päin sateenkaariperheellisuuden erityisyydestä

painotus on siellä vanhemmuudessa ja lapsen tukemisessa, eikä niinkään muissa ominaisuuksissa (TS4)

Heteronormatiivisia (valta)rakenteita ei tunnisteta, jolloin niitä ei pystytä myöskään purkamaan, ja jäljelle jää puhe tavallisuudesta ainoana keinona ja tietynlaisena hyväntahdon eleenä. Tässä ikään kuin ajatellaan, että puheakti tavallisuudesta tekona ja toistona itsessään liittäisi sateenkaariperheet tavallisuuden piiriin. Sateenkaariperhe ei olisikaan normaali sellaisenaan, ilman liittymistä ”normaaliin”. Todellinen hyväksyminen tulisi vasta, kun sateenkaariperhe pystyisi imitoimaan ja toistamaan heteronormia. Sosiaalialan työssä työntekijät mahdollisesti ajattelevat, että heillä on valtaa vaikuttaa asioihin puhumalla, eli jossakin määrin tiedostetaan työntekijän rakenteellinen valtapositiio ja sen mukanaan tuoma auktoriteetti, jossa sanat ja kriittinen ammatillinen puhe luovat todellisuutta.

Perheellistyminen liitettiin myös elämänkaaren liittyvänä tapahtumana. Perheellistyminen ja halu perheellistyä näyttäytyisi osana biologiaa sekä ihmisyyttä.

Yhteiskunnallisella tasolla lainsäädännöllisesti sekä erityisesti asennetasolla on tapahtunut edelleen muutosta myönteisempään suuntaan mies- ja naisparien mahdollisuudesta yhdenvertaisesti vastata niistä asioista, joiden varaan elämäntietä rakentuu (TS3)

Elämäntietä saattaa määrittää helposti vain heteronormatiiviseksi kaavaksi, jota on toistettava ja joka on ikään kuin kaikkien toistettavissa. Kuitenkaan sateenkaari-ihmisillä ei ole mahdollista toistaa tätä elämäntietä liittyvää kaavaa samoin kuin cissukupuolisilla heteroseksuaaleilla. Kyse on myös siitä, että lapsiperheellisyys nähdään ensisijaisesti perheen aikuisten ja lasten geneettisten kytkösten kautta ja toissijaisesti juridisen ja sosiaalisen siteen kautta, eikä näistä mikään edusta sijaisvanhemmuutta tai lapsena elämistä sijaisperheessä. Sateenkaariperheen osalta on ilmiselvää, että toisen vanhemman ja lapsen osalla ei ole geneettistä kytköstä. Näin sateenkaariperhe ei pysty naamioitumaan sijaisperheeksi kuten heteropariskunta, jonka perheen määrittää molempien vanhempien geneettinen kytkös lapseen ja joka on oletusperheestä.

sateenkaariperheiden olisi helpompi toimia tukiperheenä kuin pitkäaikaisena sijaisperheenä lapselle kuten esimerkki 2 osoittaa.

samaa sukupuolta oleviin pariin suhtaudutaan avoimesti erityisesti tukiperheasioissa (TS2)

Tuki- ja sijaisperheistä on kuitenkin molemmista pulaa, joten avoin suhtautuminen ja tarve eivät tässä korreloidu pitkäaikaisen perhehoidon osalta. Tämä voidaan tulkita niin, että perhestatus ja vanhemmuusstatus on varattu implisiittisesti vain tietynlaisille ihmisille ja lähtökohtana on cissukupuoliset heterovanhemmat ja lapset, joihin molemmilla vanhemmilla on geneettinen kytkös. Työntekijän ja organisaation mahdollisesti helpompi tarttua niihin asioihin, jotka eivät joudu liikaa törmäyskurssille yhteiskunnallisten hegemonisten ja heteronormatiivisten rakenteiden kanssa ja jotka päästävät heidät siten kenties helpommalla. Missä menee raja, jolloin sateenkaariperheellisyys muodostuu haasteeksi?

Vastauksissa pyrittiin usein osoittamaan suhtautumisten ja asenteiden heteronormatiiviset haasteet oman organisaation ulkopuolelle, ja etenkin pienten paikkakuntien asenteita pidettiin haastavina. Aineistositaatissa viitataan, mikä on

mahdollistanut pienellä paikkakunnalla toimivan organisaation toteuttaa sijoituksen sateenkaariperheeseen.

pienempien paikkakuntien yhteisöt olisivat muuttuneet siten asenteilta/suhtautumiselta (TS5)

Kyse on todennäköisesti näkyvyydestä ja tottumisesta siihen, että on olemassa sateenkaari-ihmisiä ja heidän perheitään, eli on rikottu heteronormatiivista kuvastoa. Kyse on normien ja rakenteiden purkamisesta ja aktiivisesta yhdenvertaisuuden edistämisestä sosiaalialan työssä valtavirtaistuen sateenkaariperheyttä ja perheiden moninaisuutta.

9.1.4 Muutos ja oppimisprosessi edistäjänä

Tarinoiden mukaan joillekin työntekijöille organisaation sisällä tapahtuva muutostyö sateenkaariperheiden mukaan ottamisesta oli liikaa, ja osa työntekijöistä äänesti jaloillaan muutosta vastaan vaihtamalla työpaikkaa. Protestimieliala vaikutti liittyvän kriittisen ajattelun mukanaan tuomaan reflektioon, johon työntekijät eivät jostakin syystä halunneet tarttua tai päätyä. Tätä organisaation muutosta sateenkaarisensitiivisemmäksi kuvataan tarinoissa pitkäksi prosessiksi, joka ei ole ollut helppo eikä oikotie onneen, mutta lopussa se on antanut jotakin uutta sisältöä työlle. Muutosprosessi on vaatinut paljon aikaa juuri kriittisille keskusteluille.

Helppo ja nopea tie tämä ei ole ollut, vaan se on vaatinut paljon keskustelua ja kannustusta asennemuutokseen (TS4)

Keskustelun ja reflektion kautta on tultu myös olennaisen äärelle, eli miten rakenteet mahdollistavat jotakin ja jotain toista eivät ja kenelle. Asennemuutoksen kautta työntekijät ovat kenties kohdanneet oman normatiivisuutensa sekä samalla yhteiskunnan normatiivisuuden. Tätä normatiivisuuden tunnistamista ei kuitenkaan kuvata näillä sanoilla, vaan se on vieläkin hieman saavuttamattomissa abstraktilla tasolla. Varsinaisia keskustelujen sisältöjä ja teemoja ei aineistossa noussut selkeästi esille. Muutokseen on saatu kannustusta, ja se on osittain ollut edellytys sille, että on uskallettu toimia. Kannustajien henkilöllisyys on myös jäänyt aineistossa epäselväksi, jolloin se voidaan tulkita työyhteisön tai johdon kannustukseksi

Arvoista puhuttiin useassakin tarinassa. Organisaation sisällä julkilausuttujen arvojen kuvattiin ohjaavan työtä. Arvoja kuvattiin myös yksilötasolla ymmärryksenä inklusiivisuudesta ja tasa-arvosta, jolla viitataan ihmisryhmien väliseen yhdenvertaisuuteen. Osassa vastauksista yhdenvertaisuus kuvataan vasta muutoksen mukanaan tuomana ja toisissa taas jo pitkään olemassa olleena asiantilana.

Meidän organisaatiossa on jo pidempi perinne tasa-arvosta (TS2)

Organisaation jo olemassa olleet yhdenvertaisuuden edistämisen ja sateenkaarisensitiiviset arvot eivät ilmenneet mitenkään eksplisiittisinä ja kirjattuina arvoina. Aineiston mukaan ne olisivat kuitenkin enemmänkin olettamuksia ja hiljaa hyväksytyjä tapoja. Jos työntekijät vaihtuvat runsain joukoin, jäävätkö arvot enää elämään kyseiseen organisaatioon? Yhdenvertaisuuteen on kuitenkin sitouduttu ja haluttu toimia sen edustamien arvojen edistämiseksi.

Arvot ovat ikään kuin universaaleja hyviä arvoja, joita halutaan seurata. Tarkemmin arvoja ei sinänsä määritelty, arvopuhe pysyi hyvin yleisellä tasolla. Arvojen kerrottiin kuitenkin edistäneen asioita

Nykyisellään meille perhehoitajien ja perheiden monimuotoisuus on arvo (TS3)

Työntekijät tunnistavat jotenkin rakenteet, mutta itse normatiivisuutta tai yhdenvertaisuuteen liittyviä toimia ei ole kuitenkaan vielä saatu sanoitettua

Vastaustarinoiden mukaan ei ole aina ollut menetys työyhteisölle, jos työntekijä ei ole sitoutunut yhdenvertaisuuteen yhtenä organisaation arvoista Tätä menetystä kuvataan myös mahdollisuutena saada tilalle uusia ja osaavia asiantuntijoita, joilla on vahvaa substanssia kehittää toimintaa arvojen mukaisesti. Arvopohja määrittyi tarinoissa pääosin työyhteisöjen sisäisiksi keskusteluiksi ja päätöksiksi. Toisaalta organisaation arvokeskustelu on alistettu yhdessä tarinassa myös julkiseksi määrittelyksi.

Kaikki eivät tätä ole hyväksyneet vaan myös osa työntekijöistä on siirtynyt muualle työtehtäviin. Jäljelle on jäänyt ja toisaalta tilalle on tullut uusia sosiaalialan ammattilaisia ja erityisasiantuntijoita, jotka vastaavat aidosti organisaation uudenlaiseen, julkisesti määriteltyyn arvopohjaan, jossa muun muassa sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen eivät määritä sijaisvanhemmuutta (TS3)

Sateenkaariperheellisuuden tapaan sukupuolikin näyttäisi olevan merkityksellinen rajaaja tai mahdollistaja Mitkä sukupuolet estävät sijaisvanhemmuutta ja miten ne ilmenevät? Voidaan myös pohtia, minne menevät ne työntekijät, jotka eivät sitoudu arvoihin. Vaihtavatko he työhön jossa eivät joudu aktiivisesti kohtaamaan heille epämieluisia tilanteita? Tässä voidaan nähdä kaikua retoriikasta, jossa omien arvojen perusteella syrjitään muita. Yhdenvertaisuuslaki ja ammattietiikka määrittävät buffetpöydäksi, josta jokainen voi poimia itsellensä mieluisat asiat. Esimerkiksi konservatiivi(kristity)t asemoivat itsensä syrjintää kokevaksi ryhmäksi (ks. Kuhar & Paternotte 2018; Tahdon 2020 -kansalaisaloite), ”mikä johtaa siihen, että arvoista ja asenteista, kuten heteronormatiivisuudesta, ei voi keskustella avoimesti ja vapaasti. Vastustajat saavat ikään kuin suojan omalle syrjinnällensä ja toiminnallensa ja ovat tasavertaisia (kärsijöitä) yhteiskunnassa sateenkaari-ihmisten kanssa – mutta kuitenkin heitä vastaan.

Oppiminen kuvattiin kokemuksista kertyvänä kumuloituvana tapahtumasarjana. Asioiden tai nykytilanteen tiedostaminen oli tarinoissa jonkinlainen alkupiste, joka kuvattiin havahtumisina tai tietynlaisina heräämisinä asioiden suhteen. Tämän jälkeen on tehty tietoisia päätöksiä pyrkiä muuttamaan ajattelua ja toimintatapoja.

Me ehkä huomattiin, että heteropareillekin esitetyt kysymykset seksielämästä oli aikansa eläneitä ja jokseenkin asiattomia (TS4)

Kaikki toimintatavat eivät ole olleet asiallisia myöskään (cis)heteroihmisiä kohtaan.

Oppimista on haettu organisaation sisältä, mutta myös ulkopuolelta on haettu hyviä käytänteitä. Oppimisesta ja siitä saaduista onnistumisen kokemuksista on noussut innostusta, joka on osaltansa kannatellut prosessia ja sen kehittämistä organisaatioissa ja työyhteisöissä. On haluttu oppia muilta, kehittää sosiaalityötä sekä ottaa vastaan kritiikkiä omasta toiminnasta, ja tälle on löydetty tapa, joka muistuttaa benchmarkingia eli vertailukehittämistä: pyörää ei ole keksitty uudestaan, vaan muilta on kopioitu jo hyväksyty havaittuja malleja ja sovellettu niitä omaan toimintaan.

Haettiin hyviä käytäntöjä myös muista kunnista sekä järjestöiltä. (TS4)

Syrjivien rakenteiden havaitsemisesta ja niiden purkamisesta on innostuttu. On huomattu, että se ei ole mahdotonta ja että sitä on myös tärkeää tehdä, koska se on oleellinen osa (sosiaalialan) työtä, jota ei voi ulkoistaa.

Tarinassa 4 tilannetta on kuvattu jopa hieman absurdiksi. Kun muutos on saavutettu ja tarkastellaan mennyttä, muutoksen hitaus aiheuttaa ihmetystä.

Jälkikäteen tuntuu hassulta, että tää meidän tilanne on kuitenkin aika tuore ja miten kauan vanhoissa tutuissa rakenteissa kesti, että muutosta alkoi tapahtua. (TS4)

Aineistossa ei tarkemmin kuvattu niitä konkreettisia seikkoja, jotka olivat hidastaneet tai edistäneet prosessia. Rakenteita kuvataan tutuiksi, mistä voidaan lukea, että kyse on turvallisuuden tunteesta, jossa heteronormatiiviset rakenteet ovat olleet ne tutuimmat, eikä niitä ole osattu tai haluttu kyseenalaistaa. Samalla tunnustetaan se, että rakenteet ovat syvällä ja että ne istuvat tiukassa, kun niitä on lähdetty purkamaan. Työntekijätasolla ei ole tarvinnut samaistua tai pohtia kriittisesti niitä tilanteita ja tunteita, joita ei-heteroseksuaalinen hakija on kohdannut elämänsä aikana. Ymmärrys rakenteista ja niiden vaikutuksista on oleellista, jotta työntekijä pystyy asettumaan asiakkaan puolelle ja toiminaan asiakastyössään sensitiivisesti sekä purkamaan niitä heteronormatiivisia rakenteita.

Taulukkoon 4 olen koonnut yhteen positiivisen kehystarinan tulokset.

Taulukko 4. Yhteenveto positiivisen tarinan tuloksista.

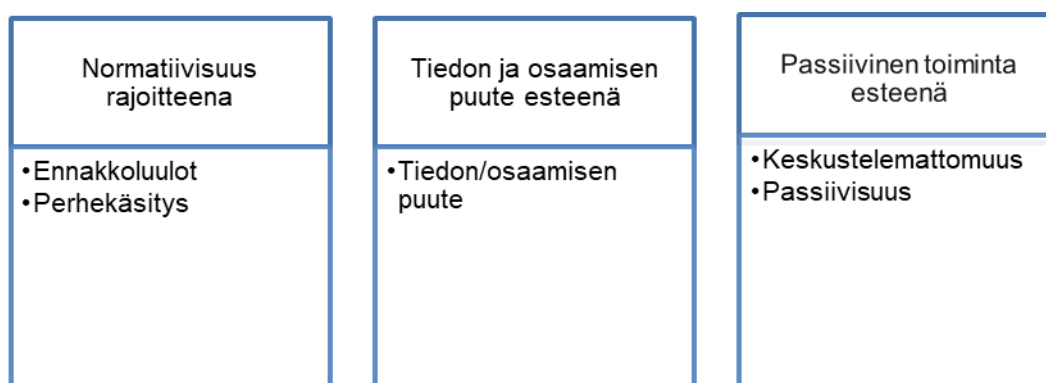
Yhteenveto positiivisen tarinan tuloksista

- Ulkopuolinen muutosvoima on ollut alullepanija, jotta asiasta on alettu keskustella työssä
- Uskallusta on puuttunut, mutta sitä on saatu pienillä kokeiluilla
- Toisto on lisännyt luottamusta ja uskoa asiaan
- Kokemus on tuonut myös uskallusta kohdata vastarintaa
- Sateenkaariperheitä puolustetaan normalisointipuheella
- Yhdenvertaisuus kuuluu ammattilaisten arvopuheeseen, joka on kuitenkin hieman jäsentymätöntä. Työntekijöitä pyritään sitouttamaan arvoihin .
- Tutuista rakenteista luopuminen on ollut vaikeaa.

- Oppimisprosessi on pitkä, mutta se on tuottanut oivalluksia

9.2 Negatiivinen tarina

Negatiivisen kehyskertomuksen teemoja nousi esillä kolme eri teemaa, jotka olen kuvannut alla olevaan kuvioon. Ylätasolla olevat ovat teemoja, joiden alla on luokittelusta muodostuneet alatyypit. Negatiivisessa kehyskertomuksessa ei ollut toteutunut sijoituksia sateenkaariperheisiin.

Kuvio 8. Negatiivisen kehyskertomuksen teemat ja alaryhmät.

Seuraavaksi esittelen vastaustarinoiden pohjalta konstruoimani tyyppitarinan, jota edeltää negatiivisen kehyskertomuksen kysymyksen asettelu, eli orientoiva kehyskertomus:

Työskentelet organisaatiossa, jossa ei ole ollut toteutuneita sijoituksia mies- tai naispareille. Kerro, miten nykytilanne on tässä organisaatiossa muotoutunut kuvatus kaltaiseksi.

Pride-valmennukseen ei ole tullut hakemuksia mies- tai naispareilta. Emme tiedä, mistä tämä johtuu, vaikka mainostammekin tarveitamme. Pyrimme mainostamaan niin, että emme etsiä mitään tiettyä perhettä, vaan haemme tavallisia perheitä. Pienillä ja vieläkin pienemmällä paikkakunnilla tämä on vaikea aihe. Kaikki eivät asiaa hyväksy. Eikä niitä näy meillä katukuvassa. Voimme

olettaa, että alueella ei ole nais/miespareja. Kuitenkin heitä on vähän, ja se on varmaan myös syy siihen, miksi sijoitukset heille ovat vähäisiä yleisesti. Perhehoidossa lapsille pyritään antamaan tavallinen perhe, jossa lapsella olisi isä ja äiti, jotta lapsi saisi oikeanlaisen mallin elää ja kasvaa. Tätä meiltä myös pyydetään, kun tulee sijoituspyyntöjä, ja pyrimme vastaamaan niihin tarpeisiin. Syntymävanhemmatkin varmaan vastustavat. Meillä ei ole kylläkään aiheesta keskusteltu työyhteisössä, koska se ei vaikuta tärkeältä eikä sitä ole kukaan nostanut esille. Tietoa ja osaamista aiheesta on vähän, ja osa työntekijöistä tuskin uskaltasi ottaa asiaa esille sijoitettaessa. Mukavaahan se olisi, jos mies/naispareja tulisi. Työntekijöiden kyllä tulisi miettiä enemmän tätä.

9.2.1 Normatiivisuus rajoitteena

Tarinoissa esiintyneet ennakkoluulot olivat tyypillisesti yhteiskunnallista vastustusta, tai asia jätettiin hieman avoimeksi. Ennakkoluulot eivät varsinaisesti koskeneet laajalti työyhteisöä kirjoituksissa. Ennakkoluulot nähtiin enemmänkin ulkoisina tai ulkoistettuina tekijöinä, kuten yhteiskunnan ennakkoluuloina tai yksittäisten työntekijöiden käsityksinä.

Niin mies- ja naisparien kuin yksinelävien perhemuotoon liittyy ennakkokäsityksiä ja -luuloja, jotka vaikuttavat perhemuodon yleiseen hyväksymiseen (ETS6)

Sijaishuollossa työskentelee henkilö/henkilöitä, jotka ajattelevat, että sijoitettavien lasten vanhemmat eivät hyväksy samaa sukupuolta olevia vanhempia sijaisvanhemmiksi (ETS2)

Työntekijät tunnistavat yhteiskunnalliset rakenteet ja sen, miten ne estävät sateenkaariperheitä asioita, mutta työntekijät ovat passiivisia toimijoita. Tämä voidaan tulkita niin, että halutaan odottaa sitä aikaa, jolloin yhteiskunnalta tuli sosiaalialan ammattilaisille viestiä hyväksyvyydestä. Näin kielteisesti sateenkaariperheisiin suhtautuvat työntekijät saavat tilaa toimia. Yleiset mielikuvat estävyydestä koetaan ilmeisen isoina, jolloin työntekijät eivät voi tehdä muuta kuin alistua niiden edessä.

Pientä paikkakuntaa pidettiin myös haasteena, koska siellä ei olla yhtä suvaitsevaisia¹⁶ kuin isommissa kaupungeissa, joissa sateenkaaripareja myös näkyy enemmän.

¹⁶ Suvaitsevaisuus sana sisältää itsessään valtaposition, jossa on mahdollisuus sietää tai olla sietämättä.

Organisaatio sijoittuu pienelle paikkakunnalle, jossa samaa sukupuolta olevat parit eivät näy arkipäivisin katukuvassa (ETS2)

Voidaan tulkita, että tämä näkyvyys kenties herättäisi närkästystä tai että sijaisperhe olisi ikään kuin vaarassa tulla liian näkyväksi, jos se olisi muuta kuin perinteinen ydinperhe. Isossa kaupungissa ajatellaan olevan enemmän toteutuneita sijoituksia, koska siellä ollaan jo totuttu moninaisuuteen. Tässä tilanne vain ikään kuin todetaan, mutta asian muuttamiseksi ei tarjota tai pohdita keinoja.

Sateenkaariperheen näkyvyys haastaa myös heteronormatiivisuutta, kun rikotaan totuttua eli sitä, millainen perheen kuuluu olla. Tämän näkyvyyden seuraukset eivät käy ilmi aineistosta, vaan se vain todetaan asiaksi, jota ei kannata kokeilla. Tätä näkyvyyšnarratiivia on hyödynnetty tilanteissa, joissa on ollut huolta siitä, että sateenkaariperheen lapset tulisivat muitten lasten kiusaamiksi, mille aikuiset eivät mahtaisi mitään. Asiat otetaan annettuina, ja negatiivisen huomion kohteeksi joutumista pidetään lapsen ja perheen omana vikana tai olennaisena ongelmana (Thompson 2011: 39–40). Vastarintaa esiintyy siis kahdella rintamalla: sekä organisaatioiden sisällä että ulkopuolella.

Pääasiassa ennakkoluulot ja -käsitykset ilmenivät aineistossa muiden kuin sosiaalialan ammattilaisten ongelmana, eivätkä ne näkyneet myöskään sijoitettavan lapsen vanhempien tai verkoston vastustuksena. Lisäksi mainittiin, että sateenkaari-ihmiset eivät välttämättä tohdi hakeutua sijaisvanhemmiksi ennakkoluulojen ja asenteiden takia.

Nämä ennakkokäsitykset voivat myös vaikuttaa mies- ja naisparien hakeutumiseen sijaisperheeksi (ETS6)

Työntekijät tunnistavat sateenkaari-ihmisiä syrjivän historian ja sen, miten ennakkoluulot vaikuttavat haitallisesti sateenkaari-ihmisiin, jolloin he alkavat syrjiä itse itseänsä epäämällä itseltänsä mahdollisuuksia perheellistymiseen tai sijaisvanhempana toimimiseen. Toisaalta näitä mainittuja sateenkaari-ihmisten ennakkokäsityksiä ei ole tarinoissa lähdetty sosiaalityön puolelta purkamaan kohdentamalla toimenpiteitä heihin suoraan, eli madaltamalla heidän kynnystään tulla mukaan tai edes tulla tietoisiksi mahdollisuudesta toimia perhehoitajina. Tilanne tunnistetaan, mutta mitään ei tehdä.

Normatiivista perhekäsitystä pidettiin kirjoituksissa voimakkaimpana haasteena ja eniten estävänä tekijänä. Tämä nähtiin sekä yhteiskunnallisena haasteena että työntekijöiden itsensä sanelemina ehtoina sijoituspyyntöjen muodossa.

Heillä saattaa myös olla käsitys, että samaa sukupuolta olevat vanhemmat eivät pysty välittämään sijoitettavalle lapselle kulttuurisesti oikeanlaista miehen/naisen mallia (ETS2)

Heteronormatiivinen perhekäsitys näyttäytyi ajatuksena ydinperhemallin siirrosta sukupolvelta toiselle. Sateenkaariperheen tapauksessa lapselta puuttuisivat sukupuolittuneet roolimallit, jolloin lapsi ei löytäisi perhearjesta riittävää eikä oikeaa ”maskuliinisen miehen” sekä ”feminiinisen naisen” mallia, jotka lapsen koetaan tarvitsevan. Vastauksessa mainittu kulttuurillisuus jäi myös merkitykseltään hämäräksi.

Vastaustarinoiden mukaan sijoituspyynnöissä on usein hyvin tarkkaan määritelty se, millaista perhettä lapselle etsitään ja millainen on arvioitu sopivimmaksi.

Pyynnöissä haetaan usein lapselle perhettä, jossa on vanhempina isä ja äiti, jotta lapsi saa kokemuksen normaaliperheestä ja arjesta (ETS6)

Sijoituspyyntöjen osalta vastaustarinoissa ”normaaliuus” näyttää absoluuttisena ja kiistattomana totuutena, jonka edessä ei voi muuta kuin todeta, että lapselle tarjotaan ”normaaliperhe ja normaali arki”. Näin sekä arjen että ”kulttuurin” oletetaan olevan sateenkaariperheissä täysin erilaista ja lapselle sopimatonta, kun taas heteroperheen arki olisi tavoiteltavin. Tämän väitteen mukaan arjen tavallisuus on saavutettavissa vain heteroperheillä, jotka toistavat muun muassa samanlaista normaaliarkea ja tietynlaista sukupuolirepresentaatiota. Tätä perhettä, arkea sekä kulttuuria ei kuitenkaan avata enempää, vaan se vain todetaan ja jätetään kuin todisteeksi oikeasta asioidentilasta, joka ei enempää perusteluja vaadi. Normaaliudella ja normaaliuspuheella luodaan ja vahvistetaan mielikuvia olemattomasta ideaaliperheestä ja sen arjen tietynlaisesta essentialisuudesta, joka on saavuttamattomissa muilta; tätä yhdenvertaisuuden edistämiseksi tulisi nimenomaan purkaa (Thompson 2014: 39). Ajatellaan, että lapsen kehittymisen turvaa perinteinen ydinperhe, joten samaa sukupuolta olevat parit rajataan pois, jotta tietynlaisen sukupuolisen roolimallin saaminen lapselle voidaan varmistaa. Näin työntekijä voi perustella huolehtineensa lapsen edusta. Mielenkiintoista olisi ollut lukea tarinoista, miten kyseisenkaltaisiin pyyntöihin vastataan ja reagoidaan ja annetaanko kollegalle palautetta asiattomasta toiminnasta.

Perhekäsitys tässä teemassa oli toisaalta myös melko laaja. Sijoittamisen haasteiksi nostettiin sateenkaariperheellisyyden lisäksi myös yhden vanhemman perheet sekä ulkomaalaisperheet, joilla oletettavasti viitataan ei-valkoihoisiin henkilöihin.

Sama on esim. yksinhuoltajaperheiden ja ulkomaalaistaustaisten perheiden kohdalla, myös isoihin perheisiin sijoitetaan ”nihkeästi” (ETS5)

Perhehoito on vahvasti roolittunutta normaaliperheen ympärille. Niin mies- ja naisparien kuin yksinelävien perhemuotoon liittyy ennakkokäsityksiä ja -luuloja, jotka vaikuttavat perhemuodon yleiseen hyväksymiseen (ETS6)

Ei-hyväksyttävien perheiden kirjo on siis melko laaja, ja aineiston mukaan tähän kuuluvat kaikki ei-valkoiset, sinkkuvanhemmat ja sateenkaariperheet sekä näiden variaatiot. Lisäksi puhutaan oikeanlaisesta perhemallista, jota ei kuitenkaan selitetä sen enempää; oletetaan, että tämä perhemalli on ikään kuin kaikille sama ja universaali totuus ja mahdollisuus Tunnistetaan siis melko avoimesti, että tilanteet ovat syrjiviä ja että heteroydinperheillä on hegemoninen ja ideologinen asema perhehoidossa. Ambivalentiksi tilanteen tekee se, että perhehoidossa pidetään samanaikaisesti vahvasti yllä epätyypillistä perhekäsitystä sijoitetun lapsen perheyhteisöajattelun kautta. Lapsella on kokemus ja käsitys useammasta kuin yhdestä kodista ja useammasta kuin kahdesta vanhemmasta, ja tätä ylläpidetään perhehoidon toiminnan kautta. (ks. Perhehoitoliitto n.d.) Tämä perhekäsitys eroaa heteronormatiivisesta eksklusiivisesta ydinperhemallista. Perhehoidon sosiaalityössä on siis rinnakkain kaksi erilaista perhekäsitystä, jotka kamppailevat keskenänsä. Toinen näistä rikkoo perinteistä perheen käsitettä venyttämällä sitä koskemaan myös useampia koteja ja useampia vanhempia, joilla kaikilla ei ole geneettis-biologista tai edes juridista kytköstä lapseen. Tämä ajattelun logiikka yhdistettynä yhdenvertaisuuslain edistämisveloitteeseen luo ristiriitaa ja herättää kysymyksen siitä, mikä on vallalla oleva perhekäsitys perhehoidon sosiaalityössä.

Sitä, miksi organisaatiossa ei ole tapahtunut sateenkaariperhesijoituksia, perusteltiin joissakin vastauksissa tilastollisena faktana. Seksuaalivähemmistön määrä suhteessa seksuaalienemmistöön on pienempää.

Toisaalta emme ole hakeneet muitakaan ryhmiä korostetusti vaan tavallisten perheiden rekryyn kuuluvat kaikki perheet (ETS1)

Aineiston perusteella perheitä rekrytoidaan korostamatta mitään perhemallia tai ihmisryhmää. Kyse on tavallisten perheiden tavoittamista, jolloin perhe määrittyy kriittikittömästi hyvin geneeriseksi essentiaalliseksi käsitteeksi. Voidaan tulkita, että kyse on vastaajien perusteella niin pienestä joukosta, että toimenpiteisiin ei kannata ryhtyä. Heteroihmisten perheet nähdään hyödyntämättömänä resurssina, johon perhehoidon rekrytointitoimenpiteet kannattaa ennemmin suunnata. Tässä korostuu ajatus

yhdenvertaisuuden edistämisen näennäisyydestä: ajatellaan, että kaikille juuri saman verran, eikä nähdä syrjintäperusteisten ryhmien erityistarpeita, jotka vaativat kohdennettuja toimenpiteitä.

9.2.2 Tiedon ja osaamisen puute esteenä

Tiedon ja osaamisen puute koettiin yhdeksi isoksi kompastuskiveksi siinä, miksi sijoituksia ei ollut realisoitunut. Kyseinen asia on kaikille uutta – ei vain työntekijöille vaan myös asiakkaille. Pinnallinen tietämys seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta saattaa olla jo melko lailla valtavirtaa, mutta sateenkaariperheisiin liittyvä tematiikka haastaa ja tuottaa osaamisvajetta. Tämä osaamisvaje näkyi myös epävarmuutena tarttua asioihin ja tilanteisiin, kun vastattiin kysymykseen siitä, miksi toteutuneita sijoituksia ei ole ollut.

Asia on uusi niin työntekijöille kuin asiakkaillekin (ETS2)

Tilannetta ei kuitenkaan tarinoissa ollut lähdetty ratkomaan, vaan niissä pysyttiin nykytilanteessa ja todettiin sen hankaluus ja heteronormatiivisuuden hegemoninen asema ja valta. Tästä kaikesta huolimatta aineistossa on nähtävissä ymmärrystä ja halua toimia, jos vain on osaamista ja rohkeutta. Tätä osaamisen puutetta ei vastaustarinoissa jatkon osalta käsitelty tavalla, joka selittäisi, miten nykytilanne on mahdollista ajassa, jossa tietoa on runsaasti saatavilla. Lisäksi vastausten asiakas ei aina määrittynyt selkeästi, vaan asiakkaan pystyi tulkitsemaan hyvin monella eri tavalla, esimerkiksi tilaaja-asiakkaana, syntymäperheasiakkaana tai sijoitettavana lapsena.

9.2.3 Passiivinen toiminta esteenä

Toiminnan passiivisuus oli melko kuvaavaa, kun kirjoittajat tarkastelivat mahdollisia syitä siihen, miksi ei ole toteutuneita sijoituksia. Tämä passiivisuus ilmeni pääosin sen ihmettelynä, miksi sateenkaariperheitä ei ole hakenut perhehoitajiksi, vaikka mahdollisuus siihen olisi ollut. Ovi on jätetty auki, mutta ketään ei ole tullut.

Meidän organisaation Pride-valmennukseen ei ole tullut hakemuksia mies- tai naispareilta. Pride-koulutuksiimme vain on sattunut ajautumaan heteropareja (ETS1)

Passiivisuus esiintyi myös pinnallisena pohdiskeluna sen osalta, miksi ei ole tullut, vaikka ovi on avoinna. Tämä on passiivista siinä mielessä, että se ei ole kovinkaan syväluotaavaa. Passiivisuus on jotenkin myös tietynlaista alistuvuutta nykytilanteeseen, kun todettiin, että näin se vain on. Tarinoissa suhtauduttiin myös jokseenkin kriittikittömästi tilanteeseen, sen ratkaisuihin sekä työntekijöiden rooliin. Normatiivisuus näyttäytyy työntekijöitä rajaavana, vaikka mitään näkyviä esteitä ei kenties olisikaan, kuten vastustusta työyhteisössä.

Passiivisuutta ei tässä aineistossa voida lukea niin, että yhteisöissä ei olisi halua saada sateenkaariperheitä sijaisvanhemmiksi Tarinoissa esiintyy puhetta ja toivetta perheiden moninaisuudesta, mutta se jää pinnalliselle tasolle. Moninaisuus voidaan tällöin helposti ymmärtää hyvinkin eri lailla.

Koulutukseen saa meillä kyllä osallistua totta kai kaikin tavoin erilaiset perheet, juuri erilaisia (toisiinsa nähden) perheitä toivommekin! (ETS5)

Moninaisuus voidaan nähdä kenties kaikella muulla tapaa kuin sateenkaarivanhemmuutena. Se, että perheiden moninaisuus jää määrittelemättä, antaa heteronormatiiviselle toiminnalle tilaa ohjata prosesseja, jolloin jää se tosiasiallinen moninaisuus saavuttamatta. Jos heteroperhe on lähtökohtaisesti normi, sateenkaariparit eivät välttämättä osaa ajatella itseään perheenä tai nähdä itseänsä potentiaalisena sijoitusperheenä.

Keskustelemattomuus liittyy tietyllä tavalla passiivisuuteen, mutta näen sen tässä aineistossa myös osaamattomuutena ja heteronormatiivisuuden vankina olemisena. Tiedostetaan kenties se tilanne, että perheiden rekrytointia on tarvetta laajentaa, mutta asian suhteen ei ole osattu toimia, ainakaan niin, että se edistäisi sateenkaariperheiden rekrytointia.

perheistä on pula mutta ei ole ymmärretty panostaa rekrytointiin myös sateenkaariperheille (ETS4)

Kun kysyntää ei sateenkaariperheille ole eikä kukaan heistä puhu työntekijöille potentiaalisina perhehoitajina, voidaan olettaa, että tarvettakaan ei kenties ole. Uupuva

kysyntä ei mahdollista sateenkaariperheiden rekrytointia ja sitä kautta sijoituksen realisoitumista organisaatiossa.

Kukaan ei ole kysynyt, löytyykö meiltä mies- tai naispariperheitä, eikä halukkaita koulutukseen tulijoita ole ollut myöskään. Luulen siis, että asia ei vain yksinkertaisesti ole tullut puheeksi organisaatiossamme (ETS5)

Ehkä kukaan organisaation omasta väestä ole kokenut asiaa niin tärkeäksi, että olisi vienyt asiaa eteenpäin (ETS4)

Tilanne on siis *status quo*, eli eräänlainen välitila, jossa ei liikuta kumpaakaan suuntaan, koska muutoksen tekemiseen ei koeta tarvetta eikä haluta kenties poistua mukavuusalueelta. Toimintaa ohjaavissa organisaation arvoissa ei ole huomioitu riittävästi ja riittävän tarkalla määrittelyllä muun muassa yhdenvertaisuuden edistämistä tai rakenteiden purkamista. Muutamissa tarinoissa tavoiteltiin aavistuksen verran sitä, millainen olisi ammatillisessa mielessä ihannetila lastensuojelun perhehoidossa. Tunnistettiin, että sen tulisi olla moninaista sekä yhdenvertaisuuteen pyrkivää. Vastuu tästä ikään kuin annettiin tai jätettiin lopulta yksittäiselle työntekijälle. Allaolevaan taulukkoon (taulukko 5) olen koonnut negatiivisen vastaustarinan tulokset.

Taulukko 5. Yhteenveto negatiivisen tarinan tuloksista.

Yhteenveto negatiivisen tarinan tuloksista

- Yksittäiset ihmiset organisaatiossa ja yleiset mielikuvat estävät asian edistämistä.
- Pelätään yksittäisen sateenkaarisijaisperheen näkyvyyden tuovan ongelmia lapselle/perheelle/työntekijälle
- Jossakin määrin tunnustetaan rakenteellinen syrjintä sekä sateenkaariperheiden itsesyryntä, mutta vain erikseen, ei yhtäaikaisena
- Ideaaliperhe määrittyy "tavalliseksi" ja tätä kautta ideaaliperhe essentiaaliseksi
- Asia on uutta, eikä työntekijöillä ole tietoa/taitoa kohdata ja käsitellä asiaa
- Työntekijän poistuminen omalta mukavuusalueeltansa on vaikeaa
- Seksuaalivähemmistöt/sateenkaariperheet nähdään marginaalisena ja ei kannattavana ryhmänä investoida

10 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön ajatus oli tarkastella työntekijöiden käsityksiä siitä, mikä on mahdollista ja mikä ei. Miten organisaatiot ja työntekijät voisivat edistää perhehoidon moninaisuutta ja lisätä sateenkaariperheiden määrää perhehoitajina. Opinnäytetyössäni tarkastelin 13 sosiaalialan korkeakoulutetun vastaajan tuottamia eläytymistarinoita, joita analysoin laadullisesti teemoittelulla, tyypittelyllä sekä lähilukemisella. Perhehoito on ensisijainen sijaishuolto paikan muoto lapsille, mutta perheistä on pulaa. On siis tärkeää, että perhehoitoa tarjoavat toimijat osaisivat hyödyntää moninaisten perheiden potentiaalia, josta sateenkaariperheet ovat yksi osa. Opinnäytetyön viitekehysten mukaisesti heteronormatiivinen ajattelutapa tuottaa syrjiviä rakenteita, joita pitäisi tarkastella kriittisesti ja joihin pitäisi vaikuttaa sosiaalityön keinoin (Kivipelto & Kotiranta 2014:177), joita tarjoaisivat tämän opinnäytetyön mukaan tarkasteltuna rakenteellinen sosiaalityö ja kriittinen sosiaalityö. Tulevaisuudessa kilpailu perhehoitajien rekrytoinnista tulee kiristymään, sillä samoista (sateenkaari)perheistä kilpailee kenties useampikin toimija.

Toteutuneilla sijoituksilla sateenkaariperheisiin oli iso merkitys työntekijöille seuraavan askeleen ottamisen mahdollistajana. Tämä kaikki kuitenkin edellytti jossakin määrin työyhteisössä yhteistä arvokeskustelua ja siihen sitoutumista ja sitouttamista. Työntekijät tunnustivat sijoittavan tahon selkeimmäksi haasteeksi sateenkaariperheiden lisäämisessä perhehoitajina. Pääasiallisesti työntekijät eivät tunnustaneet arvoja ja asenteita itsessään, vaan ne sijoitettiin enimmäkseen ulkopuolelle; peilaamalla yhteiskunnan arvoja viitattiin ikään kuin kansan syviin riveihin. Tätä tunnustamattomuutta voidaan tarkastella Kivipellon (2004) ajatuksia vasten, jossa tiedostamattomatkin merkityksienannot ja käytänteiden näkyviksi tekemiset olisivat edellytys sosiaalityön kehittämiseksi (Kivipelto 2004: 249). Sosiaali- ja terveysalan ammatilliseen toimintaan liittyen Kirsi Juvonen (1997) toteaa, että työntekijän tulisi aktiivisesti reflektoida heteronormatiivisuutta ja tunnistaa syrjivät käytännöt ja niistä johtuvat syyt (Juvonen 1997: 16).

Tulosten mukaan työntekijöillä ei ollut paljonkaan keinoja käytettävissään, ja yhtenä positiivisena ratkaisuyrityksenä oli sateenkaariperheitä koskeva tavallisuuspuhe jolla pyrittiin asemoimaan sateenkaariperheitä puheella tavalliseen, pois epätavallisesta. Tätä

tavallisuuspuhetta voidaan tarkastella Mallonin (2011) mukaan ammattilaisten hyväntahtoisena mutta helposti vahingollisena argumenttina. Tämä argumentti väittää, että sateenkaari-ihmisten perheet ovat ihan yhtä hyviä kuin mitkä tahansa muutkin (hetero)perheet, mutta samalla se alleviivaa heteronormatiivista ydinperhemallia ja sen paremmuutta (Mallon 2011:8). Moring (2013) viittaa myös samaan ajatukseen mutta hieman toisesta näkökulmasta, jossa työntekijä tuottaa hyväntahtoisuuttansa helposti pakollista homo- ja sateenkaariperheonnea. Se määrittyy ”pakolliseksi onneksi – onneksi, jolla ei ole epäonnistumisen vaihtoehtoa” (Moring 2013: 238). Näin ollen ammattilaisen reflektio ilman kriittisyyttä on vain rutiininomaista pohdiskelua muodollisesta käytänteestä ja toiminnasta, kuten sateenkaariperheiden tietynlaista veloitetta olla esillä onnellisina perheinä ja tehdä työtä sosiaalityön puolesta hyväksynnän ja homofobian purkamisen eteen.

Yhdenvertaisuuden edistämisen osalta työntekijöitä ja organisaatioita tuki yhteinen arvokeskustelu. Tulosten mukaan sitä ei oikein osattu liittää yhdenvertaisuuslakiin eikä sosiaalialan eettisiin arvoihin, vaan se jäi yleiselle tasolle, ”kaikille kaikkea” -puheeksi, joka taas toi sen tilanteen, että ei uskallettu kenties tehdä yhdenvertaisuuslain mukaisia kohdennettuja toimenpiteitä sateenkaariperheisiin ja perustella sitä ulospäin saatikka itselle. Toinen edistävä tekijä oli pienien askelten ottaminen toiminnan kehittämisessä, jossa työntekijät itse olivat mukana. Heidi Muurio ja Ilkka Lovio (2015) ovat tutkineet kokeilemista sosiaalipalveluiden kehittämisessä, ja he kuvaavat, että sosiaalityön arki tuottaa jatkuvasti kokeilemista. Kokeilun kautta työntekijä lisää kokemustansa työntekijänä, kun hän tekee kokeiluja ja havainnoi niiden seuraamuksia (emt.). Kokeileminen myös lisää työntekijän työn mielekkyyttä, ja pienet kokeilut ovat mahdollisia työn ohessa. Kokeilussa oleellista on se, että se ratkaisee ongelmia, jotka ovat loppukäyttäjille relevantteja. (Muurinen & Lovio 2010: 206–207, 221.) Opinnäytetyön tuloksien mukaan tästä Muurion ja Lovionkin (2010) kuvaamasta kehittämisestä kuitenkin puuttui systemaattisuus ja tukeutuminen jo olemassa olevaan ja tutkittuun tietoon.

Heteronormatiivinen ajattelutapa tuottaisi tulosten mukaan myös välillisesti epätasa-arvoa työntekijöiden puhuessa kriittikittömästi tavallisista perheistä, eikä tuloksien mukaan pysähdytty pohtimaan, mitä tavallisuus on ja miten sen mukanaan tuoma ajatusmalli näkyy prosesseissa, kuten esimerkiksi markkinoinnissa ja rekrytoinnissa, jossa hyödynnetään paljon tavallisen perheen ja arjen mielikuvia. Tulosten mukaan perhehoitoa markkinoidaan tavallisuudella, joka liitetään arjen ja perheen käsitteeseen,

jolloin tarkoituksena on kynnyksen madaltaminen. Kuitenkin tavallisuus jää määrittämättä, ja samalla ei tulla huomioineeksi syrjiviä rakenteita, historiaa ja ajattelua, joka sulkee osan ihmisistä pois. Sateenkaariperheiden näkyvä ja hyväksyty historia on lyhyt. Kyse on myös siitä, mitä sanotaan ääneen ja mitä ei. Rekryilmoituksissa ei tulosten mukaan aina avata, keitä kaikkia tämä koskee, eli toivoteta tervetulleiksi myös erilaisia perhetyyppisiä, kuten sateenkaariperheitä (Cosis Brown & Cocker 2008: 25). Tavallisuus voi helposti olla tunnetasolla vaikuttava emootio, joka vaikuttaa eri lailla ihmisiin, riippuen siitä, millaisia heidän kokemuksensa ovat heidän (mahdollisesta) perheydestään ja vanhemmuudestaan ja ennen kaikkea niiden tavoiteltavuudesta. Aikoinaan luonnottomina pidettyihin asioihin suhtaudutaan nykyään luonnollisina – mutta silti ne kyseenalaistetaan. Rekrytoidessa suositellaankin käyttämään sanoja kuten seksuaalinen orientaatio ja sateenkaariperhe ja kohdentamaan mainontaa niille, joita halutaan tavoitella. Tämä edellyttää vankkaa suunnitelmallisuutta ja prosessien tarkistamista inklusiivisuuden osalta (Cosis Brown & Cocker 2008: 25.). Tämä kaikki tuottaisi myös samalla inklusiivisuutta (emt.).

Opinnäytetyön tuloksien mukaan prosessien mukauttaminen on perhehoidossa haastavaa heteronormatiivisuuden rajoitteiden vuoksi. Tämä perhehoidon prosessien geneerisyys on problemaattista, ja se saattaa ohjata arviointia tekevää työntekijää tekemään stereotyyppisiä päätelmiä ja ratkaisuja (Cocker & Cosis Brown 2010: 25). Huomionarvoista on se, että palveluprosessi näyttäytyy asiakkaalle hyvin erilaisena kuin palveluntarjoajalle – asiakas tekee ja kokee palvelun aikana paljon sellaista, mitä tarjoaja ei näe eikä tule ilman erityistä pohtimista ajatelleeksi (Koivunen 2017). Vaikka vastaustarinoissa työntekijät eivät itse kokeneet olevansa esteenä vaan pikemminkin edistäjinä, on Mallonin (2011) mukaan tosiasia se, että tiedostamattomatkin arvot ja asenteet ohjaavat ja vaikuttavat rekryointi-, arviointi- ja itse sijoitusprosessia (Mallon 2011: 11.) Tulosten mukaan kaikki organisaatiossa tulisi sitouttaa muutokseen, eikä vastuuta keskustelusta ja päätöksenteosta voi jättää yksittäisille työntekijöille, sillä se on ammattieettisessä mielessä koko työyhteisön ja organisaation tehtävä (Talentia 2017: 9).

Tulosten mukaan sateenkaariperheiden lisääminen perhehoitajien määrässä edellyttäisi vahvaa sitoutumista asiaan sekä julkista ulostuloa sateenkaarimyönteisenä toimijana, jonka prosessit vastaavat aidosti arvolupausta. Tämän opinnäytetyön tulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten päätuloksia (ks. Cosis Brown, Sebba & Luke 2015), joiden mukaan organisaatioiden tulisi tarkastella perhehoidon kokonaisuutta sen

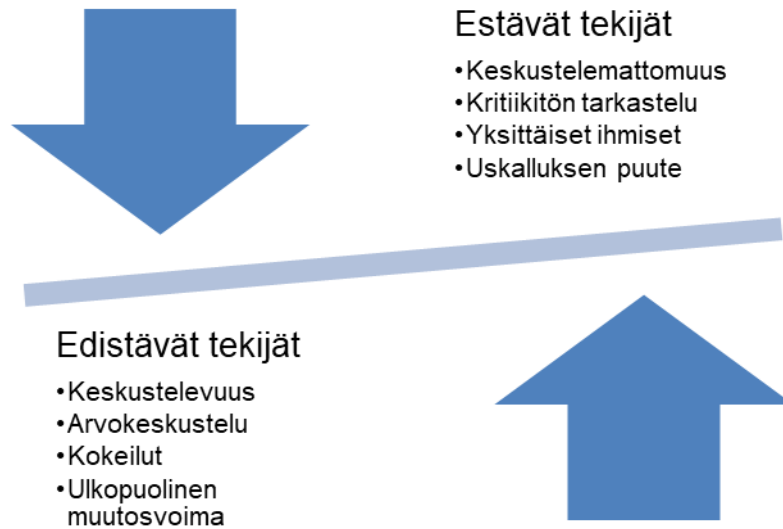

sensitiivisyyden mukaan. Tällä kokonaisuudella tarkoitetaan sisältöjä ja rakenteita yleisesti. Sosiaalialan ammattilaisilla tulisi olla riittävästi osaamista, tietoa, taitoa sekä varmuutta työskennellä ja edistää yhdenvertaisuutta. Perhehoitajaksi ryhtymisen osalta työntekijään ei saisi vaikuttaa se, mikä on perhehoitajan seksuaalinen orientaatio, sukupuoli tai muu ominaisuus. Arkipäiväinenkin käsitteistö, joilla arjen sosiaalityössä operoidaan, kuten puhe sukupuolesta tai sukupuolenmukaisista roolimalleista tuottaa sekä uusintaa kontrollia siitä, mitä on oikeanlainen seksuaalisuus sekä sukupuoli (Hicks 2009 :242). Homofobia tai homomyönteisyys ei siis ole aina irrallista, vaan se on osa arkipäivää, mikä vaatisi sen tarkastelua, mitä on homofobinen asenne (emt.).

Tulosten mukaan sosiaalialan ammattilaiset pyrkivät toiminnassaan yhdenvertaisuuteen. Käytännössä se saattaa kääntyä helposti tasapäistämiseksi. Syynä voi olla kenties uskaltamattomuus ja osaamattomuus, ja myös tuloksista ilmenee, että työntekijöillä ei ole tietämystä. Ammatillisessa työssä oman etuoikeuden käsittely ei myöskään tunnu mukavalta, vaikkakin kriittisyys sitä olettaa, että asioita tulisi tarkastella jotta voisi huomata piilossaolevia asioita kuten rakenteellinen etuoikeus. Ilman kriittisyyttä ei voida tarkastella rakenteita.

Rakenteiden tarkastelu ei ole Kivipellon ja Kotirannan mielestä tuttua suomalaisensosiaalityön kentällä (Kivipelto & Kotiranta 2014: 177). Näkevätkö työntekijät heteronormatiivisuuden rakenteellisesti estävänä vai onko se yksilön oma ongelma? Helena Blomberg, Johanna Kallio ja Christian Krollin (2010) tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden asenteita köyhyyttä kohtaan. Köyhyyden syyt nähtiin enemmän yksilössä eikä yksilön ulkopuolissa syissä kuten rakenteissa (Blomberg & Kallio & Kroll 2010: 595). Samaisen tutkimuksen (Blomberg ym. 2010) mukaan suomalaisilla työntekijöillä oli pohjoismaista kovimmat asenteet köyhyyttä kohtaan (emt.). Nikander ym. (2016) taas ovat tutkineet suomalaisten suhtautumista sateenkaari-ihmisten vanhemmuuteen, ja tutkimuksen mukaan suhtautumiseen vaikuttivat merkittävästi demografiset tekijät, niin että nuoret ja koulutetut kaupungissa asuvat naiset olivat myötämielisimpiä (Nikander ym. 2016: 522–524.) Voidaanko köyhyyteen ja sateenkaariperheyteen liitettyjä arvovastauksia verrata ja onko niiden välillä yhteys Toki arvovastaukset kertovat, että ne ovat ristiriidassa sosiaalityön hyvän pyrkimyksen kanssa.

Kuviossa 9 olen tiivistänyt vielä tuloksia edistävien sekä estävien tekijöiden kautta.

Kuvio 9. Yhteenveto tuloksien estävistä sekä edistävistä tekijöistä.

Johtopäätöksinä voidaan tulosten perusteella todeta, että lastensuojelun perhehoidossa tehtävä työ sateenkaariperheiden lisäämiseksi ei voi olla menestyksekkästä, jos koko prosessia ei ole tarkasteltu yhdenvertaisuuslain näkökulmasta ja tehty konkreettisia toimia sen eteen. Sosiaalityöllä ja ohjauksella on kuitenkin olemassa kaikki keinot tarttua tilanteeseen ja ratkaista ne; se vain vaatii sitä, että ammattilaisia rohkaistaan realisoimaan se osaaminen, joka heillä jo on (Mallon & Woronoff 2006: 121).

11 Lopuksi

Opinnäytetyöni tutkimuskysymys oli, että miten voitaisiin edistää sateenkaariperheiden mukaan tulemistä perhehoitajiksi? Avainasemassa tässä ovat sosiaalialan korkeakoulutetut ammattilaiset, joilta kerättyjä vastauksia eläytymistarinoiden vastauksia analysoin laadullisesti, teoriatriangulaation kautta.

Opinnäytetyöni tulokset eivät sinänsä yllättäneet minua, ja ne olivat yhteneväisiä kansainvälisten tutkimusten osalta, joissa tarkasteltiin sosiaalityötä ja sateenkaariperheitä potentiaalisina sijais- ja adoptiovanhempina. Odotettua oli myös se, että sosiaalityössä ei aina ole osaamista tarkastella syrjiviä rakenteita kriittisesti. Yllättävää tuloksissa oli se, kuinka paljon sateenkaariperheiden esilläololla oli vaikutusta sosiaalityöntekijöiden uskallukseen. Myönteinen yllätys oli työntekijöiden tekemät pienet kokeilut, jotka toimivat heidän työnsä innoittajina ja jonkinlaisena voimaantumisen keinona.

Heteronormatiivinen ajattelutapa ja siitä kumpuava käsitys perheestä sekä vanhemmuudesta tuottaa tulosten perusteella suoraa syrjintää, niin että osassa sosiaalityöntekijän pyynnöistä lapselle halutaan löytää perhe, jossa on isä ja äiti. Nämä epäkohdat, eli ”konservatiiviset arvot” ja toimintatavat, saatetaan työyhteisössä hyväksyä ikään kuin ”ihmisoikeuskysymyksinä”, joka peittää allensa sen, että tässä logiikassa yksilöillä tulisi olla oikeus olla piittaamatta toisten oikeuksista (Datta 2018: 14–16, 30). Fokuksen tulisi kuitenkin sateenkaariperheiden osalta olla vain ja ainoastaan heidän kyvyissään vastata lapsen tarpeisiin (Cosis Brown & Cocker 2008: 24). Stephen Hicksin mukaan käsitykset sukupuolista ja sukupuolitetuista roolimalleista ovat institutionaalinen kategorisointitapa sosiaalityössä, ja ne nousevat kerta kerran jälkeen esiin suhteessa sateenkaariperhehakijoihin ammattilaisten osalta (Hicks 2009: 236). Hicksin (2009) mukaan sukupuolien mukaisiin roolimalleihin vetoaminen on tapa kontrolloida seksuaalivähemmistöön kuuluvia hakijoita perhehoidossa (emt.). Nähdäkseni tässä Hicks tarkoittaa heteronormatiivisuutta, joka legitimoii heteroseksuaalisen vallankäytön sateenkaari-ihmisiä kohtaan. Kyse on loppu viimein patologisoinnista ja toiseuttamisesta vain lapsen edun varjolla, ja kontrolli tapahtuu sosiaalialan ammattilaisten toteuttamana; onhan lapsen edun varjelu lastensuojelun päätehtävä. Moring mainitsee, että puhuttaessa lapsen edusta voidaan silloin jättää

esimerkiksi artikuloimatta erilaisten fobioiden pelosta kuten homofobiasta tai pedofilian pelosta, kun lapsen edulla perustellaan sitä, ettei samaa sukupuolta olevien parien tai etenkin homomiesten pitäisi toimia vanhempina (Moring 2013: 222).

Sosiaalialan ammattilaisten kokemuksia on kartoitettu vuonna 2016 toteutetulla kyselytutkimuksella, jonka mukaan 53 % vastaajista oli havainnut palveluiden käyttäjien oikeuksissa ristiriitaa lakien ja säädösten osalta (Tiitinen & Silén 2016: 12). Toimivatko työntekijät liian yksin asiantuntijoina, jolloin organisaation tai johdon kontrolli heidän tekemäänsä työhön on kadonnut, eikä esimerkiksi sijoitusprosessi ole läpinäkyvä, jos sitä haluttaisiin jälkikäteen tarkastella syrjinnän kartoittamiseksi tai asian selvittämisen vuoksi? Edellä mainitsemani kyselytutkimuksen mukaan esimiehet ja johto suhtautuivat negatiivisemmin raportoituihin epäkohtiin kuin muu työyhteisö (Tiitinen & Silén 2016:19). Raportoitujen epäkohtien osalta yli puolet vastaajista ilmoitti, ettei epäkohta poistunut raportoinnin jälkeen. Pääosin rangaistukset epäkohdista raportoijalle olivat luonteeltaan sosiaalisia, jolloin niitä on vaikea todistaa ja kannella niistä kenellekään eteenpäin (emt. 16–17. Tämä kaikki vähentäisi työyhteisön halua puuttua jatkossa epäkohtiin (Tiitinen & Silén 2016:16–17). Tämän kaltainen tendenssi, jossa tiedostetaan epäkohta mutta ei osata, tiedetä tai uskalleta toimia, on havaittavissa tämän opinnäytetyön tulosten perusteella, kun syrjiviin sijoituspyyntöihin ei reagoitu tavalla jota olisi voinut olettaa, eli puuttamalla syrjivään pyyntöön. Tulosten perusteella voidaan myös kysyä, onko sosiaalityössä tilaa kollegojen toiminnan kritisoinnille ja tietynlaiselle ilmiantamiselle, joka olisi ammattieettisten ohjeiden mukaisesti työntekijän velvollisuus (Talentia 2017: 43–44) ja johon myös sosiaalihuoltolaki velvoittaa. Johdon ja johtamisen rooli jäi tarinoissa hyvin pieneksi jollei olemattomaksi. Mistä tämä kertoo ja mikä rooli johdolle jää?

Yksityisten palveluntuottajien voi olla hieman mutkikkaampi puuttua epäkohtaan kuin vaikka kuntaorganisaation sisällä. Yksityinen palveluntuottaja tuottaa palveluja kuntatilaajalle, jolla voi olla useampikin palveluntuottaja käytettävissään, jos listassa ensimmäisenä oleva toimija ei pysty heidän toiveisiinsa vastaamaan. Näin ollen palveluntuottajalla on alisteisempi rooli puuttua epäkohtaan, sillä jokainen menetetty perhesijoitus heidän kauttansa on pois liiketoiminnan tuloksesta. Tämä taas näkyy ristiriitana siinä, millaisia perheitä halutaan rekrytoida ja mitä pyydetään. Sateenkaariperhelähtöisyys on kuitenkin pitkälti tekoja, jotka näkyvät perheen saamassa palvelussa. Jotta kehittäminen voisi olla perhehoitoa edistävää, tulisi sen olla kriittistä, eikä siinä tulisi hyväksyä annettuna itse havainnoimaansa sosiaalista todellisuutta eikä

tehdä yleistyksiä, jotka saattavat lujittaa olemassa olevaa eriarvoisuutta (Thompson 2011: 223).

Blombergin ym. (2010) tutkimuksessa myös suomalaisten sosiaalityöntekijöiden arvovastaukset olivat jokseenkin ambivalentteja (Blomberg & Kallio & Kroll 2010: 598). Tämä ambivalenttius on myös löydettävissä omista opinnäytetyöni tuloksista, joissa tunnuttiin käyvän jatkuvia arvoneuvotteluja useamman eri tahon kanssa, joita olivat organisaation sekä yleiset ”hyvän” tekemisen arvot sekä sateenkaariperheitä vastustavat työntekijät omalla toiminnallansa. Työntekijät eivät kyenneet vastamaan minkään tahon vaateisiin täydellisesti, mikä tuli ilmi tuloksista epämääräisyytenä; halutaan, mutta muut eivät halua, tai haluamme, mutta ketään ei ole tullut. Tästä jahkailusta ja arvojen jatkuvasta uudelleen neuvottelusta seuraa helposti se, että lastensuojelun perhehoito näyttäytyy osin ambivalenttina sateenkaari-ihmisille.

Se, että ammattilaiset eivät edistäneet yhdenvertaisuutta, johtui pitkälti siitä, ettei yhdenvertaisuuden edistämisen velvoitteista oltu tietoisia eikä heteronormatiivisten rakenteiden vaikutuksia ymmärretty. Kuitenkin opinnäytetyöni tuloksista voidaan sanoa, että lastensuojelun perhehoidossa on työntekijöillä halua toimia sateenkaariperheiden yhdenvertaisuutta edistäen, mutta heillä ei aina ole siihen osaamista ja riittävästi rohkeutta puuttua syrjiviin käytäntöihin. Perhehoidon sosiaalityö saattaa tämän vuoksi näyttäytyä Janus-kasvoisena sateenkaariperheille, jotka vasta tutustuvat mahdollisuuksiinsa ryhtyä perhehoitajiksi tai ovat jo mukana prosessissa. He ovat kohdanneet perhehoidon kahdet kasvot, joista toinen kenties lupaa ja mahdollistaa ja toinen kuitenkin torjuu heidät, jos ei suoraan niin välillisesti, kun työntekijät esittelevät heitä sijoittaville tahoilla. Miten sateenkaari-ihmiset voisivat varmistua siitä, että he ovat aidosti tervetulleita sekä haluttuja, ei vain prosessin yhden toimijan osalta vaan kaikkien? Perhehoidon sosiaalityössä voitaisiin edistää sateenkaariperheiden mukaantuloa tarkastelemalla perhehoidon prosesseja kriittisesti, mikä edellyttää työntekijöiltä ymmärrystä heteronormatiivisuudesta ja siitä, miten yhdenvertaisuuden edistäminen liittyy siihen (ks. Mallon 2011). Kun kaikki prosessit ovat kunnossa, jää tehtäväksi enää kohdeyleisön tavoittaminen. Tämän jälkeen puskaradio toimisi parhaimpana markkinointikanavana, kun sateenkaari-ihmiset voivat suositella tiettyjä toimijoita heidän omien kokemustensa perusteella (Cosis Brown & Cocker 2008: 25).

Tämän opinnäytetyön osalta olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) tutkimuseettistä ohjeistusta sekä ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (ARENE) ry:n suosituksia ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisyydelle. ”Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla” (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6). Olen noudattanut velvoitteita myös suunnitelmallisuuden, rehellisyyden, huolellisuuden, avoimuuden sekä kunnioituksen osalta muiden tutkijoiden työtä kohtaan (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ry 2017b: 8) tämän opinnäytetyön eri vaiheissa.

Tutkimusten ja opinnäytetöiden tuloksien tutkimuksellista lukuarvoa määrittää validiteetti sekä reliabiliteetti, jotka kysyvät, ovatko itse tutkimus ja siinä käytetyt menetelmät sekä tulokset ja johtopäätökset päteviä (validiteetti) ja luotettavia (reliabiliteetti). Nämä voidaan vielä jakaa vielä ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin sekä reliabiliteettiin (Thyer 2010: 355–370). Lukijan tehtävänä on sitten lopuksi päätellä, ovatko tekemäni valinnat ja ratkaisut päteviä ja luotettavia suhteessa tutkimuskysymyksiini. Tähän liittyvät muun muassa aineiston keräämisen ja sen analysoinnin menetelmiin tekemäni ratkaisut sekä niiden perustelut, tekemäni käsitteiden määrittelyt ja lopuksi se, vastasiko työni siihen kysymykseen, jonka asetin. Tämän kaiken arviointi edellyttää tutkimusprosessin avoimuutta ja sen tarkkaa kuvausta.

Olen pyrkinyt kuvaamaan sitoumuksiani ja syitä tämän teeman osalta mahdollisimman avoimesti, jotta lukija voi itse päätellä, mitkä vaikuttimet minulla on ollut tämän suhteen. Tulokset ovat aina tekijänsä konstruktioita. Myös itse analyysiprosessia ja sitä edeltäviä päätöksiä olen halunnut kuvata mahdollisimman läpinäkyvästi, mikä osaltansa lisää opinnäytetyöni avoimuutta. Tutkimuseettisesti tutkimuksen alistaminen tiedeyhteisölle sekä avoimelle tarkastellulle on osa hyvää tutkimusetiikkaa, mihin liittyy ajatus siitä, että tutkija raportoi asiasta selväsanaisesti, kielellä, jota kaikki ymmärtävät (Mäkinen 2006: 102, 121). Tutkimuksen vaikuttavuuteen liittyy myös yhteiskunnallinen vaikuttavuus, jossa pyrin opinnäytetyölläni vaikuttamaan ja muuttamaan asioita paremmiksi (Suoranta & Rynnänen 2014: 290–291). Myös opinnäytetyöni avoin saanti mahdollistaa sen arvioimisen muidenkin osalta myöhemmin.

Sateenkaariperhetutkimusta ja perhetutkimusta on saatavilla suomalaisesta kontekstista, mutta perhehoidon osalta tutkimusta on tästä kontekstista vaatimattomasti. Tämä saattaa asettaa joitakin rajoitteita opinnäytetyöni tulosten tulkinnalle ja vertailulle.

Yksi merkittävä haaste tuoreiden kansainvälisten tutkimusartikkelien osalta oli niiden saatavuus. Pääsyne opiskelijana Taylor & Francisin lehtikokoelmiin päättyi helmikuussa 2019, kun kustantaja ja suomalaisten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yleisten kirjastojen konsortio FinElib eivät päässeet sopimukseen lisenssistä (FinElib 2019). Kyseessä on suuri kansainvälinen julkaisija sosiaalialan sekä yhteiskunta-alan tutkimusartikkelien osalta.

Teoriatiedon ja sateenkaariperheiden tutkimuksen osalta on myös haastavaa viitata pieneen joukkoon kansainvälisiä tutkijoita (suomalaisia ei varsinaisesti ole), koska tutkimusta, joka yhdistäisi sateenkaariperheellisuutta sosiaalityön viitekehyksiin, ei juurikaan ole. Uskon, että olen saanut poimittua lähteiksi oleelliset tutkijat sekä heidän tuottamansa julkaisut, jotka ovat tarkastelleet juuri sateenkaariperheyyttä ja siihen liittyen perhehoitoa ja adoptiota. Kansainvälisten tutkimustulosten ja sosiaalityön käytäntöjen osalta Suomessa keskustellaan paljonkin erilaisista lähtökohdista. Ne ratkaisuvaihtoehdot, joita kansainvälinen tutkimus ja kirjallisuus antoivat, tuntuvat jotenkin tietystä mielessä kaukaisilta ja suomalaiseseen kontekstiin ehkäpä päälle liimatuilta. Myös kieli ja tapa lähestyä asiaa eroaa suomalaisesta, mihin luonnollisesti vaikuttavat kulttuurillisetkin syyt. Suomenkielistä aineistoa, joka käsittelisi yhdessä sosiaalityötä ja vähemmistöjä kuten sateenkaari-ihmisiä, ei juurikaan ole, ainakaan siinä mittakaavassa kuin yhdysvaltaisella ja brittiläisessä sosiaalityön tutkimuksessa.

Suomalaisen tutkimustiedon osalta käytin relevantteja sukupuolentutkimukseen liittyviä sosiaalityöntutkimuksen ja perhetutkimuksen sekä muita aiheeseen liittyviä teoksia, jotka kuitenkin tarkastelevat ja kyseenalaistavat samantyyppistä tematiikkaa, eli valta-asetelmia, hierarkioita ja rakenteita. Alasuutari (1999) mainitsee, että on huono ratkaisu tukeutua vain yhteen kyseistä ilmiötä ja aihetta käsittelevään tutkimukseen. Alasuutari perustelee tätä sillä, että tutkittavan ilmiön liittäminen laajempaan kontekstiin tekee myös tutkimuksen tuloksista mielenkiintoisempia, kun sitä voidaan soveltaa ja vertailla muihin ilmiöihin (Alasuutari 1999: 228–230.)

Aineisto oli suhteellisen pieni verrattuna siihen, mitä itse odotin ja mitä menetelmäkirjallisuudessa mainittiin saturaation määräksi. Kuitenkaan laadullisen aineiston tehtävänä ei ole yleistää, vaan ennemminkin tarkastella asioita ja tuottaa uutta näkökulmaa. Eskolan ja Suorannan (1998: 39) kuvaavat, että laadullisen tutkimuksen aineistossa oleellisinta ei ole määrä, vaan aineistosta muodostuvien tulkintojen koeteltavuus ja niiden tarkkuus. Tältä osin aineiston koko ei ole oleellista, sillä

pienestäkin määrästä voidaan tuottaa hyvää laadullista tutkimusta. Tämän aineiston osalta ei voida tehdä yleistyksiä niin, että se kuvaisi koko lastensuojelun perhehoitoa. Aineistoa tulisikin käsitellä laadullisessa työssä yksilöllisenä ja ainutlaatuisena, joten sen pohjalta ei voi tehdä laajoja yleistyksiä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 160). Aineiston anonymiteetin ja muun vastaajien taustatiedon puuttumisen vuoksi voidaan vain tehdä oletuksia. Pertti Alasuutari (1999) käyttäisi yleistämisen sijaan termiä suhteuttaminen. Suhteuttamisessa tutkija pyrkii osoittamaan, miten analyysi kertoo muustakin kuin aineistostaan (Alasuutari 1999: 205–251.) Puhun siis mieluummin suhteuttamisesta, ja pyrinkin analyysissäni sekä sen takaisin kytkemisessä teoriaan osoittamaan, miten se suhteutui aikaisempaan tietoon, ja näin osoittamaan työni koherenssia opinnäytetyön rakenteen lisäksi.

Aineiston hankinnassa alkuperäinen tavoitteeni oli haastatella sijoituksen sosiaalityössä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä ja ohjaajia. Tämä haastattelu olisi toteutettu yksilö- ja ryhmähaastattelun menetelmin. Käytäntö osoitti tämän vaikeaksi ellei jopa mahdottomaksi, koska melkein joka organisaatiossa vallitsee resurssipula ja näin ollen sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat ovat todella kiireisiä. Kokemukseni ja muiden opinnäytetyöntekijöiden ja kohderyhmäni palautteen mukaan työntekijöille tulee paljon kyselyitä, aikaa vastaamiseen on rajallisesti ja aihe saattaa olla vaikeakin, joten vastaamisen kynnyks on korkea. Lopullisena kohderyhmänä olivat sijoituksen sosiaalityössä, perhehoidossa tai muussa vastaavassa työskentelevät sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneet. Olisin voinut tarkastella vain sijoituksen sosiaalityössä toimivia sosiaalityöntekijöitä, mutta tiedostin aineiston keruun haasteet ja halusin laajentaa otantaani koskemaan myös esimerkiksi perhehoidossa ja sijaishuollossa työskenteleviä kaikkia sosiaalialan korkeakoulutettuja. Myös tuloksia tulisi arvioida tätä taustaa vasten, jossa kaikki vastaajat eivät suoraan välttämättä työskennelleet perheitä rekrytoivassa, valmentavassa ja sijoittavassa prosessissa. He saattoivat olla sijoituksen aikaisessa työssä, jossa työskennellään perheiden ja lasten kanssa siihen saakka, kunnes sijoitus päättyy tavalla tai toisella. Näin ei voida myöskään tehdä päätelmiä, mikä vastaajien koulutustaso oli ja millainen on heidän työkokemuksensa perhehoidosta. Vastausten perusteella kaikki vastaajat selkeästi tunsivat sijoituksen sosiaalityön ja perhehoidon kenttää riittävän läheisesti kuvatakseen sitä, vaikka eivät itse siellä välttämättä juuri työskennelleet.

Aineiston keräämiseen liittyvistä eettisistä kysymyksistä pääsin osin sillä, että valitsin juuri eläytymismenetelmän enkä kerännyt taustatietoja vastaajilta, joten he jäivät

anonyymeiksi lukuun ottamatta sähköpostiosoitteita, joita en pysty yhdistämään vastaustarinoihin. Saamani vastaustarinat on tuhottu, niin paperilta kuin verkkokyselypohjasta, samoin kuin saamani sähköpostiosoitteet. Osallistujien vapaus kirjoittaa tai olla kirjoittamatta aiheesta ei olisi toteutunut eettisesti kestäväällä tavalla, jos olisin hankkinut aineiston esimerkiksi jonkin työyhteisön palaveriin osallistumalla tai muuten kasvotusten keräten. Kyse on kuitenkin aiheesta, josta kaikki eivät välttämättä olisi kokeneet olevansa olleita valmiita kirjoittamaan ja tällöin olisi tullut helposti valta-asetelma, jossa työntekijän oletetaan vastaavan, vaikka se ei olisi hänelle mieluista. Näin verkossa anonyymisti tapahtunut aineiston keräys kunnioittaa informantteja sekä heitä, jotka eivät osallistuneetkaan vastaamiseen, sillä saamani sähköpostien määrä on eri kuin vastaustarinoiden määrä. Tähän saattoi osittain vaikuttaa aihepiirin haastavuus. eli vastaaja ei ollutkaan valmis pohtimaan asiaa tai se osoittautui lopulta liian vaikeaksi. Sain suunnitteluvaiheessa palautetta, että vastaaja on harvoin joutunut pohtimaan kysymyksen asettelua sateenkaariperheiden mukaan tulemisen tukevista ja estävistä tekijöistä. Osaltansa tämä saattaa kertoa siitä, että kysymyksen asettelu toimi. Se ei ollut liian johdattelleva, vaan se asetti vastaajan oleellisen äärelle. Voidaan todeta, että negatiiviseen kehyskertomukseen vastaaminen oli positiiviseen kehyskertomukseen verrattuna haastavampaa. Kenties vastaaja on halunnut olla positiivinen ja sateenkaariperheyttä sekä yhdenvertaisuutta edistävä, jolloin on mielekkäämpää vastata positiivisesti, kun taas negatiivisen tarinan äärellä vastaaja on joutunut miettimään enemmän miksi-kysymyksiä sekä haastamaan itseänsä. Tämä voi osoittaa osaltansa sen, että heteronormatiivisuus on vaikea tiedostaa tietynlaisesta positiosta käsin, vaikka tahtoa olisi. Huomioitavaa on se, että vastaajiksi eivät ehkä ilmoittautuneet sankoin joukoin ne, jotka ovat sateenkaari-ihmisiä tai heidän perheellistymistänsä vastaan. Nyt kuitenkin pääsin estäviin ajatusmalleihin tekemällä kaksi erilaista kysymyksen asettelua, joissa oli vastakkaiset skenaarit, vaikka vastaajissa on mahdollisesti ollut paljon sateenkaarimyönteisiä henkilöjä.

Eläytymistarinoilla tuotetun aineiston analyysissä ja luotettavuustarkastelussa on keskeistä sekä tutkijan että tutkittavien subjektiivisuuden myöntäminen (Posti-ahokas, Haveri & Palojoki 2015: 329). Tiedostan sen, että tutkittavien ääni ei aina sellaisenaan välity opinnäytetyöni kautta. Ulla-Maija Salo (2015) toteaa, että kieli luo todellisuutta ja myös tutkija luo sitä osaltansa tekemällä valintoja sen suhteen miten esittelee aineistoansa ja tekee siitä tulkintaa (Salo 2015: 183–185). Tutkijalla olisi aina syytä pohtia, miten hän aineistonsa puhetta käyttää, ettei hän luo vastaajista korostetun rationaalista kuvaa vastaajina ja että vastaukset edustaisivat vastaajan täydellistä

ajatusta hänen kontekstissansa (emt.). Halusinkin tuoda esille myös konstruoimani tyyppitarinat, jotta lukija voisi kuulla vastaajien ääneen ja vastaajien ääni tulisi esille hieman jopa kysymättäkin.

Opinnäytetyöni tulokset ovat oleellisia ja merkityksellisiä ammattialallani, sillä tätä tematiikkaa tarkastelevaa opinnäytetyötä ja tutkimusta ei ymmärtääkseni ole suomalaisesta kontekstista olemassa. Näin oman työni tulosten pohjalta voidaan avata keskustelua siitä, millaisen suunnan lastensuojelun perhehoito haluaa tulevaisuudessa ottaa, mitä se vaatii heiltä itseltänsä ja missä olisivat isoimmat kipukohtat, joihin muutostyötä pitäisi kohdentaa. Olisin voinut tarkastella opinnäytetyössäni myös jotakin muuta yhdenvertaisuuslain tarkoittamaa syrjintäsuojan omaavaa ryhmää kuin seksuaalivähemmistöjä, kuten POC-ihmisiä (people of color) tai vammaisia. Uskallan väittää, että samat tietoperustat, eli heteronormatiivisuus sekä rakenteellisen ja kriittisen sosiaalityön tarkastelumekanismit ja toimintatavat, pätsivät myös muiden ryhmien tarkastelussa.

Muutos sateenkaarisensitiivisyyteen vaatisi ensin keskustelukulttuurin vapauttamista työyhteisössä. Konkreettisia toimia olisivat mielestäni muun muassa seuraavat toimet:

- Organisaation arvojen alistaminen yhdenvertaisuuslaille sekä sosiaalialan ammattieettisille ohjeille keskustelun kautta.
- Organisaation arvojen selkiyttäminen ja niiden nivominen organisaation perustehtävään sekä yhdenvertaisuuslakiin ja ammattieettisiin ohjeisiin.
- Julkisen arvolupauksen tekeminen.
- Työntekijöiden kouluttaminen yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän estämisestä.
- Systemaattisen tilannekartoituksen tekeminen ja sen pohjalta laadittu suunnitelma, jonka toteutumista seurattaisiin aktiivisesti.

Jatkotutkimuksien osalta olisi hyvä saada määrällistä aineistoa laadullisen rinnalle, jolloin voitaisiin analysoida tarkemmin kenties demografisia muuttujia vasten. Tämä olisi kokonaisuutena mielenkiintoinen tarkastelun kohde. Ovatko arvot muuttuneet Blombergin ym. (2010) ja Nikanderin ym. (2016) tutkimuksista? Myös johdon roolista

sekä prosessin läpinäkyvyydestä olisi perusteltua tuottaa selvitystä ja tutkimustietoa, jotta sitä voitaisiin kehittää. Tämän kaiken rinnalle olisi tervetullutta myös sateenkaariperheiden oma ääni.

Suomessa on myös nähdäkseni vahvasti ajatus julkisen vallan tuottamasta (palveluiden)universaalisuudesta, joka saattaa helposti ohjata ajattelua tasapäistämiseen yhdenvertaisuuden sijaan. Myös opinnäytetyöni aineistossa puhuttiin enemmän tasa-arvosta, vaikka tarkoitettiin yhdenvertaisuutta. Sosiaalialalla ja yhteiskunnassa saattaa myös olla vallalla käsitys, että asiat ovat hyvin ja toiminta on yhdenvertaista tasa-arvoisen avioliittolain myötä. Se, miksi näin ajatellaan, voi johtua monestakin tekijästä. Yksi tekijä voi olla esimerkiksi normatiivisuuden luoma harha kaikkien ”hyvästä olostä” ja mahdollisuuksista, koska oma kokemus olemisesta ja mahdollisuuksista voi helposti tuottaa kuvitelman muidenkin samanlaisista mahdollisuuksista. Oman ”hyvän olon” kautta ei ole mahdollista päästä käsiksi toisten kokemaan kipuun ja epämukavuuteen.

Lopuksi haluan palata vielä aiemmin luvussa 2 esittelemäni Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportissa esitettyyn toteamukseen:

” (...) sateenkaarivanhempiin on rekrytoinnissa parempi suhtautua yhtenä potentiaalisena rekrytoinnin kohderyhmänä muiden joukossa sen sijaan, että heistä rakennettaisiin jonkinlaista erityiskohtelua vaativaa ryhmää” (Heino & Säles 2017: 56).

Saamani tulokset opinnäytetyöstäni sekä sitä tukevat kansainväliset tutkimukset toteavat asian olevan melko lailla toisin. Kun vielä otetaan mukaan yhdenvertaisuuslain edistämisvelvoite, lisää se mielestäni päinvastaista käsitystä sateenkaariperheiden rekrytoinnista. Sateenkaariperheille ei tule mielestäni rakentaa omaa prosessia, vaan se tulisi sisällyttää yleiseen prosessiin, joka olisi kaikille sama ja joka huomioisi itsessään perheiden ja elämän moninaisuuden. Näin luodaan inklusiivisuutta, ilman eriyttämistä. Sitä, mitä ei sanota ääneen, ei ole olemassa. Se, mikä sanotaan, tulee näkyväksi ja mahdolliseksi (samaistua). Kuitenkin pitää tunnustaa se tosiasia, että joissakin kohtaa voidaan tarvita sateenkaarieryityistä prosessia tai lähestymistapaa. Tämä vaatii herkkyyttä sosiaalialan ammattilaiselta.

Lastensuojelun perhehoidolla on siis paljon kehitettävää perhehoitajien moninaisuuden lisäämisessä, jotta voitaisiin vastata moniin eri tarpeisiin ja vaatimuksiin. Tulosten perusteella sosiaalialan ammattilaisilla on halua vastata tähän haasteeseen ja tehdä

perhehoidosta aidosti moninaista ja lapsen tarpeet huomioivaa. Nyt pitäisi vain tarttua tuumasta toimeen.

Lähteet

Aarnio, Kia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna 2017. Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 62/2017. Väestöliitto.

Aarnio, Kia & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna 2018. Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63/2018. Väestöliitto.

Aarnio, Kia 2014. Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus. Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksen työpäperi, 6. Väestöliitto.

Ahmed, Sara 2018. Tunteiden kulttuuripolitiikka. Eurooppalaisen filosofian seura.

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Vastapaino.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017a. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren – Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428> Luettu 15.7.2019

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017b. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n TKIvaliokunnan suositus ammattikorkeakouluille eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista <<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ammattikorkeakoulujen%20opinn%C3%A4ytet%C3%B6iden%20eettiset%20suositukset.pdf>> Luettu 15.7.2019

Butler, Judith. 1990. Hankala sukupuoli suom. Pulkkinen Tuija; Rossi, Leena-Maija. Gaudeamus.

Castrén, Anna-Maija & Högbacka, Riitta 2014. Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. Sosiologia 2/2014 s.106–122

Cocker Christina & Cosis Brown Helen 2010. Sex, sexuality and relationship. Developing confidence and discernment when assessing lesbian and gay prospective adopters. Adopting & fostering Volume: 34 issue: 1, s. 20–32.

CoramBAAF 2018, Statistics: England. Looked after children, adoption and fostering statistics for England <<https://corambaaf.org.uk/fostering-adoption/looked-after-children-adoption-fostering-statistics/statistics-england>> Luettu 26.10.2019

Cosis Brown, Helen & Cocker, Christine 2008. Lesbian and gay fostering and adoption – out of the closet into the mainstream? Adoption & fostering Volume 32, number 4 2008 s. 19–30

Cosis Brown, Helen & Sebba, Jydy & Luke, Nikki 2015. The recruitment, assessment, support and supervision of lesbian, gay, bisexual and transgender foster carers. An international literature review. Rees Centre.

<<https://www.basw.co.uk/resources/recruitment-assessment-support-and-supervision-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-foster>> Luettu 1.4.2019

Datta, Neil 2018. Restoring order the natural. The religious extremists' vision to mobilize European societies against human rights on sexuality and reproduction. European Parliamentary Forum on Population & Development (EPF).

<https://www.epfweb.org/sites/epfweb.org/files/rtno_epf_book_lores.pdf> Luettu 26.9.2019.

Eräranta, Kirsi 2005. Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus. Naistutkimus 3/2005 s. 19–29.

Eskola, Jari & Karayilan, Sanna & Kask, Terhi & Lehtola, Tiina & Mäenpää, Tiina & Nishimura-Sahi, Oshie & Oede, Anu-Maarit & Rantanen, Mari & Saarinen, Sirkku & Toivikko, Päivi & Valtonen, Marianna & Wallin, Anna 2017. Teoksessa Eläytymismenetelmä: perusteema ja 11 muunnelmaa. Eskola Jari & Mäenpää Tiina & Wallin Anna (toim). University press s. 266–291.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Eskola, Jari 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampereen yliopisto.

Eurobarometri 2015. Syrjintä EU:ssa 2015.

<<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/2015/yearTo/2015/surveyKy/2077>> Luettu 22.10.2019

FinElib 2019. <<http://finelib.fi/finelibin-neuvottelut-taylor-francisin-kanssa-paattyneet-tuloksettomina/>> Luettu 1.10.2019.

Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaranniemi, Leena (toim.) 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino.

Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Gaudeamus.

Gates, Gary J & Lee Badgett, M.V & Ehrle Macomber, Jennifer & Chambers, Kate 2007. Adoption and Foster Care by Gay and Lesbian Parents in the United States. The Williams Institute UCLA School of Law & The Urban Institute Washington, DC.

<<http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-Badgett-Macomber-Chambers-Final-Adoption-Report-Mar-2007.pdf>> Luettu 24.10.2019.

Great Britain, Department for Education, 2015. Record number of children adopted by LGBT families. <<https://www.gov.uk/government/news/record-number-of-children-adopted-by-lgbt-families>> Luettu 24.10.2019

Healy, Karen 2000. Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change. Lontoo. SAGE.

Heino, Tarja & Säles, Emilia 2017. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 20/2017.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132434/URN_ISBN_978-952-302-857-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 10.4.2019.

Helsingin kaupunki, N.d. 2018. Sijoituksen sosiaalityö.

<<https://www.hel.fi/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=2977>> Luettu 12.11.2018.

Hicks, Stephen 2008. What Does Social Work Desire? *Social Work Education* Vol. 27, No. 2, March 2008, s 131–137.

Hicks, Stephen 2009. Sexuality and the 'Relations of Ruling': Using Institutional Ethnography to Research Lesbian and Gay Foster Care and Adoption. *Social Work & Society*, Vol 7, Issue 2, 2009. s. 234–245.

Hirsjärvi Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Honkakoski, Arja 2005. Sosiaaliohjauksen käsite – jäännös vai mahdollisuus sosionomin (AMK) koulutuksen jäsentäjänä? *Janus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* vol. 13 (2), 211–217.

Jallinoja, Riitta & Hurme, Helen & Jokinen, Kimmo 2014. Perhetutkimuksen suuntauksia. *Gaudeamus*.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina – sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere. Vastapaino.

Juvonen, Tuula 1997. Normatiivisen hyvän harhat. Teoksesta *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen: lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaana*. Lehtonen, Jukka & Nissinen, Jussi & Socada, Marja, toim. Edita. s. 11–17.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja 2015. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kivipelto, Minna & Kotiranta, Tuija 2014. Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin kriittinen eetos saatava takaisin. *Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* vol.22 (2) 2014, s.172–182.

Kivipelto, Minna 2004. Sosiaalityön kriittinen arviointi sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana. Teoksesta *sukupuoli ja sosiaalityö*. Kuronen Marjo & Granfelt Riitta & Nyqvist Leo & Petrelius Päivi (toim). PS-kustannus. s. 249–276.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) 2006. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino.

Koivunen, Anu. 2004. Mihin katse kohdistuu? Feministisen elokuvatutkijan metodologinen itsereflektio. Teoksessa *Feministinen tietäminen. keskustelua metodologiasta*. Toim. Marianne Liljeström, s. 228–251. Vastapaino.

Koivunen, Kirsi. 2017. Asiakas- tai ihmislähtöisyys – tasavertaisuutta ja vastavuoroisuutta ammattilaisten ja palvelun käyttäjien kanssa. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 6. <<http://urn.fi/urn:isbn:978-951-597-141-8>> Luettu 1.10.2019.

Kuhar, Roman & Paternotte, David 2018. *Anti-Gender Campaigns in Europe, Mobilizing against equality*. Rowman & Littlefield International Ltd. Yhdysvallat.

Kuronen, Marjo 2009. Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksesta *sosiaalityö ja teoria*. Mäntysaari Mikko & Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.) PS-kustannus s. 111–130.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lehtonen Jukka 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa – Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kokemukset. Nuorisotutkimusverkosto, nuorisotutkimusseuran Julkaisuja 31.

Mallon, Gerald & Woronoff, Rob 2006. Busting Out of the Child Welfare Closet: Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender-Affirming Approaches to Child Welfare. *Child Welfare Vol. LXXXV, 2, March/April* s. 115–122.

Mallon, Gerald P. 2011. The Home Study Assessment Process for Gay, Lesbian, Bisexual and Transgender Prospective Foster and Adoption Families. *Journal of LGBT family Studies*, 7: s. 1–2, 9–29.

Matero, Johanna 2006. Tieto. Teoksessa *10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.). vastapaino. s. 245–270.

Moring, Anna 2013. *Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000-luvun suomesta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Muurio, Heidi & Lovio Iikka. 2015. Kokeileminen sosiaalipalveluiden kehittämisen menetelmänä ja strategiana. *Janus vol. 23 (2) 2015*, 206–223.

Mäkinen, Olli 2006. *Tutkimusetiikan ABC*. Tammi

Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö Tarja (toim.) 2009. *Sosiaalityö ja teoria*. PS-kustannus.

Nikander, Carita & Salin, Milla & Hakovirta, Mia 2016. Kelpaavatko samaa sukupuolta olevat parit vanhemmiksi. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):5 s. 516–526.

Oikeusministeriö N.d Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu.
<<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Yhdenvertaisuuden+arvioinni+n+opas/9862db8c-622a-4668-97b776ff51447a81/Yhdenvertaisuuden+arvioinnin+opas.pdf>> Luettu 8.8.2019

Payne, Malcom. Modern social work theory. 2005. Palgrave macmillan, Yhdysvallat.

Perhehoitolaki 2015/263. Annettu Helsingissä 20.3.2015.

Perhehoitoliitto ry, N.d. Uutta ajattelua lastensuojeluun ja mahdollisuuksia tunnettyöskentelyyn. <<https://www.perhehoitoliitto.fi/palvelut/koulutukset/keinu-toiminta>> Luettu 3.10.2019.

Pesäpuu ry, N.d. Pride-valmentajien materiaalit, PRIDE-valmentajien extranet. Lähde on organisaation hallussa.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen Marjaana 2014. Teoksesta rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen. Pohjola, Anneli, Laitinen, Merja, Seppänen Marjaana (toim.) UNI-press. s. 281– 92.

Pohjola, Anneli 2014. Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksesta rakenteellinen sosiaalityö. Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen Marjaana (toim.) UNIPress s. 16–30.

Posti-Ahokas, Hanna & Haveri, Susanna & Palojoki, Päivi 2015. Eläytymistarinat nuorten itsenäistymisen tulkkina. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2015: 52 s. 324–333.

Puustinen, Heidi 2015. Perhehoitoa sateenkaaren väreissä – sateenkaariperheet lastensuojelun perhehoidon sijaisperheenä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto <http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150314/urn_nbn_fi_uef-20150314.pdf> Luettu 9.11.2018.

Raunio, Kyösti 2009. Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus.

Rossi, Leena-Maija 2006. Heteronormatiivisuus – Käsitteen elämää ja kummastelua. Kulttuurintutkimus 23 (2006):3 s. 19–28.

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 18.4.2018.

Salo, Ulla-Maija 2015. Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksesta umpikujasta oivallukseen, refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa (toim. Aaltonen Sanna & Högbacka Riitta) Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164. s. 166–190.

Salonen, Marko 2000. Eläytymismenetelmän koettelu. Sosiologia: Westermarck-seuran julkaisu 37 (2000): 1, 2000 s. 75–77.

Sateenkaariperheet ry. N.d. Mikä sateenkaariperhe?
<<https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-sateenkaariperhe/>> Luettu 11.1.2019.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Annettu Helsingissä 30.12.201.

Sosnet yliopistoverkosto N.d. Sosnetin sosiaalityön määritelmä. <<https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma.>> Luettu 12.12.2018.

Suoranta, Juha & Ryyänen, Sanna 2014. Taisteleva tutkimus. Into kustannus.

Tahdon 2020 -kansalaisaloite. 17.8.2019. Aloite kristillisen seksuaalietiikan mukaisen opetuksen ja toiminnan turvaamiseksi sitä edustavissa uskonnollisissa yhdyskunnissa ja yhteiskunnassa. <<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/5101>> Luettu 26.9.2019.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka, Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, lastensuojelu tilastoraportti 2018: 5–7.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, lastensuojelu, tilastoraportti Tilastoraportti 23/2019, 4.6.2019

Thompson, Neil 2011. Promoting equality – working with diversity and difference. Palgrave Macmillan, Yhdysvallat.

Thompson, Neil 2014. Anti-discriminatory practice. Palgrave Macmillan, Yhdysvallat.

Thyer, Bruce 2010. The Handbook of Social Work Research Methods. SAGE Publication, Iso-Britannia.

Tiitinen, Laura & Silén, Marianne 2016. Sosiaalialan epäkohdat ja niiden käsittely – kyselyraportti. Talentia. <<https://www.luc.fi/loader.aspx?id=46137c9e-60d5-4576-9696-f78c06e5f8d9>> Luettu 15.9.2019.

Tilastokeskus 2019. Lakimuutokset näkyvät sateenkaarivaen tilastoinnissa – samaa sukupuolta olevan kanssa avioliitossa 4 000 suomalaista.
<http://tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/lakimuutokset-nakyvat-sateenkaarivaen-tilastoinnissa-samaa-sukupuolta-olevan-kanssa-avioliitossa-4000-suomalaista/?fbclid=IwAR2VgJlCTCI-U9DolPdFggXKDXWiSIUx9YxM_o_nyAbw7gXsUJOfG04GWQ> Luettu 14.8.2019.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf> Luettu 8.9.2019.

Vilkkä, Hanna. 2009. Tutki ja kehitä. Tammi.

Yesilova, Katja 2009. Ydinperheen politiikka. Gaudeamus.

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Annettu Helsingissä 30.12.2014.